

200lat

TOWARZYSTWO
NAUKOWE PŁOCKIE

SIEDZIBA TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
rys. Michał Łęka

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, odstęp – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, słowa kluczowe i „Summary” w języku angielskim (do 10 wersów).
- W przypadku recenzji należy dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim: Tamże, dz. cyt., zob. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15. W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s.2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: siedziba Towarzystwa Naukowego Płockiego

Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

3/264
JULY – SEPTEMBER
2020

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)
MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)
MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)
DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)
DR ANDRZEJ DWOJNYCH
DR TOMASZ PIEKARSKI
DR WALDEMAR PODEL
PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)
REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

3/264
LIPIEC – WRZESIEŃ
2020

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)
MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)
MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)
DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)
DR ANDRZEJ DWOJNYCH
DR TOMASZ PIEKARSKI
DR WALDEMAR PODEL
PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)
KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI KPT. MIECZYŚLAW GŁOGOWIECKI (1889–1920)– LEGIONIST AND POLISH ARMY OFFICER, FALLED AT TRZEPOWO 18 AUGUST 1920	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI THE SEIZURE OF SIERPC BY THE BOLSHEVIK ARMY AND THE BOLSHEVIK GOVERNMENTS IN SIERPC AND IN THE SIERPC COUNTY OF AUGUST IN 1920 IN POLICE REPORTS	25
AGNIESZKA CIECHOMSKA THE MEMORIES OF BOLESŁAW JĘDRZEJEWSKI FROM DEFENSE OF PŁOCK IN 18-19 AUGUST 1920	34
REVIEW <i>WITHOUT A SMILE – NOTHING IS EVER REAL.</i> <i>A KAZIMIERZ ASKANAS' CORESPONDENCE</i> <i>WITH STEFAN THEMERSON</i> (Rev. Michał Sokolnicki)	45
CHRONICLE 200 TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK – SCIENTIFIC EVENTS IN THE JUBILEE YEAR Agnieszka Ciechomska	47
JUBILEE OF PROF. WOJCIECH WŁODARCZYK, ENG. (MEMBER OF TNP IN THE YEARS 1980–2000) Piotr Gryszpanowicz	52
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 VII – 30 IX 2019	54
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI KPT. MIECZYŚLAW GŁOGOWIECKI (1889–1920) – LEGIONISTA I OFICER WOJSKA POLSKIEGO, POLEGŁY POD TRZEPOWEM 18 SIERPNIĄ 1920 R. ...	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI ZAJĘCIE SIERPÇA PRZEZ WOJSKA BOLSZEWICKIE ORAZ RZĄDY BOLSZEWICKIE W SIERPĆU I POWIECIE SIERPECKIM W 1920 R. W RAPORTACH POLICYJNYCH	25
AGNIESZKA CIECHOMSKA WSPOMNIENIA BOLESŁAWA JĘDRZEJEWSKIEGO, DOTYCZĄCE OBRONY PŁOCKA 18-19 SIERPNIĄ 1920 R.	34
RECENZJA <i>BEZ UŚMIECHU – NIC NIE JEST NIGDY PRAWDZIWE.</i> <i>KORESPONDENCJA KAZIMIERZA ASKANASA</i> <i>ZE STEFANEM THEMERSONEM</i> (Rec. Michał Sokolnicki)	45
KRONIKA JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO – WYDARZENIA NAUKOWE W ROKU JUBILEUSZOWYM Agnieszka Ciechomska	47
JUBILEUSZ PROF. DR. INŻ. WOJCIECHA WŁODARCZYKA (CZŁONKA TNP W LATACH 1980–2000) Piotr Gryszpanowicz	52
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 VII – 30 IX 2019 R.	54
NASI AUTORZY	72

KPT. MIECZYŚŁAW GŁOGOWIECKI (1889–1920) – LEGIONISTA I OFICER WOJSKA POLSKIEGO, POLEGŁY POD TRZEPOMEM 18 SIERPNIĄ 1920 R.

Abstrakt

Pochodzący z Głogowa Małopolskiego k/Rzeszowa Mieczysław Głogowiecki w 1914 r. wstąpił do Legionów Polskich, walcząc najpierw w II Brygadzie, a od 1916 r. w 6 pułku piechoty III Brygady, uczestnicząc m.in. w bitwie pod Kostiuchnówką. Od 1918 r. służył dalej w 6 pułku piechoty Legionów, m.in. jako dowódca batalionu zapasowego w Płocku. 18 sierpnia 1920 r. zginął pod Trzepowem w czasie ataku rosyjskiego III Korpusu Konnego na Płock. Pochowany został na cmentarzu garnizonowym w Płocku.

Słowa kluczowe: Legiony Polskie, wojna polsko-bolszewicka 1920 r., obrona Płocka 1920 r., Głogów Małopolski, Mieczysław Głogowiecki

Mieczysław Głogowiecki urodził się 11 października 1889 r. w Głogowie Małopolskim w powiecie rzeszowskim jako syn Franciszka Leiba i Franciszki z d. Kałkowskiej¹. Nie do końca znane jest pochodzenie rodziny Leibów (Lejbów). Według nieżyjącego już badacza historii Głogowa Małopolskiego Franciszka Kotuli są dwie możliwości. Według pierwszej Franciszek Leib przeniósł się do Głogowa z Josseldorfu (Józefowa) – wsi niemieckich kolonistów koło Mielca. Bardziej prawdopodobna wersja zakłada, że w połowie XIX w. do Głogowa przybyła i tu osiadła na stałe, pochodząca z Brzozowa, rodzina Konrada i Magdaleny Leibów z trójką dzieci: córką Antonią i synami Franciszkiem i Janem. Konrad Leib był rymarzem, czyli wytwarzał bardzo wtedy potrzebne uprzęże dla koni i siodła. Rodzina zakorzeniła się w Głogowie, a dzieci Konrada Leiba założyły tu rodziny. Franciszek Leib odziedziczył zawód po ojcu, jednak prowadził znacznie szerszą działalność, niż tylko prowadzenie zakładu rymarskiego. 22 stycznia 1882 r. ożenił się z Franciszką z d. Kałkowską, zamożną głogowianką. Z tego związku urodziło się czworo dzieci Henryk, Bronisław, Kazimiera (później Brąglewicz) i Mieczysław. 21 czerwca 1910 r. Franciszek Leib zmienił nazwisko na Głogowiecki. W ślad za nim nowe nazwisko przybrała cała rodzina².

¹ Edward Skarbek błędnie podał, że „pochodził z Kolbuszowej” (E. Skarbek, *Historia 6 Pułku Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego*, t. 1, Tradycja, Warszawa 1939, s. 75), a za nim powtórzył to Wiktor Krzysztof Cygan w biografii M. Głogowieckiego (W.K. Cygan, *Oficerowie Legionów Polskich 1914–1917. Słownik biograficzny*, t. 2, Warszawa 2006, s. 29)..

² R. Borkowski, G. Gołębiewski, *Głogowskie biografie. Mieczysław Głogowiecki*, „Ziemia Głogowska. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 2020, nr 2, s. 19; Mieczysław Głogowiecki, <https://www.geni.com/people/Mieczys%C5%82aw->

Głogów Małopolski jest niewielkim miasteczkiem blisko Rzeszowa, założonym w 1570 r. przez Krzysztofa Głowę na tzw. surowym korzeniu. Przez długi czas nosił nazwę Głowów – od nazwiska założyciela. W kolejnych latach zmieniali się właściciele miasta, w połowie XVII w. właścicielem dóbr głogowskich został Jerzy Sebastian Lubomirski i to rodzinie Lubomirskich miasto zawdzięcza swój rozwój. Szczególnie zasłużyła się Urszula Lubomirska w XVIII w. Zbudowano wtedy murowany ratusz i kościół z domem oo. misjonarzy. Po upadku Rzeczypospolitej w 1805 r. dobra głogowskie nabył hrabia Filip Sweerts-Spork, dowódca stacjonującego w dawnym pałacu Lubomirskich austriackiego szwadronu dragonów, który jednak wkrótce zmarł.

W XIX w. Głogów wielokrotnie nawiedzały pożary, które pozbawiały mieszkańców ich domostw i warsztatów. Mimo to Głogów pełnił funkcje centrum administracyjnego i gospodarczego dla okolicznych wsi. Mieszkańcy żyli z rzemiosła i handlu oraz uprawy ziemi. Angażowali się w powstanie listopadowe i Wiosnę Ludów, pomagali powstańcom styczniowym. Na początku XVIII w. w Głogowie zaczęli osiedlać się Żydzi. Po nadaniu Galicji autonomii w 1867 r. w mieście powstały polskie organizacje społeczne, jak Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, straż pożarna, orkiestra i inne. W 1881 r. Głogów liczył 3440 mieszkańców, w tym 860 Żydów. W 1910 r. w dawnym pałacu Lubomirskich – po opuszczeniu go przez austriackich dragonów – Franciszek Weiss założył fabrykę włókienniczą. Postawa patriotyczna młodzieży głogowskiej ujawniła się po wybuchu I wojny światowej, kiedy kilkunastu głogowian zgłosiło się do Legionów Polskich, G%C5%82ogowiecki/6000000053982460019 [dostęp: 15.03.2020].

Rynek z ratuszem i kościołem w Głogowie Małopolskim w okresie międzywojennym

Źródło: zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego

trafiając potem do II Brygady. Głogów już we wrześniu 1914 r. został zajęty przez wojska rosyjskie, które dokonywały rabunków i zniszczeń, m.in. pałac fabrykę F. Weissa. Tak więc Głogów dzielił los wielu galicyjskich miast, będących przez długi czas pod rządami austriackimi³.

Dotychczas nie udało się ustalić, czy ojciec i dziadek Mieczysława Głogowieckiego byli pochodzenia niemieckiego, czy żydowskiego. Zmiana nazwiska na związane z miejscem zamieszkania wskazuje na obyczaj typowy wśród zasymilowanych Żydów, choć przeciwko temu świadczy to, że rodzice M. Głogowieckiego pochowani są na parafialnym cmentarzu katolickim w Głogowie⁴. Spolonizowani Żydzi częściej przyjmowali wyznanie ewangelicko-augsburskie, niż katolickie, aczkolwiek równie rzadko spolonizowani Niemcy przechodzili na katolicyzm. Sprawa jest więc otwarta. A może było tak, jak sugeruje F. Kotuła, że F. Leib chciał w ten sposób podkreślić swój związek z nowym miejscem zamieszkania, albo żonę, pochodzącej ze znanej rodziny głogowskiej nie podobało się być panią Leibową. Faktem jest, że Mieczysław Głogowiecki w wojskowych dokumentach personalnych w 1919 r. podawał narodowość polską i wyznanie rzymsko-katolickie.

Tymczasem ukończył szkołę powszechną w Głogowie, a następnie podjął naukę w gimnazjum w Rzeszowie. Po maturze w 1909 r. podjął studia na wydziale prawa i administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Na studiach przez rok należał do Drużyn Sokolich, związanych politycznie z Narodową Demokracją. 3 listopada 1913 r. uzyskał absolutorium i zdał pierwszy egzamin

³ Szerzej nt. historii Głogowa zob.: R. Borkowski, *Dzieje Głogowa Małopolskiego*, t. 1, lata 1570–1945, Głogów Małopolski 2018; hasło Głogów Małopolski, https://pl.wikipedia.org/wiki/G%C5%82og%C3%B3w_Ma%C5%82opolski; <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/g/99-glogow-malopolski/96-historia-miejscowosci/67453-historia-miejscowosci> [dostęp: 15.03.2020].

⁴ Informacja R. Borkowskiego.

prawniczy z historii prawa. Nie wiadomo dokładnie, co robił do lata 1914 r. W piśmie o urlop ze stycznia 1918 r. podał, że zajmował się obsługą prawną przedsiębiorstwa ojca⁵.

Po wybuchu I wojny światowej zgłosił się do formujących się we Lwowie Legionów Polskich. Nie jest jasne, kiedy wstąpił do Legionów. W dokumentach personalnych podawał różne daty: 1 sierpnia, 6 sierpnia, 16 sierpnia. Są to wszystkie daty, za którymi kryje się konkretne wydarzenie. 1 sierpnia 1914 r. Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, 6 sierpnia to oczywiście data wymarszu 1 kompanii kadrowej z krakowskich Oleandrów, 16 sierpnia powstał w Krakowie Naczelny Komitet Narodowy, który podjął decyzję o utworzeniu Legionu Zachodniego z siedzibą w Krakowie i Legionu Wschodniego z siedzibą we Lwowie. Jednak zostało to dwa razy przez kogoś poprawione na 6 i 7 września 1914 r., więc trudno określić dokładną datę. M. Głogowiecki trafił do Legionu Wschodniego. Jednak po wewnętrznym fermentcie, do jakiego doprowadzili endecy politycy ze swoimi sympatiami wobec Rosji, 23 września 1914 r. Legion Wschodni został rozbity. Z jego resztek utworzono 2 i 3 pułk piechoty. M. Głogowiecki znalazł się w 13 kompanii III batalionu 2 pułku piechoty w stopniu kaprala lub plutonowego. III batalionem dowodził Kazimierz Fabrycy⁶, pułkiem – płk Zygmunt Zieliński⁷, całością sił dowodził komendant Legionów gen. Karol Trzaska-Durski⁸.

⁵ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r.; karta kwalifikacyjna, karta ewidencyjna; Komenda Legionów Polskich, sygn. I.120.1.439, pismo M. Głogowieckiego do Komendy PKP z 18 stycznia 1918 r., k. 173; W. K. Cygan, dz. cyt., s. 29-30; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *Słownik Legionistów Polskich 1914–1918*; <https://zolnierzeniepodleglosci.pl/%C5%B-Co%C5%82nierz/191764/> [dostęp: 15.03.2020]; R. Borkowski, G. Gołębiowski, dz. cyt.

⁶ Kazimierz Fabrycy (1888–1958) – działacz ZWC i Zw. Strz., oficer I Brygady Legionów Polskich, w WP był dowódcą oddziałów i jednostek piechoty, 1926–1931 II wiceminister SWojsk., 1931–1934 I wiceminister SWojsk., 1934–1939 Inspektor Armii, w wojnie obronnej 1939 dca Armii „Karpaty”, potem przedostał się na Bliski Wschód, pozostając bez przydziału, po wojnie pozostał w Wlk. Brytanii, gen. dyw. z 1931 r.

⁷ Zygmunt Zieliński (1858–1925) – oficer piechoty c.k. armii, od 1911 na emeryturze w stopniu płk. 6.08.1914 zgłosił się do Legionów Polskich i został dca 2 pp, w 1916 kmdt Legionów Polskich, w 1917 dca III Brygady, a potem PKP, w 02.1918 internowany przez władze austr., gen. mjr c. k. armii; od 11.1918 w WP, dca GO w wojnie polsko-ukr. i dca 3 Armii w wojnie polsko-bolsz., w l. 1921–1922 dca OG Pomorze i OK. Nr VIII Toruń, od 1.01.1923 w st. spocz., zm. w 1925, pochowany w Krakowie.

⁸ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r.; karta kwalifikacyjna, karta ewidencyjna; W. K. Cygan, dz. cyt., s. 29-30; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *Słownik*

W końcu września oba pułki zostały skierowane na Węgry, tocząc ciężkie boje z kozakami, a następnie przerzucone w Karpaty Wschodnie. Oddziały legionowe miały przekroczyć Karpaty i zająć dolinę Bystrzycy w Galicji. 12 października 1914 r. 3 pułk stoczył bitwę pod Rafajłową. Właśnie wtedy legionieści zbudowali słynną drogę Legionów przez przełęcz Pantyrską, gdzie ustawili krzyż z napisem, który potem stał się sentencją II Brygady i gen. J. Hallera⁹:

*Młdzieży polska patrz na ten krzyż,
Legiony polskie dźwigały go wzwyż.
Przechodząc góry, doliny i wały
Dla Ciebie Polsko i dla Twej chwały!*

Po przejściu pasma Gorganów 23 października 1914 r. doszło do bitwy pod Pasieczną, a 24 października – pod Nadworną. Był to wstęp do największego starcia w tym rejonie 28-29 października 1914 r. pod Mołotkowem. Legionieści walczyli z przeważającymi oddziałami rosyjskimi w bardzo ciężkiej i krwawej bitwie, gdzie ujawniła się słabość psychiczna części młodych żołnierzy. Mimo dużych strat – ok. 200 poległych – M. Głogowiecki wyszedł z bitwy bez szwanku. W następnych tygodniach – niemal przez cały listopad 1914 r. – 2 i 3 pp broniły dostępu do przełęczy Rogodze w rejonie Zielonej, Pasiecznej i Rafajłowej¹⁰.

Legionistów Polskich 1914–1918; R. Borkowski, G. Gołębiowski, dz.cyt.; *Album Legionów Polskich*, oprac. W. Lipiński, E. Quirini, J. Swirysz-Ryszkiewicz, A. Natęcz-Korzeniowski, Warszawa 1933 [reprint – Warszawa 1989], s. 74-75; J.T. Nowak, *Szlak bojowy Legionów Polskich*, Kraków 2014, s. 2-23.

Karol Trzaska-Durski (1849–1935) – oficer artylerii c.k. armii, w 1907 r. awansowany do stopnia gen. mjr i mianowany kmdtem 6 BA w Koszycach, w 1908 r. przeszedł na emeryturę, w 1912 r. mianowany tytularnym Marszałkiem porucznikiem, 1914-1915 kmdt Legionów Polskich, od 1919 r. w WP, w 1920 r. dca OG Warszawa, potem przewodniczący komisji weryfikacyjnej, od 1921 r. w stanie spocz. jako gen. broni. Zmarł w 1935 r. w Wadowicach. Jeden z synów – Antoni Trzaska-Durski był ptk. WP.

⁹ Józef Haller (1873-1960) – oficer art. armii austr., przed 1914 r. działacz niepodległościowy we Lwowie, w 1914 r. dca 3 pp Leg., potem w II Brygadzie, 1916-1918 – dca II Brygady, od 03.1918 do 05.1918 dca II KP w Rosji, od 10.1918 dca Armii Polskiej we Francji, w kwietniu 1919 r. wrócił z Armią do Polski, dowodząc frontem ukraińskim, potem zajmując Pomorze i w 1920 r. dowodząc Frontem Północnym w wojnie polsko-bolszewickiej, 1920–1926 - Gen. Inspektor Art. i członek Rady Wojennej. Od 31 lipca 1926 r. w st. spocz., 1936-1939 – przew. RN SP, w 1936 r. współorganizator Frontu Morges, 1940-1943 – minister w rządzie RP na emigracji, po wojnie pozostał w Wlk. Brytanii, gen. broni z 1919 r.

¹⁰ W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski 1905–1918*, Kraków 1987, s. 50-51; S. Czerep, *II Brygada Legionów Polskich*, Warszawa 2007, s. 72-84; M. Klimecki, K. Filipow, *Legiony Polskie. Dzieje bojowe i organizacyjne*, Warszawa 2014,

26 listopada 1914 r. oddziały legionowe, walczące w Karpatach Wschodnich zostały podzielone na dwie grupy: mjr. Józefa Hallera i gen. Karola Trzaska-Durskiego, liczące ponad 3 tys. żołnierzy. Ta ostatnia, dowodzona w praktyce przez ptk. Z. Zielińskiego została skierowana na Huculszczyznę, powstrzymując wojska rosyjskie, zamierzające zająć Bukowinę. Na przełomie roku 1914 i 1915 r. grupa gen. K. Trzaska-Durskiego walczyła pod Okörmezö na Węgrzech. Miejscem koncentracji była miejscowość Bustyahaza, która jeszcze w życiu legionistów i M. Głogowieckiego miała odegrać pewną rolę. Od stycznia do marca 1915 r. grupa toczyła nieustanne walki na Bukowinie i w Galicji Wschodniej¹¹.

Tymczasem 15 kwietnia 1915 r. M. Głogowiecki zmienił przydział na 10 kompanię – już jako sierżant i dowódca plutonu. 16 kwietnia 1915 r. nowym dowódcą 2 pułku został ppłk Marian Żegota-Januszajtis¹², a III batalion objął por. Mieczysław Ryś-Trojanowski¹³. W tym czasie po kolejnej reorganizacji Legionów została utworzona II Brygada pod dowództwem austriackiego oficera ptk. Ferdynanda Küttnera. W maju i czerwcu II Brygada walczyła na Bukowinie. To właśnie wtedy – 13 czerwca 1915 r. – miała miejsce słynna szarża pod Rokitną 2 szwadronu ułanów pod dowództwem rtm. Zbigniewa Dunin-Wąsowicza¹⁴. 17 czerwca 1915 r. w czasie walk pod Rarańczą koło Czerniowiec M. Głogowiecki został ranny i skierowany do szpitala, gdzie przebywał na rekonwalescencji do 30

s. 94-96; M.A. Koprowski, *Legiony. Droga do legendy. Nie tylko I Brygada 1915–1916*, Poznań 2018, s. 83-97.

¹¹ S. Czerep, dz.cyt., s. 85-90; J.T. Nowak, dz.cyt., s. 84-85; M.A. Koprowski, dz.cyt., s. 97-113.

¹² Marian Żegota-Januszajtis (1889–1973) – kmdt naczelny PDS, oficer Legionów Polskich, od 1916 r. dca I Brygady, w latach 1917-1918 współorganizator PSZ, od 1918 r. w WP. 4/5 stycznia 1919 r. kierował nieudanym zamachem stanu, od 1920 r. do 1924 r. na stanowiskach dowódczych w WP, 1924-1926 wojewoda nowogródzki, 1926-1929 w dysp. MSWojsk., od 1929 r. w st. spocz., po klęsce wrześniowej więziony w ZSRS, po 1941 r. w dysp. NW, gen. dyw. z 1924 r., po wojnie pozostał w Wlk. Brytanii.

¹³ Mieczysław Ryś-Trojanowski (1881–1945) – oficer I Brygady Legionów Polskich (m.in. dca 5 pp), w WP dca jednostek piechoty, 1926-1935 dca OK IX Brześć, 1935-39 dca OK I Warszawa, po klęsce wrześniowej internowany na Węgrzech, skąd w 1941 r. zabrany przez Niemców do obozu w Mauthausen, gdzie zmarł 4 kwietnia 1945 r., gen. bryg. WP.

¹⁴ Szerzej zob.: A.C. Żak, *Rokitna 1915*, Warszawa 1994; S. Czerep, dz.cyt., s. 119-130; M.A. Koprowski, dz.cyt., s. 157-165.

Zbigniew Dunin-Wąsowicz (1882–1915) – por. kaw. armii austr., od 08.1914 r. w Legionach Polskich, dca 2 szwadronu II Brygady Legionów, uczestnik walk II Brygady, zginął prowadząc szarżę pod Rokitną 13 czerwca 1915 r., w 1923 r. uroczystie pochowany w Krakowie.

września 1915 r. W końcu października 1915 r. II Brygada została przeniesiona na Wołyń, gdzie znajdowały się dwie pozostałe Brygady. Już wtedy toczyły się tam bardzo krwawe walki w rejonie Kostiuchnówki. II Brygada wzięła w nich udział 22-24 października pod Kukłami i 4-6 listopada 1915 r. pod Kostiuchnówką.

Po powrocie do pułku M. Głogowiecki został skierowany do batalionu uzupełniającego, gdzie służył do 1 lutego 1916 r., kiedy został przydzielony do 6 kompanii. Po miesiącu – 1 marca 1916 r. skierowano go do Szkoły Chorążych Legionów Polskich w Legionowie – osiedlu zbudowanym przez legionistów I Brygady na Wołyniu. 1 maja 1916 r. ukończył kurs i rozkazem Komendy Legionów Nr 211 z 1 maja 1916 r. został mianowany chorążym, a następnie skierowany do 2 kompanii I batalionu mjr. Andrzeja Galicy¹⁵ z 6 pp Leg., dowodzonego przez ppłk. Mieczysława Norwid-Neugebauera¹⁶, gdzie służył do 2 września 1917 r. W ten sposób zmienił też Brygadę, bowiem 6 pp Leg. wchodził w skład III Brygady Legionów gen. Wiktora Grzesickiego¹⁷.

Ponieważ na Wołyniu od listopada 1915 r. front ustabilizował się na kilka miesięcy, w miejscu zakwaterowania oddziałów legionowych na zapleczu frontu powstały swoiste drewniane miasteczka z budynkami komend, kasyn oficerskich, barakami, świetlicami, kaplicami, szpitalami polowymi. Niektóre z budynków były swoistymi dziełami sztuki, nawiązującymi stylem do polskich dworców i kościołów. Autorem detali architektonicznych był scenograf

¹⁵ Andrzej Galica (1873–1945) – inżynier budowy dróg i mostów, działacz Związku Strzeleckiego, od 08.1914 r. w Legionach Polskich, dca baonu w 4 i 6 pp, 1916-17 dca 4 pp, 1917-1918 – insp. wyszk. PKP, w 1918 r. internowany i wysłany na front włoski, w WP organizator i dca oddziałów podhalańskich, 1920-1921 – dca Brygady Górskiej, 1921-1926 dca 21 BPG, 1926-30 dca OK X w Przemyślu, od 1931 r. w st. spocz. w stopniu gen. bryg., 1928-1935 poseł na Sejm z BBWR, 1935-1939 – senator, zm. w 1945 r. w swoim majątku k/Piotrkowa Tryb.

¹⁶ Mieczysław Norwid-Neugebauer (1884–1954) – działacz PDS, oficer I Brygady Legionów i POW, w latach 1918–1921 na różnych stanowiskach sztabowych w WP, w latach 30-tych Inspektor Armii we Lwowie, Toruniu i Warszawie, po klęsce wrześniowej w PSZ na Zachodzie, po wojnie zamieszkał w Kanadzie, gdzie zmarł, gen. dyw. z 1924 r.

¹⁷ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. AP 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r.; karta kwalifikacyjna, karta ewidencyjna; W.K. Cygan, dz.cyt., s. 29-30; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *Słownik Legionistów Polskich 1914–1918*; R. Borkowski, G. Gołębiowski, dz.cyt.; *Album Legionów Polskich*, s. 178-179, 186-187, 191; S. Czerep, dz.cyt., s. 131-133.

Wiktor Grzesicki (1859–1917) – oficer armii austr., w czasie I wojny świat. oddelegowany do Legionów Polskich, 1915-1916 dca III Brygady Legionów, 1916-1917 kmdt Legionów, w 1917 gen. gub. lubelski, zmarł w Lublinie w 1917 r.

Stanisław Szreniawa-Rzecki. Wytyczone były regularne dróżki, założone klomby kwiatowe, urządzone place apelowe i boiska sportowe. Tętniło życie towarzyskie, sportowe, urządzano uroczystości rocznicowe i msze polowe. Obchodzono Boże Narodzenie w 1915 r. i Wielkanoc w 1916 r. Największe było osiedle Legionowo, 4 i 6 pp zbudowały sobie Nowy Jastków na pamiątkę bitwy pod Jastkowem k/Lubliń – pierwszego boju 4 pp Leg. Oczywiście M. Głogowiecki w jakiś sposób musiał w tym wszystkim uczestniczyć¹⁸.

W składzie 6 pp M. Głogowiecki brał udział w największej bitwie Legionów pod Kostiuchnówką 4-6 lipca 1916 r. Walczyły tam wszystkie trzy brygady Legionów, próbując powstrzymać rosyjską ofensywę gen. Aleksieja Brusilowa. Pozycje legionistów zaatakowały cztery dywizje strzeleckie i dwie dywizje kawalerii. Początkowo I batalion III Brygady pozostawał w odwodzie. Dopiero w drugiej fazie bitwy wszedł do walki, oślanając 5 lipca odwrót 3 pułku II Brygady. Do wieczora 6 lipca batalion bronił pozycji pod wzgórzem Studzienicą. Trwały tam zżarte walki z atakami na bagnety włącznie. Napierani przez nieprzyjaciela legionieści przebili się do stacji kolejowej w Wołczeczku, która jednak była ostrzeliwana przez rosyjską artylerię. W związku z tym kontynuowano odwrót przez stację Maniewicze do Trojanówki. Nie był to jednak koniec walk, bowiem w dniach 2-3 sierpnia 6 pułk wspólnie z 4 pp Leg. oraz 2 i 3 pułkami II Brygady brał udział w bitwie pod Rudką Miryńską i Siłowiczami. Nad Stochodem walki trwały do października 1916 r. Dopiero wtedy – 6 października 1916 r. III Brygada została wycofana z frontu na odpoczynek do Baranowicz, a w końcu listopada przeniesiona do Królestwa Polskiego. 6 pp Leg. na krótko dyslokowany został w Nałęczowie, potem w Puławach, by ostatecznie zostać przeniesionym do Dębłina¹⁹.

23 stycznia 1917 r. rozkazem Komendy Legionów Nr 267 M. Głogowiecki został mianowany podporucznikiem ze starszeństwem od 1 stycznia 1917 r.²⁰ Dnia 3 lipca 1917 r. skierowano go do obozu

¹⁸ W. Sienkiewicz, *Bojowo i lirycznie. Legiony Piłsudskiego*, Warszawa 2010, s. 78, 142, 147-165; A. Chwalba, *Legiony Polskie 1914–1918*, Kraków 2018, s. 87-88.

¹⁹ E. Skarbek, *Zarys historii wojennej 6-go pułku piechoty Legionów*, Warszawa 1929, s. 10-13; W. Lipiński, dz.cyt., s. 90-91; M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas I wojny światowej 1914–1918*, Warszawa 1990, s. 237-244; J.T. Nowak, dz.cyt., s. 106-108; T. Dudek, *Kostiuchnówka 1916*, Warszawa 2017, s. 188-192.

²⁰ We wniosku na Krzyż Niepodległości podano inną datę nominacji na podporucznika – 7 kwietnia 1917 r. (CAW, kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, wniosek na Krzyż Niepodległości, sygn. Mieczysław Głogowiecki, KN – 06.06.1931).

Ppor. Mieczysław Głogowiecki

Źródło: E. Skarbek, *Historia 6 Pułku Piechoty Legionów*, t. 1, Tradycja, Warszawa 1939

ćwiczebnego w Zambrowie jako instruktora i dowódcę kompanii. Przebywał tam do 2 września 1917 r. W lipcu 1917 r. J. Piłsudski sprowokował tzw. kryzys przysięgowy, wydając polecenie swoim zwolennikom, aby odmówili złożenia przysięgi na wierność cesarzom Niemiec i Austro-Węgier. Większość oficerów i żołnierzy I i III Brygady odmówiła złożenia przysięgi. Natomiast M. Głogowiecki – jako pochodzący z Galicji poddany cesarza Franciszka Józefa, a od 1916 r. cesarza Karola I – zapewne nie miał z tym większego problemu. Jednak ponieważ większość żołnierzy III Brygady odmówiła złożenia przysięgi, III Brygada została rozwiązana, a na bazie II Brygady został utworzony Polski Korpus Posiłkowy. 6 września 1917 r. M. Głogowiecki został skierowany do rezerwy personalnej Polskiego Korpusu Posiłkowego w Przemyślu²¹, zachowując

²¹ Polski Korpus Posiłkowy powstał w oparciu o legionistów, pochodzących przede wszystkim z Galicji, którzy złożyli przysięgę. Dowódcą całości był płk/gen. Zygmunt Zieliński, dowódcą II Brygady pozostał płk Józef Haller. W jej skład wchodziły 2 pp mjr. Józefa Zajęca i 3 pp ppłk. Michała Żymierskiego. Oprócz tego PKP tworzyły 2 p.uł. rtm. Józefa Dunin-Borkowskiego, 1 p. art. mjr. Włodzimierza Zagórskiego i formacje pomocnicze.

funkcję dowódcy kompanii. 12 października 1917 r. przydzielono go do oddziału uzupełniającego nr 6 w Siedliskach. Nie zagrzał tam długo miejsca, gdyż już 23 października został skierowany na kurs karabinów maszynowych Schwarzwölse w Dolinie, który ukończył 7 grudnia 1917 r. Tego dnia otrzymał przydział do II batalionu 2 kompanii karabinów maszynowych 2 pułku piechoty Polskiego Korpusu Posiłkowego, dawniej II Brygady Legionów, dowodzonego przez ppłk. Michała Żymierskiego²².

W styczniu 1918 r. ppor. M. Głogowiecki zwrócił się do dowództwa PKP o udzielenie mu 4-tygodniowego urlopu do Głogowa, Krakowa i Berna, celem uregulowania spraw majątkowych, podając następujące motywy:

Po śmierci ojca w roku 1917²³ pozostał cały szereg nieukończonych interesów handlowych, wynikłych z pozostawionego przedsiębiorstwa przemysłowego²⁴. Wskutek tego pertraktacja spadkowa nie mogłaby być definitywnie przeprowadzona, ograniczając się do przeniesienia prawnego masy spadkowej na spadkobierców, wysokość natomiast spadku nie mogła być i nie jest jeszcze dotychczas ustalona dla nieukończonych właśnie interesów handlowych. W związku z tym wynikły spory, które nie dopilnowane narażać mogą spadkobierców na wielkie straty. Wymieniony jako prawnik zajmował się przed wojną prawną stroną przedsiębiorstwa, wskutek tego znał stan interesów; obecnie zaś tok spraw wymaga koniecznie obecności wymienionego celem zbadania i dalszego pokierowania, tym bardziej, że sam jest bezpośrednio interesowany, a nadto [jest] zastępcą brata, znajdującego się w niewoli rosyjskiej²⁵.

²² CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej; karty kwalifikacyjne.

Michał Artur Żymierski (1890–1989) – działacz PDS, oficer Legionów Polskich (I i II Brygady), w 1918 r. szef sztabu II KP w Rosji, od czerwca 1919 r. w WP, 1924–1926 II zca szefa Adm. Armii, gen. bryg. z 1924 r., po 1926 r. za malwersacje skazany na 5 lat więzienia, zdegradowany, pozbawiony orderów i zwolniony z wojska w 1927 r., od 1932 r. agent wywiadu sowieckiego, do 1938 r. na emigracji we Francji, w czasie okupacji nawiązał współpracę z komunistami, od 1944 r. dca AL i LWP, 1944–1949 minister ON w rządach komunistycznych, 1949–1952 – członek Rady Państwa, marszałek LWP z 1945 r.

²³ Ojciec M. Głogowieckiego zmarł 8 lutego 1917 r. (informacja R. Borkowskiego).

²⁴ Tym przedsiębiorstwem była garbarnia skór (informacja R. Borkowskiego).

²⁵ CAW, Komenda Legionów Polskich (Polski Korpus Posiłkowy), sygn. 1.120.1.439, pismo M. Głogowieckiego z 18 stycznia 1918 r. do Komendy Polskiego Korpusu Posiłkowego, k. 173.

Pismo dla biografii M. Głogowieckiego jest o tyle ważne, że dowiadujemy się z niego o dacie śmierci ojca i prowadzeniu przez niego dużego przedsiębiorstwa handlowego oraz o tym, że jego brat przebywał w niewoli rosyjskiej. Po przedłożeniu podania dowódca 2 pułku piechoty ppłk M. Żymierski złożył do dowództwa PKP wnioski o 2-tygodniowy urlop celem załatwienia wymienionych spraw. Ostatecznie M. Głogowiecki otrzymał 20 dni urlopu²⁶.

Tymczasem wojna weszła w decydującą fazę. Wojska niemieckie przegrywały na froncie zachodnim. Poszukując rezerw cesarze Niemiec i Austro-Węgrów wydali tzw. akt 5 listopada 1916 r., licząc na ochotniczą zaciąg do Wojska Polskiego. Jednak ponieważ efekty były mocno rozczarowujące próbowano zakończyć wojnę na wschodzie i przerzucić siły wojskowe na front zachodni. W ramach tego planu w lutym 1918 r. Niemcy i Austro-Węgry zawarły układ pokojowy z Rosją i Ukrainą, przekazując tej ostatniej Chełmszczyznę. Spowodowało to duże wzburzenie na ziemiach polskich. II Brygada Legionów płk. J. Hallera dyslokowana była wtedy w Besarabii na froncie austriacko-rosyjskim. Na znak protestu przeciwko oddaniu Chełmszczyzny 15/16 lutego 1918 r. podjęła próbę przedarcia się przez linię frontu pod Rarańczą. Niestety, nie wszystkim oddziałom Brygady to się udało. Zaalarmowani Austriacy zablokowali posuwanie się części sił Brygady, biorąc żołnierzy i oficerów do niewoli²⁷. Był wśród nich także Mieczysław Głogowiecki, który z innymi żołnierzami został skierowany do obozu w Bustyhaza na Węgrzech. Przebywał tam do 12 kwietnia 1918 r., kiedy został skierowany do 15 pp armii austriackiej (Ausbildungsgruppe) jako dowódcę plutonu. 5 września 1918 r. został wysłany na austriacki kurs oficerski w Kamionce Strumiłowskiej, gdzie przebywał do 25 października 1918 r.²⁸

W późniejszym wniosku odznaczeniowym na Krzyż Niepodległości okres jego służby przed 1918 r. został podsumowany następująco: *Bardzo dobry oficer legionowy, przed wojną czynny członek drużyn polowych Sokola, brat udział w kampaniach 2 i 6 pp Leg., odznaczając się walecznością*²⁹.

²⁶ Tamże, pismo dcy 2 pp ppłk. M. Żymierskiego do dowództwa PKP. Już po napisaniu pisma M. Głogowiecki skreślił fragment o urlop do Głogowa, Lublina i Łodzi dla swego ordynansa, 20-letniego Stefan Kotlewskiego.

²⁷ W. Lipiński, dz. cyt., s. 171-191; M. Wrzosek, dz. cyt., s. 354-359; S. Czerep, dz. cyt., s. 218-234; A. Chwalba, dz. cyt., s. 177-187.

²⁸ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej; karty kwalifikacyjne; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, dz. cyt.; W.K. Cygan, dz. cyt.

²⁹ CAW, kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, wniosek na Krzyż Niepodległości, sygn. Mieczysław Głogowiecki,

Za swoją postawę oraz przynależność do różnych formacji legionowych został uhonorowany austriackim srebrnym medalem waleczności II klasy i brązowym medalem za waleczność, odznaką szkoły chorążych, Odznaką Pamiątkową Więźniów Ideowych za internowanie w Bustyhaza, Krzyżem 6 pp Leg., odznaką II Brygady Legionów i Krzyżem Pamiątkowym 6 Pułku Piechoty Legionów³⁰.

Jak napisał w dokumentach personalnych 25 października 1918 r. miał być jego ostatnim dniem służby pod komenda austriacką, bowiem tego dnia zdezerterował z armii austriackiej i chyba wyjechał do Warszawy. 29 października 1918 r. został przyjęty do Komendy Placu Wojska Polskiego w Warszawie i jednocześnie dekretem Rady Regencyjnej z 31 października 1918 r. formalnie przyjęty do Wojska Polskiego z zatwierdzeniem stopnia podporucznika³¹. 15 listopada 1918 r. został przydzielony do Komendy Miasta Warszawy jako referent. Podlegał wtedy płk. Antoniemu Zawadzkiemu³². 29 lutego 1919 r. skierowano go jako instruktora i dowódcę kompanii szkolonej do szkoły podoficerskiej w Dęblinie. Podlegał tam mjr. Alojzemu Wir-Konasowi³³. Od 15 kwietnia do 9 maja 1919 r. pełnił służbę w Dowództwie Okręgu Generalnego Kielce jako osobisty adiutant gen. Kajetana Olszewskiego³⁴. 10 maja 1919 r. skierowano go do batalionu zapasowego 6 pp Leg., początkowo jako dowódcę plutonu, a następnie kompanii³⁵. Należy jednak pamiętać, że batalion zapasowy początkowo kwaterował w Warszawie, potem w Jabłonie, a w Płocku znalazł się dopiero w maju

KN – 06.06.1931.

³⁰ Tamże; E. Skarbek, *Historia 6 Pułku Piechoty Legionów...*, s. 199, 214.

³¹ Razem z nim przyjęto 17 innych oficerów i 6 chorążych byłego Polskiego Korpusu Posiłkowego.

³² Antoni Zawadzki (1859–1928) – oficer armii austr., w czasie I wojny światowej pełnił funkcje adm., od 11.1918 r. w WP jako kmtd m. Warszawy, w 1921 r. przeniesiony w st. spocz. w stopniu gen. ppor.

³³ Alojzy Wir-Konas (1894–1940) – od 08.1914 r. w Legionach Polskich, po kryzysie przysięgowym w 1917 r. wcielony do armii austr. i wysłany na front włoski, od 11.1918 r. w WP, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, potem oficer zawodowy WP, dca 84 pp, 21 DPG, we 09.1930 dca 39 Rez. DP, dostał się do niewoli sow., więziony w obozie w Starobielsku, rozstrz. w 1940 r. w Charkowie, płk WP, awansowany do stopnia gen. bryg. w 2007 r.

³⁴ Kajetan Olszewski (1858–1944) – gen. ppor. armii rosyjskiej, od 11.1918 w WP, 1918-1919 dca OG Kielce, 1920-1921 dca OG Łódź, od 1921 r. w st. spocz., zweryfikowany jako gen. broni, 1924–1925 wojewoda wołyński, później zamieszkał w Warszawie, gdzie zmarł w czasie powstania warszawskiego.

³⁵ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. AP 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej; karty kwalifikacyjne; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, dz. cyt.; W. K. Cygan, dz. cyt.

1919 r.³⁶ Po przybyciu batalionu do Płocka w „Kurierze Płockim” ukazał się artykuł, przybliżający historię i szlak bojowy 6 pp Leg. Wśród najbardziej zasłużonych oficerów pułku został wymieniony także ppor. M. Głogowiecki³⁷.

Pewną zagadką jest przeniesienie ppor. Mieczysława Głogowieckiego 30 kwietnia 1919 r. z 25 pp do 6 pp Leg., odnotowane w „Dzienniku Rozkazów Wojskowych”. W wykazach służby w dokumentach personalnych nigdzie nie wykazał 25 pp, choć Janusz Cisek, Ewa Kozłowska i Łukasz Wieczorek, nie wykazując źródła podali, że 2 lutego 1919 r. z Komendy Placu w Warszawie został przydzielony do 25 pp. Być może był to przydział formalny, a do innych miejsc był tylko odkomenderowany bez zmiany przydziału³⁸.

W tym czasie dowódca kompanii, w której służył (por. Karasiński – ?), tak go ocenił: *Bardzo dobry jako oficer frontowy i kadrowy – sumienny, energiczny i zdolny – człowiek wybitnie inteligentny, z czym zgodził się dowódca batalionu mjr Józef Gigieli-Melechowicz*³⁹. W innej karcie ewidencyjnej napisał: *B. dobry oficer, zrównoważony charakter, w boju odważny i dzielny*⁴⁰.

W karcie kwalifikacyjnej znajdujemy podobną opinię nieznanego dowódcy batalionu: *Jako oficer frontowy bardzo dobry. Jako oficer kadrowy bardzo dobry. Sumienny, charakter prawy. Bardzo dobry oficer*⁴¹.

Na odwrocie karty ewidencyjnej w poszczególnych punktach został przez mjr. J. Gigiela-Melechowicza tak oceniony:

1. znajomość a) musztry, b) regulaminów, c) przepisów wojskowych i d) taktyki

³⁶ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. AP 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r.; „Dziennik Rozporządzeń Komisji Wojskowej” 1918, nr 2 z 1 listopada, pkt 21; E. Skarbak, dz. cyt., s. 16.

³⁷ *Z dziejów 6 p. p. Legionów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 121 z 1 czerwca, s. 1.

³⁸ „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 53 z 15 maja, poz. 1655, s. 1216; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, dz. cyt.

³⁹ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. AP 1694, karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r. Niestety, podpisy obu przełożonych są nieczytelne.

Józef Gigieli-Melechowicz (1890–1940) – oficer 1 i 6 pp Leg., od 1918 r. w WP jako zawodowy oficer piechoty, pełnił różne funkcje sztabowe, 1927–1937 dca 40 pp we Lwowie, we wrześniu 1939 dca Podkarpackiej Brygady ON, dostał się do niewoli sowieckiej, więziony w obozie w Starobielsku, rozstrzelany w 1940 r. w Charkowie, płk WP, w 2007 r. awansowany do stopnia gen. bryg.

⁴⁰ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta dla Komisji Weryfikacyjnej z 1919 r.

⁴¹ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta ewidencyjna (b.d.). Podpis dcy baonu nieczytelny.

- pod a), b), c) i d) bardzo dobra*
- 2. Zdolności instruktorskie i wychowawczo-wojskowe*
Duże zdolności instr. o dobrym wpływie na żołnierza
- 3. Znajomość gospodarki i administracji wojskowej*
B. dobra
- 4. Zachowanie się przed frontem i umiejętność komenderowania*
B. dobra
- 5. Znajomość języka polskiego, b) uświadczenie narodowe i c) wartość moralna*
a), b) i c) – b. dobre
- 6. Zachowanie się a) w służbie i b) poza służbą*
W służbie i poza służbą: wzorowe
- 7. Opinia ogólna*
*Bardzo poważny i solidny charakter, godny zaufania*⁴².

We wniosku nominacyjnym na stopień porucznika z (prawdopodobnie) listopada 1919 r. czytamy: *Jeden z najlepszych oficerów. Bojowe i kadrowe wykształcenie bardzo dobre. [...] charakter prawy. Zastępuje na awans. Wniosek pozytywnie zaopiniował nieznaną z nazwiska inspektor piechoty w stopniu podpułkownika*⁴⁴.

Na jednej z kart ewidencyjnych z 1919 r. podał, że w batalionie zapasowym przebywał do 10 września 1919 r., natomiast w innej karcie kwalifikacyjnej pod datą 21 maja 1920 r. na czerwono dopisano: *6 pp Leg. w polu*, co by sugerowało udział w walkach 6 pp Leg. najpierw we wrześniu 1919 r. w rejonie Dyneburga na Łotwie, potem udział w walkach w styczniu 1920 r., które doprowadziły do zajęcia Dyneburga, a następnie w 1920 r. walki na Ukrainie⁴⁵, jednak nic na ten temat nie wiadomo. Nie wiadomo też kiedy miałby wrócić do batalionu zapasowego do Płocka. Jest to więc informacja niepotwierdzona.

A zatem nie wiadomo, czy w batalionie zapasowym 6 pp Leg. przebywał nieprzerwanie od 10 maja 1919 r., czy też z przerwą od 10 września 1919 r. Ale w tym przypadku nie wiadomo, kiedy miałby wrócić do Płocka. Ponieważ stacjonujący wcześniej w Płocku batalion zapasowy 8 pp Leg. opuścił

⁴² CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, karta kwalifikacyjna (b.d.).

⁴³ Słowo nieczytelne.

⁴⁴ CAW, akta personalne M. Głogowieckiego, sygn. 1694, wniosek nominacyjny (b.d.). Na tym dokumenty personalne się kończą. Dalsze losy M. Głogowieckiego można określić na podstawie innych dokumentów i opracowań.

⁴⁵ Szerzej na ten temat zob.: E. Skarbak, *Zarys historii wojennej...*, s. 19-29.

miasto najpóźniej 7 maja 1919 r., wszystko wskazuje na to, że por. M. Głogowiecki przybył do Płocka w pierwszym rzucie batalionu zapasowego 6 pp Leg. 10 maja 1919 r.

Dekretem naczelnego wodza z 9 grudnia 1919 r. został awansowany do stopnia porucznika ze starszeństwem od 1 grudnia 1919 r. W „Dzienniku Rozkazów Wojskowych” wykazano przydział do 6 pp Leg., a nie - do batalionu zapasowego 6 pp Leg., co by sugerowało, że faktycznie nie było go wtedy w Płocku⁴⁶.

Batalion zapasowy zasilany był poborowymi z terenu działania Powiatowej Komendy Uzupelnienia w Płocku, czyli miasta Płocka oraz powiatów płockiego, sierpeckiego i rypińskiego. W skład batalionu zapasowego pułku piechoty wchodziły następujące pododdziały: sztab, kompania ozdrowieńców, zapasowa kompania karabinów maszynowych, trzy kompanie zapasowe, sekcja tęczności, tabor, komisja gospodarcza, komisja sanitarna. Batalion w pełnej obsadzie liczył 15 oficerów i 45 podoficerów, którzy szkolili ok. 550 poborowych różnych specjalności oraz zmieniającą się liczbę rekonwalescentów.

Szkolenie było bardzo intensywne i wyczerpujące, po 8-10 godzin dziennie z przerwą na obiad. Dotyczyło umiejętności poruszania się na polu walki, szkolenie strzeleckie oraz musztrę. W założeniu miało trwać pięć tygodni, jednak w praktyce skrócono je do mniej niż trzech tygodni. Po absolutnie elementarnym przeszkoleniu żołnierze kierowani byli do oddziałów liniowych. Poborowi wyposażeni byli w karabiny niemieckie (Mausery), francuskie (Berthiery), rosyjskie (Mosiny) i austriackie (Mannliche-ry). Jednak z powodu dotkliwego braku amunicji szkolenie strzeleckie ograniczone było do minimum. W nieco lepszej sytuacji były jedynie obsługi ciężkich karabinów maszynowych (Maxim, prod. niemieckiej lub rosyjskiej). Umundurowanie i wyposażenie osobiste żołnierzy było mocno niekompletne. Brakowało praktycznie wszystkiego: mundurów, butów, bielizny, płaszczy zimowych, plecaków, koców, sztuców. Poziom wykształcenia poborowych był bardzo niski, z bardzo dużym odsetkiem analfabetów. Także warunki zakwaterowania w koszarach były bardzo złe. Batalion zapasowy był rozlokowany w tzw. Czarnym Dworze, czyli drewnianym baraku naprzeciwko budynku Seminarium Duchownego. Innym problemem były choroby zakaźne, zwłaszcza tyfus i grypa, tzw. hiszpanka. W czasie od maja 1919 r. do grudnia 1920 r. w batalionie zapasowym 6 pp Leg. zmarło 40 żołnierzy⁴⁷.

⁴⁶ „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 98, poz. 4147, s. 2756.

⁴⁷ E. Skarbek, *Historia 6 Pułku Piechoty...*, s. 117-122.;

Por. Józef Gigiel-Melechowicz z adiutantem 6 pułku piechoty ppor. Stanisławem Świtalskim

Źródło: W. Lipiński, E. Quirini, *Album Legjonów Polskich*, Warszawa 1933; https://pl.wikipedia.org/wiki/J%2F%C3%B3zef_Gigiel-Melechowicz

W takich warunkach przyszło por. M. Głogowieckiemu prowadzić pracę szkoleniową, początkowo jako dowódcy plutonu, a potem kompanii. Dowódcami batalionu zapasowego 6 pp Leg. i przełożonymi por. M. Głogowieckiego byli w tym czasie: mjr Józef Gigiel-Melechowicz i mjr Stanisław Świtalski⁴⁸.

W założeniu oddziały zapasowe były dyslokowane w miejscach z dala od działań wojennych. Podobnie było z Płockiem. W 1919 r., kiedy zdecydowano się na umieszczenie tu batalionu zapasowego najpierw 8 pp Leg., a potem 6 pp Leg. nikt nie przypuszczał, że wojna zawita do małego nadwiślańskiego miasta. Tymczasem w lipcu 1920 r. sytuacja Polski na froncie polsko-bolszewickim zaczęła się szybko pogarszać, grożąc w sierpniu katastrofą. Ofensywa rosyjskiego Frontu Zachodniego Michaiła

W. Jarno, *Oddziały zapasowe na obszarze Okręgu Generalnego Kielce w latach 1919-1921*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2003, nr 2, s. 199 - 201; M. Trubas, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918-1939*, Warszawa 2008, s. 68 - 71; G. Gołębiowski, *Lista żołnierzy garnizonu płockiego, zmarłych w latach 1918-1920*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 14-20.

⁴⁸ M. Trubas, dz. cyt., s. 69. M. Trubas podaje, że dcami baonu zap. był także mjr Sadowiński i mjr Bolesław Popowicz. Mjr Konstanty Sadowiński dowodził baonem 2 pułku instrukcyjnego Armii gen. J. Hallera i od maja 1919 do lutego 1920 r. kwaterował w Płocku. Natomiast mjr Bolesława Popowicz był dca III baonu 6 pp Leg., walczącego w 1919 r. pod Lwowem z wojskami ukraińskimi i w czerwcu 1919 r. baon został uzupełniony w Płocku żołnierzami z batalionu zapasowego. Po tym został skierowany w rejon Lidy i we wrześniu 1919 r. brał udział w walkach pod Dyneburgiem. Poza tym w opracowaniu M. Trubasa mjr Gigiel występuje jako Grigiel.

Stanisław Świtalski (1890-1939) – mgr prawa z 1913 r., od 08.1914 r. w 2 i 6 pp Leg., w 1917 r. internowany w Beniaminowie, w 1918 r. w POW, od 11.1918 r. w WP, uczestnik obrony Lwowa i wojny polsko-bolsz. jako dca batalionu w 6 pp Leg., później oficer sztabowy WP, 1927-1931 dca 82 pp, 1938-39 dca 16 DP, z powodu złego dowodzenia we 09.1939 r. odwołany z funkcji, uczestnik bitwy nad Bzurą, zginął w czasie przebijania się do Warszawy, ptk dypl. WP.

Tuchaczewskiego doprowadziła do zagrożenia Warszawy i wejścia armii nieprzyjacielskich na północne Mazowsze. W tej sytuacji załoga Płocka była sukcesywnie wzmacniana i 1 sierpnia 1920 r. składała się z batalionu zapasowego 6 pp Leg. oraz kompanii alarmowych 10, 28 i 31 pułków piechoty. Siły te łącznie liczyły 14 oficerów i 920 szeregowych⁴⁹.

10 lipca 1920 r. do batalionu zapasowego 6 pp Leg. został skierowany ochotnik kpt. rez. Henryk Gruber⁵⁰, znajomy M. Głogowieckiego z wcześniejszej służby w pułku. Według niego dowódcą kadry 6 pp Leg., która składała się z dwóch półbatalionów, był kpt. Tadeusz Schön, który jednocześnie był dowódcą jednego półbatalionu. Dowódcą drugiego półbatalionu był kpt. Mieczysław Głogowiecki. Jak napisał H. Gruber we wspomnieniach:

[...] objąłem w półbatalionie Głogowieckiego dowództwo kompanii, złożonej z zupełnie świeżego materiału rekruckiego. Najstarszy służbą żołnierz w mojej kompanii był w niej 11 dni. Oficerowie byli powołani z rezerwy w ostatnich dniach. Z Głogowieckim pozostawałem w jak najlepszych stosunkach. Przyjemny, stateczny, dobrze wychowany, znał psychologię żołnierzy i był przez nich lubiany⁵¹.

Od 10 lipca 1920 r. batalion zapasowy zaczął przyjmować ochotników z terenu działania Powiatowej Komendy Uzuppełnień w Płocku. Po niespełna miesiącu - 5 sierpnia płocczanie zegnali pierwszy oddział ochotników, wcielonych do 6 pp Leg. Na pewno udział w ich wyszkoleniu miał M. Głogowiecki⁵².

12 sierpnia 1920 r. rozkazem szefa Sztabu Generalnego gen. Tadeusza Rozwadowskiego⁵³ została

⁴⁹ Z. Bohusz-Szyszko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1931, s. 12; M. Trubas, *Ziemia Płocka w wojnach XIX i XX w.*, Warszawa 2006, s. 99.

⁵⁰ Henryk Gruber (1892–1973) – w 08.1914 r. wstąpił do Legionów Polskich, walczył w 1, 4 i 6 pp Leg., od 1917 r. urzędnik państwowy w MSW, w 11.1918 r. rozbrajał Niemców w Warszawie, w 07.1920 r. ochotniczo zgłosił się do wojska, walcząc w 6 pp Leg. w obronie Płocka i później w bitwie nad Niemnem, kpt. rez. WP, specjalista ds. ubezpieczeń, od 1928 r. prezes PKO, od 1929 r. prezes Rady Nadzorczej PKO S.A., po 09.1939 r. we Francji i Argentynie, gdzie był prezesem filii PKO S.A., atakowany przez rząd RP na uchodźstwie zrezygnował, zatrudniony w amerykańskiej firmie ubezpieczeniowej, zmarł w Buenos Aires.

⁵¹ H. Gruber, *Wspomnienia i uwagi*, t. 1, 1892–1942, Londyn 1968, s. 135.

⁵² M. Macieszyna, *Przewodnik po Płocku*, Płock 1922, s. 28–29; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18–19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 56–57.

⁵³ Tadeusz Rozwadowski (1866–1928) – oficer art. armii austr. w stopniu gen. mjr., dca XII BA, w WP od 11.1918 r., szef SG i Sztabu NW w 1920 r., 1921–26 Gen. Insp. Jazdy i Zema. Insp. Kaw., w 05.1926 r. dca wojsk rządowych w czasie zamachu majowego, areszt. i osadzony w więzieniu, zm. w 1928 r.

Mjr J. Mościcki w gronie oficerów przedmościa płockiego. Po jego lewej stronie prawdopodobnie M. Głogowiecki
Źródło: zbiory Grażyny Mościckiej-Nowak

utworzona Grupa Dolnej Wisły gen. Mikołaja Osikowskiego⁵⁴ do obrony odcinka Wisły od Wyszogrodu do Włocławka. Rejon Płocka stanowił Pododcinek II, dowodzony przez mjr. Janusza Mościckiego⁵⁵. W tym czasie do Płocka docierały kolejne oddziały: Tatarski pułk ułanów i 5 bateria 15 pułku artylerii ciężkiej, jednak ciągle największą siłą garnizonu był batalion zapasowy 6 pp Leg. 13 sierpnia 1920 r. siły przedmościa liczyły już ok. 1,5 tys. żołnierzy⁵⁶.

Wzmacnianie załogi było całkowicie uzasadnione, bowiem nieprzyjaciel 12 sierpnia nad ranem zajął Sierpc i w szybkim tempie zbliżał się do Płocka, obsadzając wsie na północ od miasta. Nieprzyjaciel znajdował się w najbliższych miastach: Rogoźnie, Brochocinie i Trzepowie, choć na razie nie prowadził działań zaczepnych.

Równocześnie komplikowała się sytuacja na przedpolu Warszawy, gdzie trwały zacięte walki. W tej sytuacji 13 sierpnia szef sztabu naczelnego woźdza gen. T. Rozwadowski i dowódca Frontu Północnego gen. Józef Haller wydali dowódcy 5 Armii gen. Władysławowi Sikorskiemu⁵⁷ rozkaz uderzenia na

⁵⁴ Mikołaj Osikowski (1873–1950) – oficer armii ros., 1918–1919 w Armii gen. J. Hallera, z którą przybył do Polski w 04.1919, w 1920 dca Grupy Dolnej Wisły i 2 DLit.-Biał., 1921–1923 dca 29 DP, w 1923 r. przeszedł w st. spocz. w stopniu gen. bryg., mieszkał w Wilnie, po 09.1939 r. przedostał się do Francji i Wlk. Brytanii, po wojnie osiedlił się w Szkocji, gdzie zmarł.

⁵⁵ Janusz Mościcki (1898–1964) – oficer armii ros., w 1918 r. w 5 Dyw. Syb., do Polski wrócił w 1919 r., w 08.1920 r. dca przedmościa płockiego, później kier. wyszk. baonu zap. 10 pp, w 1921 zca dcy 14 pp, w 1922 r. przeszedł do rezerwy, pracował jako księgowy w łódzkich zakładach, w 09.1939 w sztabie obrony Warszawy, w 1940 r. wysiedlony z rodziną z mieszkania w Łodzi, w 1945–1948 w LWP jako kwatermistrz w 1 p.cz., po zwolnieniu z wojska wrócił do zawodu księgowego, zm. w Łodzi i tam pochowany, mjr WP i ppłk LWP.

⁵⁶ G. Gołębiowski, dz. cyt., s. 64, 72.

⁵⁷ Władysław Sikorski (1881–1943) – przed I wojną

XV i III armie rosyjskie, operujące na północnym Mazowszu. Poza tym obawiano się IV Armii Dmitrija Szuwajewa, która zamierzała sforsować Wisłę i zablokować Warszawę od zachodu. W tej sytuacji 5 Armia miała związać walką nieprzyjacielskie armie i zlikwidować niebezpieczeństwo ich włączenia się do walk o Warszawę. Wprawdzie 5 Armia nie była jeszcze przygotowana do ofensywy na tak dużą skalę, ale mimo protestów gen. W. Sikorskiego, gen. J. Haller nie zmienił rozkazu i 14 sierpnia V Armia musiała rozpocząć działania zaczepne, co doprowadziło do dramatycznej bitwy nad Wkrą. Obawiając się o swoje lewe skrzydło, gdzie operowała niezwiązana walką IV Armia bolszewicka, gen. W. Sikorski wydał rozkaz gen. M. Osikowskiemu, aby załoga Płocka 16 sierpnia zaatakowała nieprzyjaciela na przedpolu Płocka na kierunku Bielsk – Drobin⁵⁸.

Garnizon Płocka raczej przygotowywał się do obrony, niż do natarcia. Wokół Płocka – biegnące półkolem od Wisły do Wisły – wykonane były okopy, obsadzone przez żołnierzy załogi miasta. Przedmoście płockie organizacyjnie podzielone było na 4 odcinki:

- od Wisły (na prawym skrzydle) do prochowni na terenie koszar włącznie obsadzony przez pół batalionu alarmowego 37 pp i kompanię alarmową 31 pp pod dowództwem por. Edmunda Karasińskiego.
- od prochowni włącznie do szosy Płock – Bielsk włącznie. Obsada – batalion zapasowy 6 pp Leg., dowódca – kpt. Mieczysław Głogowiecki.
- od szosy na Bielsk włącznie do polnej drogi biegnącej od cmentarza do wsi Chełpowo. Obsada – szwadron spieszony Tatarskiego p. uł., dowódca – rtm. Włodzimierz Rychter.
- od polnej drogi do Chełpowo włącznie do Wisły. Obsada – kompania alarmowa 10 pp, dowódca – ppor. Roman Hatała⁵⁹.

światową działacz niepodległościowy, 1914–1916 szef Dep. Wojsk. NKN, od 11.1918 w WP, w 1919 dca GO w wojnie z URL, w 1920 r. dca 9 DP i Grupy Poleskie, V Armii i 3 Armii, 1921–1922 – szef SG, 1922–23 premier rządu, 1923 – Gen. Insp. Piech., 1923–1924 – min. SWojsk., 1925–1928 dca OK. VI we Lwowie, w 1936 r. współzałożyciel Frontu Morges, 1939–1943 premier rządu na emigracji, zginął w 07.1943 r., gen. dyw. WP.

⁵⁸ W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Lwów 1928, s. 106–111; Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 110–111; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa–Pułtusk 1995, s. 268–271; M. Trubas, dz. cyt., s. 91–96; L. Wyszczelski, *Wojna polsko-rosyjska 1919–1920*, Warszawa 2010, t. 2, s. 130–131, 148–151.

⁵⁹ Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 107–108; R. Juszkiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. II uzupełn. i popr., Mława 2011, s. 333; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami...*,

Tak więc batalion kpt. M. Głogowieckiego obsadzał środkowy-północny odcinek obrony. W tym czasie załoga Płocka liczyła już ok. 3 tys. żołnierzy, wspartych statkami uzbrojonymi i motorówkami Flotyli Wiślanej. Wartość bojowa oddziałów – zwłaszcza piechoty – zgodnie była oceniana jako bardzo niska. Zauważali to tak dowódcy, jak i ludność cywilna. Służyli w nich głównie rekruci niedawno wcieleni do wojska, bez należytego przeszkolenia i doświadczenia wojennego, żołnierze z różnych rozbitych oddziałów, bądź pełniący wcześniej służbę ordynansów. Oficerowie słabo znali swoich podkomendnych i mieli na nich mały wpływ. Oddziały wykazywały duże braki w zaopatrzeniu i umundurowaniu, brakowało środków łączności, map Płocka i okolicy, butów, bielizny i mundurów. W dużym stopniu dotyczyło to batalionu zapasowego 6 pp Leg., który składał się – o czym już wspomniano – z rekrutów dopiero przechodzących proces szkolenia oraz ozdrowieńców, wracających do pełni sił. Z powodu widocznych braków wyposażenia nastroje żołnierzy nie były najlepsze⁶⁰.

Także wykonywane pospiesznie okopy nie były jeszcze wykończone. Od początku wartość tych pozycji obronnych – szczególnie pierwszej linii okopów – była poddawana w wątpliwość, i to zarówno przez żołnierzy, jak i pomagające im kobiety. Rowy strzeleckie nie były zamaskowane, w części północno-zachodniej zbyt płytkie, rowy łącznikowe niedokończone. Poza tym umocnienia nie uwzględniały warunków terenowych, zwłaszcza nad Wisłą, w pobliżu wąwozów, które w niedostatecznym stopniu były przykryte ogniem artylerii i ckm-ów⁶¹.

Ponaglany przez gen. W. Sikorskiego szef sztabu Grupy Dolnej Wisły ppłk Mieczysław Wyżel-Ścieżyński⁶² nakazał wykonanie 16 sierpnia natarcia przez

s. 88.

⁶⁰ CAW, Oddział I Naczelnego Dowództwa, sygn. I.301.7.103 – sprawozdanie kpt. Br. Regulskiego dla szefa Oddziału I ND z 23 sierpnia 1920 r.; *Bitwa warszawska 13-28 VIII 1920. Dokumenty operacyjne*, oprac. zespół red. M. Tarczyńskiego, cz. I, Warszawa 1995, dok. nr 55 – meldunek sytuacyjny oddziału I z 14 sierpnia 1920, s.104; Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 106; V.B. Jedigar, *Zarys historii wojennej Tatarskiego Pułku Ułanów imieniem Pułkownika Mustafy Achmatowicza*, Warszawa 1933, s. 38.

⁶¹ *Obrona Płocka w sierpniu 1920 r. w listach Marii Macieszyny*, oprac. G. Gołębiowski, „Notatki Płockie” 1997, cz. I, nr 2, s. 36; J. Śmieciuszewska-Rościszewska, *Kartka z dziennika (19 sierpnia 1920 r.)*, przygot. do druku G. Gołębiowski, „Notatki Płockie” 2012, nr 4, s. 20; Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 104.

⁶² Dowódca Grupy gen. M. Osikowski wyjechał 16 sierpnia kierować obroną Włocławka, silnie atakowanego przez jednostki IV Armii.

Mieczysław Wyżel-Ścieżyński (1895–1956) – od 08.1914 r. w Legionach Polskich, od 11. 1918 r. w WP, w 1920 r. szef

oddział rozpoznawczy na Trzepowo i w przypadku osiągnięcia sukcesu, kontynuowania natarcia na Bielsk. Akcja załamała się w silnym ogniu nieprzyjaciela. Tym nie mniej 17 sierpnia o godz. 10.00 wznowiono natarcie na przedpole Płocka. Batalion 6 pp Leg. dowodzony przez kpt. M. Głogowieckiego początkowo osiągnął powodzenie i odrzucił nieprzyjacielskie placówki na linii Chełpowo – Kostrogaj. Dalsze posuwanie się utrudniał skuteczny ogień nieprzyjaciela z rejonu Trzepowa i Brochocina. Wieś Trzepowo została zajęta, natomiast – mimo wsparcia artyleryjskiego – nie udało się zdobyć murowanych zabudowań folwarku Trzepowo, bronionego silnym ogniem ckm-ów.

Również akcja dwóch kompanii 37 pp dowodzonych przez por. E. Karasińskiego początkowo przyniosła sukces w postaci zajęcia Starego i Nowego Boryszewa, jednak dalsze postępy uniemożliwił ogień żołnierzy z 53 Dywizji Strzelców, obsadzających Rogozino i Stróżewko. Z nastaniem zmroku działania zaczepne zostały zakończone i polskie pododdziały wróciły na pozycje wyjściowe przy stratach własnych 2 zabitych i 60 rannych. Straty nieprzyjaciela szacowano na 10 zabitych i 20 rannych⁶³.

Tak więc dwa wypadki załogi przedmościa nie przyniosły spodziewanych efektów, powodując jedynie straty. Mimo to, zgodnie z rozkazami wyższych przełożonych, natarcie na przedpole miało być ponowione 18 sierpnia rano. Miał nim osobiście dowodzić mjr J. Mościcki, który już w nocy 17/18 sierpnia wydał następujący rozkaz:

Batalion 6-go pułku piechoty Legionów atakuje nieprzyjaciela w Trzepowie, które zajmie o godzinie 8, następnie posunie się naprzód w kierunku Goślice – Bielsk, zajmując je o godzinie 18. Dowodzi kapitan Głogowiecki.

Lewe skrzydło ubezpiecza szwadron jazdy tatarskiej rotmistrza [Romualda] Boryckiego; szwadron ten wyruszy z Płocka szosą dobrzyńską, dojdzie do Chełpowo, po czym zmieni kierunek wprost na północ, tak aby ostaniać lewe skrzydło batalionu 6-go pułku piechoty Legionów, prowadzić rozpoznanie w kierunku na Bielsk i rozpraszać znajdujące się tam niewielkie patrole bolszewickie.

sztabu Grupy Dolnej Wisły, 1920-22 attaché wojsk. w ambasadzie RP w Pradze, później pełnił różne funkcje sztabowe, 1928-30 dca pd 21 DPG, od 1930 r. w st. spocz., dyr. agencji prasowej „Iskra”, po 09.1939 we Francji i Wlk. Brytanii, ptk WP.

⁶³ *Bitwa warszawska 13-28 VIII 1920. Dokumenty operacyjne*, cz. I, dok. nr 300, s. 431; cz. II (17-28 VIII), Warszawa 1996, dok. nr 372, s. 69; Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 114-115; L. Wyszczelski, *Bitwa na przedpolach Warszawy*, s. 323-324; M. Trubas, dz. cyt., s. 112-113.

Baterię artylerii konnej oddają: dwa działa do dyspozycji kapitana Głogowieckiego, a dwa inne pozostaną przy batalionie alarmowym 37-go pułku piechoty, gdzie będą się znajdować⁶⁴.

Tak więc batalionowi 6 pp Leg., dowodzonemu przez kpt. M. Głogowieckiego przypadło najważniejsze zadanie uderzenia na Trzepowo i dalej Goślice – Bielsk. Natarcie rozpoczęło się o godz. 6.00 rano 18 sierpnia 1920 r. Morale nacierających było osłabione niepowodzeniami z 16 i 17 sierpnia i piechota nie atakowała już tak ochoczo. Początkowo atakujące pododdziały osiągnęły jednak powodzenie. Batalion 37 pp zajął najpierw Stare i Nowe Boryszewo, a ok. godz. 13.00 Rogozino. Natomiast batalion zapasowy 6 pp Leg. po ciężkich walkach o godz. 10.00 zajął wieś Trzepowo, ale w posiadaniu nieprzyjaciela pozostał murowany folwark w Trzepowie. Ogień wspierającego natarcie 1 plutonu 4 dywizjonu artylerii konnej por. Zdzisława Zycha-Płodowskiego⁶⁵ i ppor. Tadeusza Stróżyńskiego okazał się nieskuteczny, podobnie jak ostrzał artylerii ciężkiej zza Wisły, który choć zburzył budynki folwarku, to nie pozbawił nieprzyjaciela osłony. W dodatku – wskutek pomyłki – ostrzelana została wieś Trzepowo, zajęta przez polską piechotę, co spowodowało spore zamieszanie w jej szeregach. Wreszcie, w południe przerwany został drut telegraficzny, łączący obserwatorów z bateriami, co bardzo osłabiło skuteczność ognia artylerii. W tych warunkach natarcie batalionu 6 pp Leg. straciło swój impet⁶⁶.

Około godz. 14.00 nacierający na lewym skrzydle 6 pp Leg. spieszony szwadron Tatarskiego pułku ułanów rtm. Romualda Boryckiego w rejonie wsi Chełpowo i kolonii Powsino został niespodziewanie zaatakowany przez czoło III Korpusu Konnego Gaja. Korpus dotarł pod Płock spod Włocławka, atakowanego przez siły bolszewickie 16 sierpnia 1920 r. Po niepowodzeniu przejścia Wisły i zdobycia miasta dowódca IV Armii Dmitrij Szuwajew na rozkaz Michaiła Tuchaczewskiego skierował III Korpus Konny Gaja (Bżyszkiana) na Płock w celu rozbicia jego załogi i wsparcia armii bolszewickich, walczących w bitwie nad Wkrą w rejonie Płońska. Takiego niebezpieczeństwa 18 sierpnia, kiedy w wojnie

⁶⁴ Cyt. za: Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 118.

⁶⁵ Zdzisław Zych-Płodowski (1892–1927) – inż. lotn., od 08.1914 r. w Legionach Polskich w 1 pp i 1 p. art., w 1917 r. internowany w Benjaminowie, w 1918 r. w POW, od 11.1918 w WP, 1919-1920 w 4 dak, następnie w 1 p. lotn., 1926-27 z-ca szefa Dep. Lotn. w MSWojsk., zginął w wypadku lotniczym w 1927 r., pptk WP.

⁶⁶ G. Przychocki, *Artyleria w walkach o Płock w dn. 17-19 sierpnia 1920 r.*, „Bellona” 1920, z. 9-10, s. 730-731; Z. Bohusz-Szyszko, dz. cyt., s. 119-121; V.B. Jedigar, dz. cyt., s. 40-41.

polsko-bolszewickiej nastąpił już przelom, nikt w Płocku się nie spodziewał⁶⁷.

Jak napisał autor monografii pułku i uczestnik walk pod Płockiem rtm. Veli Bek Jedigar:

[...] jeszcze parę minut i cały horyzont pokrył się jeźdźcami przeciwnika. Artyleria jego rozpoczęła gwałtowny ogień – było to czoło III konnego korpusu czerwonych, idących na tyły naszego natarcia. Widząc ogromną przewagę przeciwnika, szwadron na rozkaz swego dowódcy rozpoczął odwrót wspólnie z batalionem 6-go pułku piechoty legionów [...]⁶⁸.

Szwadron został niemal całkowicie rozbity. Ranny dowódca z niedobitkami z największym trudem zdołał ująć do miasta. Rozbicie szwadronu Tatarskiego p. uł. dopełniło też losu batalionu zapasowego 6 pp Leg. Zaatakowany zniemacka na odstąpięte lewe skrzydło i tyły przez 10 Dywizję Kawalerii Nikołaja D. Tomina został w pół godziny niemal wycięty w pień. Do miasta zdołali wyrwać się tylko nieliczni żołnierze ocaleli z pogromu. Ciężko ranny kpt. M. Głogowiecki zmarł na polu bitwy⁶⁹.

Tymczasem oddziały bolszewickie wdarły się do niebronionego miasta i dopiero wtedy spotkały się z oporem, organizowanym przez dowódcę przedmościa mjr. J. Mościckiego i grupę kilku oficerów, którzy nie ulegli panice. Na ulicach Płocka rozgorzały ciężkie walki, które trwały niemal do północy. Pod osłoną nocy zza Wisły przerzucone zostały posiłki i rano 19 sierpnia oddziały polskie podjęły natarcie, którego efektem było wyparcie nieprzyjaciela z Płocka ok. godz. 11.00⁷⁰.

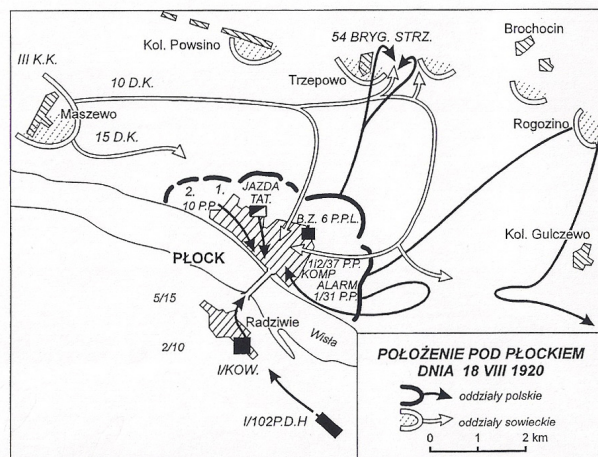
Po oswobodzeniu miasta zaczęło się liczenie strat. Dopiero teraz do dowództwa Grupy Dolnej Wisły i mieszkańców miasta zaczęły docierać wiadomości o rozmiarach pogromu pod Trzepowem. Zaczęły się

⁶⁷ G. D. Gaj, *Na Warszawę! Dejstwijsja 3 Konnego Korpusa na zapadnom fronte. Ijul-Awgust 1920 g.*, Moskwa 1928, s. 197-199; Z. Bohusz-Szyszek, dz. cyt., s. 120-121; J. Szczepański, dz. cyt., s. 286; M. Trubas, *Ziemia Płocka w wojnach...*, s. 119-120; P. Piotrowski, *Walki o miasta Mazowsza Północnego podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Poznań 2014, s. 271-273; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami...*, s. 82-84; 95-96.

⁶⁸ V. B. Jedigar, dz. cyt., s. 40-41.

⁶⁹ CAW, akta odznacz. M. Głogowieckiego, sygn. I.482.96 – 9446, wniosek odznaczeniowy na VM z marca 1921 r.; *Ze złotej księgi bohaterów*, „Żołnierz Polski”, nr 21 z 23 kwietnia 1921, s. 4; Z. Bohusz-Szyszek, dz. cyt., s. 121. W *Historii 6 Pułku Piechoty Legionów* z imienia i nazwiska wymieniono tylko 17 poległych żołnierzy oraz kpt. M. Głogowieckiego (E. Skarbek, dz. cyt., s. 112).

⁷⁰ Szerzej na ten temat zob.: J. Szczepański, dz. cyt., s. 287-292; R. Juszkiewicz, dz. cyt., s. 341-248; P. Piotrowski, dz. cyt., s. 276-303; G. Gołębiowski, *Płock 1920*, Warszawa 2018, s. 121-190.

Atak III Korpusu konnego na Płock 18 sierpnia 1920 r.
Źródło: *Encyklopedia Wojskowa*, t. VIII, Warszawa 1937

pytania o sens wyjścia z miasta oddziałów, przeznaczonych do jego obrony i przyczyny klęski pod Trzepowem.

Adam Grzymała-Siedlecki⁷¹, który był w Płocku w tydzień po wyparciu wojsk bolszewickich oceniał to dosyć łagodnie:

Powstał epizod Trzepowa, wioski oddalonej o 5 klm. Od Płocka, gdzie szczupłe wojska nasze spotkały się ze znaczną przewagą bolszewików i doszło do zupełnej naszej przegranej. Nikogo za to winić nie można. W dziesięciu innych wypadkach, taki sam plan, z takim samym może żołnierzem kończy się, przez jakiś cud zwycięstwem i okrywa laurem tych, którzy wypad podobny u siebie obmyślili. Pod Trzepowem skończył się klęską, która zdezorganizowała całość załogi. Płock pozostał niemal bez wojska. Obrońców było tylu, ilu w mieście było żandarmerów polowych i wojskowych⁷².

Oczywiście jest w tym trochę racji, jednak mieszkańcy Płocka i oficerowie stawiali pytania o przyczyny klęski pod Trzepowem i braku obrony miasta. Oczywiście obciążano dowódców, bo to oni zdecydowali o natarciu na Trzepowo. Gen. M. Osikowski i ppłk M. Wyżel-Ścieżyński byli po części rozgrzeszeni, bo meldowali o swoich wątpliwościach, jednak gen. W. Sikorski kategorycznie nakazał wykonanie natarcia na przedpole miasta. Dowódca V Armii odbijał oskarżenia wobec siebie, pisząc w swoim późniejszym opracowaniu historycznym, że:

[...] by wyjaśnić położenie, zarządziłem wypad załogi Płocka na Bielsk [...]. Wystane [...]

⁷¹ Adam Grzymała-Siedlecki (1876-1967) – dziennikarz, krytyk literacki i literat w 1920 r. korespondent wojenny, przyjechał do Płocka kilka dni po odparciu wojsk bolszewickich.

⁷² A. Grzymała-Siedlecki, *Obrona Płocka*, „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s. 760.

z Płocka dwa bataliony piechoty, idąc zbyt pewnie naprzód, natknęły się nieoczekiwanie pod Trzepowem na większe skupienie rosyjskiej kawalerii i uległy rozgromieniu. Czerwona kawaleria, ścigając wspólnie z towarzyszącą jej piechotą rozbitków wymienionego detachment [oddziału wydzielonego – G.G.], zaatakowała następnie Płock i zajęła późnym wieczorem, po ciężkiej walce, północną część miasta⁷³.

A więc według gen. W. Sikorskiego to obrońcy – idąc zbyt pewnie naprzód – doprowadzili do wtargnięcia nieprzyjaciela do miasta. Zupełnie przy tym nie wspomina, że zlekceważył dane rozpoznania lotniczego, które przyniosło informacje o marszu kolumn bolszewickich spod Włocławka na wschód. W sztabie V Armii mylnie uznano to za objaw odwrotu⁷⁴.

W. Sikorskiego tłumaczy jednak to, że jego rozkaz wynikał z szerszej analizy sytuacji w bitwie nad Wkrą i ogólnego położenia wojsk po sukcesach ofensywy znad Wieprza. Dowódca 5 Armii, mimo pomyślnego przebiegu bitwy nad Wkrą, obawiał się ewentualnego uderzenia IV Armii D. Szuwajewa, która – jako jedyna na północnym Mazowszu – zachowała swobodę działania i mogła zaatakować lewe skrzydło i tyły polskiej 5 Armii, walczącej z XV Armią rosyjską. Mogłoby to spowodować trudne do przewidzenia niekorzystne konsekwencje w skali operacyjnej, a nawet strategicznej. Dlatego rozkaz natarcia, wydany przedmościom (także włocławskiemu i wyszogrodzkiemu) miał swoje uzasadnienie. Gen. W. Sikorski chciał związać maksymalnie duże siły IV Armii, aby ograniczyć jej swobodę manewru i uniemożliwić lub przynajmniej opóźnić wzięcie udziału w bitwie nad Wkrą, a następnie pozbawić ją możliwości odwrotu i zniszczyć.

W kontekście ogólnej sytuacji, jaka ukształtowała się 17-18 sierpnia nie brał pod uwagę silnego ataku nieprzyjaciela na Płock, uważając go za nonsensowny. Jeżeli nawet taki wariant rozpatrywał, to z wojskowego punktu widzenia znacznie ważniejsze było rozbitcie IV Armii rosyjskiej, niż los Płocka. Jego zdobycie w końcu drugiej dekady sierpnia nie dawało już IV Armii żadnych korzyści, a paradoksalnie – prowadziło do jej nieuchronnej klęski wskutek przegranej Armii Czerwonej pod Warszawą i na północnym Mazowszu oraz fatalnej sytuacji strategicznej.

⁷³ W. Sikorski, dz. cyt., s. 193.

⁷⁴ L. Wyszczelski, *Wojna polsko-rosyjska...*, t. 2, s. 273-274; M. Niestrawski, *Polskie wojska lotnicze w okresie walk o granice państwa polskiego (1918–1921)*, praca doktorska napisana pod kier. prof. dr. hab. P. Hausera, Poznań 2014, s. 521; P. Piotrowski, dz. cyt., s. 270-271; G. Gołębiowski, *Płock 1920*, s. 212-216.

Tak więc kpt. M. Głogowiecki i jego żołnierze padli ofiarami niekorzystnego splotu okoliczności i decyzji dowódców wyższego szczebla, na co nie mieli żadnego wpływu⁷⁵.

Po wyparciu nieprzyjaciela z miasta przyszła kolej na pogrzebanie zabitych. Zajęli się tym członkowie Straży Obywatelskiej Stefan Betley i Stanisław Protasiewicz przy pomocy 42 osób. Zebrane ciała zwieziono przede wszystkim w dwa miejsca: polegli na przedpolu miasta zostali pochowani na polu Władysława Robakiewicza na północnych obrzeżach miasta, natomiast pozostali, pozbierani z ulic miasta zostali przywiezieni na cmentarz wojskowy przy ul. Norbertańskiej i złożeni na szerokiej alejce po wschodniej stronie cmentarza. 20 sierpnia 1920 r. po przeciwnej stronie wykopano szeroki, głęboki grób na ciała poległych.

Dzięki wysiłkowi tych ludzi już 20 sierpnia wieczorem mógł się odbyć pogrzeb poległych. Do nastroju mieszkańców dostroiła się także pogoda. Nad miastem przeszła ulewna burza z grzmotami, żegnając poległych i zmywając ślady krwi z chodników i ulic. Pogrzeb na cmentarzu garnizonowym przy ul. Norbertańskiej miał szczególnie uroczysty charakter. Poza poległymi żołnierzami z wielkimi honorami żegnano kpt. Mieczysława Głogowieckiego. Trumnę z jego ciałem, odnalezionym na polu pod Trzepowem, przywieziono na lawecie armatniej. Za nią postępowali żołnierze macierzystego 6 pułku piechoty Legionów oraz rzesze mieszkańców Płocka. Przed cmentarzem kondukt pogrzebowy ciągnął się na długości 200 metrów. Poległych pochowano w zbiorowej mogile w zachodniej części cmentarza. Osobny grób był przeznaczony dla kpt. M. Głogowieckiego⁷⁶.

Jak pisał w „Tygodniku Płockim” w 1990 r. Stanisław Chrzanowski na podstawie relacji swojego ojca:

W czasie uroczystości poległych żegnali z honorami wojskowymi towarzysze broni i walki oraz kapelan wojskowy ks. [Feliks] Słonicki. Najbliżej grobów znaleźli się ojcowie i matki poległych, optakiwali swych synów. Tych walczących pod Trzepowem i tych z okopów koło Stanisławówki. Słychać było szloch kobiet. Mężczyźni

⁷⁵ W. Sikorski, dz. cyt., s. 183-184; G. Gołębiowski, *Obrońca Płocka przed wojskami...*, s. 161-167.

⁷⁶ *Pogrzeb ofiar walk w Płocku*, „Kurier Płocki” 1920, nr 196 z 21 sierpnia, s. 1; *Z chwili*, „Kurier Płocki” 1920, nr 197 z 22 sierpnia, s. 1; S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 34 z 20 sierpnia, s. 3; tegoż, *Niezapomniany sierpień 1920 r. w Płocku*, „Tygodnik Płocki” 1990, nr 31 z 12 sierpnia, s. 3, G. Gołębiowski, *Straty obrońców Płocka w sierpniu 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2014, nr 3, s. 3-9.

stali z opuszczonymi głowami, a łzy same spływały im po policzkach. Nastrój był przejmujący i chwytający za serce. Tak Płock żegnał swych obrońców⁷⁷.

Tymczasem wojna oddaliła się od Płocka i już w końcu sierpnia można było zwinąć przedmoście płockie. W pożegnalnym rozkazie po likwidacji przyczółka mostowego mjr J. Mościcki nie omieszkał również wymienić kpt. M. Głogowieckiego i jego żołnierzy:

[...] Z wdzięcznością i podziwem wspominam bohaterskie zachowanie się oddziałów bojowych, przeznaczonych pierwotnie do obrony Płocka, a mianowicie baonu 6 pp Leg. z jego dzielnym prawym dowódcą, śp. por. Mieczysławem Głogowieckim [...]⁷⁸.

Mjr J. Mościcki pisał o poruczniku Głogowieckim, bowiem zatwierdzenie awansu do stopnia kapitana nastąpiło już po jego śmierci, dekretem naczelnego wodza L. 2265 z 19 sierpnia 1920 r. ze starszeństwem od 1 kwietnia 1920 r., więc nie zdążył się ucieszyć trzecią gwiazdką⁷⁹.

Poza awansem pośmiertnie kpt. M. Głogowiecki został uhonorowany trzema odznaczeniami: Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 ochotniczego pułku piechoty, srebrnym orderem Virtuti Militari V klasy i Krzyżem Niepodległości.

Krzyż za Męstwo i Odwagę, mający charakter odznaki pamiątkowej, został ustanowiony przez dowództwo 206 ochotniczego pułku piechoty. Nadawany był osobom, które bądź wyróżniły się czynem męstwa i odwagi w boju na odcinku b. D-twa Dolnej Wisły [...], bądź też w wyraźny i wybitny sposób z nimi współdziałały⁸⁰. Zgodnie z tym zasadami kapituła w składzie płk Józef Lewszecki, kpt. Henryk Bigoszt, Ksawery Cygański, mjr Janusz Mościcki i rtm. Edward Czuruk nadała 42 krzyże. Ich uroczyste wręczenie nastąpiło 20 marca 1921 r. w Płocku.

⁷⁷ S. Chrzanowski, *Niezapomniany sierpień...*

⁷⁸ „Kurier Płocki” 1920, nr 205 z 31 sierpnia, s. 1; także: M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990, s. 69; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami...*, s. 172.

⁷⁹ „Dziennik Personalny MSWojsk.” 1920, nr 32 z 25 sierpnia, poz. 789, s. 786. Tym samym dekretem zostali awansowani do stopnia kapitana oficerowie batalionu zapasowego 6 pp Leg.: por. Jan Świętecki, por. Michał Leopold Wałęga i Franciszek Kolbusz oraz por. Henryk Gruber, por. Tadeusz Schoen i komendant Placu w garnizonie płockim por. Marian Przyłuski.

⁸⁰ *Chwała Mazowsza Płockiego. Rozdanie „krzyża za męstwo i odwagę”, „Kurier Płocki” 1921, nr 69 z 25 marca, s. 2; G. Gołębiowski, Obrona Płocka przed wojskami...*, s. 182-183.

Krzyż z numerem 15 został przyznany pośmiertnie kpt. M. Głogowieckiemu i ten egzemplarz miał być przekazany rodzinie⁸¹.

Awers i rewers Krzyża za Męstwo i Odwagę 206 ochotniczego pułku piechoty

Źródło: zbiory Zbigniewa Jeziorowskiego, replika egzemplarza nr 24, nadanego Tadeuszowi Jeziorowskiemu

Najważniejszym odznaczeniem przyznany M. Głogowieckiemu był order Virtuti Militari V klasy. Wniosek sporządził 20 marca 1921 r. mjr J. Mościcki. Czytamy w nim:

Kpt. Głogowiecki Mieczysław jako D-ca baonu bojowego 6 pp Leg. z rozkazu szefa sztabu grupy gen. Osikowskiego wykonał wypad na wieś Trzepowo, gdzie zawdzięczając jego energii i waleczności powstrzymał napór bolszewików.

Przy wypadzie zaś na folwark Trzepowo, stojąc przed 10-krotnym nieprzyjacielem mimo dużych ofiar, idąc sam w pierwszej linii zachęcał żołnierzy, wytrwał na posterunku i osiągnął nakazanego celu (sic!).

Co ciekawe mjr J. Mościcki odnotował na dole, że ciężko ranny, dostał się do niewoli. Natomiast w dalszej rubryce „Opinia przełożonych i wniosek na stopień orderu” napisał: *Przedstawiam do odznaczenia „Krzyżem Waleczności”⁸². Mimo to, na pierwszej stronie wniosku Krzyż Walecznych został skreślony i poprawiony na Virtuti Militari i taki order kpt. M. Głogowieckiemu został nadany. Oczywiście, stwierdzenia o powstrzymaniu naporu bolszewików i osiągnięciu nakazanego celu mijają się z prawdą,*

⁸¹ *Chwała Mazowsza Płockiego...*; K.J. Waluś, J.K. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 33. W relacji prasowej z nadania Krzyży przy nazwisku kpt. M. Głogowieckiego napisano – nie wiedzieć czemu – *zginiony bez wieści w bitwie pod Trzepowem*, skoro został uroczystie pogrzebany 20 sierpnia 1920 r. na cmentarzu garnizonowym.

⁸² CAW, akta odznaczenia M. Głogowieckiego, sygn. I.482.96 – 9446, wniosek na odznaczenie VM z 20 marca 1921 r. VM nr 4170.

bowiem batalion kpt. M. Głogowieckiego ani nie powstrzymał bolszewików, ani nie osiągnął nakazanego celu natarcia, czyli nie zdobył Trzepowa i nie zdołał kontynuować akcji na Bielsk – Drobin. W cytowanym wniosku bardziej chyba chodziło o uzasadnienie nadania orderu, niż o fakty. Oczywiście, nie oznacza to pomniejszania jego prawa do odznaczenia. M. Głogowiecki spełnił wszelkie warunki do przyznania Virtuti Militari: poległ w starciu z nieprzyjacielem, wyróżniając się osobistym męstwem i poświęceniem w czasie wykonywania rozkazu, za co zapłacił życiem. Było to zgodne z artykułem 4 ustawy o orderze Virtuti Militari, gdzie zapisano, że order jest nagrodą czynów wybitnego męstwa i odwagi, dokonanych w boju i połączonych z poświęceniem się dla dobra Ojczyzny⁸³.

Nieco wygładzona stylistycznie wersja wniosku znalazła się w numerze „Żołnierza Polskiego”, poświęconym – z okazji wizyty J. Piłsudskiego w Płocku – obronie miasta i sylwetkom obrońców, odznaczonych VM. W jej zakończeniu czytamy, że *podczas dalszych walk ciężko ranny, skonał na polu walki*⁸⁴. Niemal identyczna wersja znalazła się w „Historii 6 Pułku Piechoty Legionów”. W zakończeniu napisano natomiast, że *zginął na miejscu boju*⁸⁵. W innym miejscu Edward Skarbek napisał, że *poległ, odpierając na czele swego baonu, natarcie 14 szwadronów kawalerii bolszewickiej*⁸⁶.

Nadanie orderu Virtuti Militari nastąpiło w czasie wizyty J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 r. Kpt. M. Głogowiecki został wymieniony wśród 15 odznaczonych Virtuti Militari, co odnotowała

⁸³ Cyt. za: K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792–1945*, Warszawa 1990, s. 78. Całość ustawy z 1 sierpnia 1919 r., ustanawiającej order wojskowy Virtuti Militari zob.: „Dziennik Ustaw” 1919, nr 67 z 20 sierpnia, poz. 409.

⁸⁴ Ze złotej księgi bohaterów, „Żołnierz Polski” 1921, nr 21 z 23 kwietnia, s. 4. Wersja uzasadnienia nadania VM zamieszczona w ŻP brzmiała następująco: *Ś. p. kpt. Głogowiecki Mieczysław. Jako d-ca baonu 6 p.p. Leg. z rozkazu szefa sztabu grupy oper. Gen. Osikowskiego wykonał wypad na wieś Trzepowo, gdzie dzięki swej energii i waleczności powstrzymał napór znacznych sił bolszewickich, zadając im ciężkie straty. Podczas wypadu na folwark Trzepowo, znalazłszy się naprzeciw dziesięciokrotnie liczniejszego nieprzyjaciela, mimo dużych ofiar, sam idąc w pierwszej linii, zachęcał żołnierzy i wytrwał na stanowisku, osiągnąwszy nakazany cel. Podczas dalszych walk ciężko ranny, skonał na polu walki.*

⁸⁵ E. Skarbek, *Historia 6 Pułku Piechoty...*, s. 161. Pełne brzmienie: *Jako d-ca baonu kombinowanego 6 pp Leg. z rozkazu Szefa Sztabu Grupy gen. Osikowskiego wykonał wypad na wieś Trzepowo pod Płockiem, gdzie zawdzięczając jego energii i waleczności powstrzymał napór bolszewików. Przy wypadzie zaś na folwark Trzepowo, stojąc przed 10-krotnie liczniejszym nieprzyjacielem, mimo dużych ofiar, idąc sam w pierwszej linii zachęcał żołnierzy, wytrwał na posterunku i osiągnął wskazany cel. Zginął na miejscu boju.*

⁸⁶ Tamże, s. 75.

Srebrny Order Virtuti Militari V klasy

Źródło: Wikimedia

miejskowa gazeta⁸⁷. Czy w uroczystości brał udział ktoś z rodziny – nie wiadomo, ale chyba nie. Odznaczenie go – *za obronę miasta Płocka* – w sposób formalny odnotował nieco później „Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych”⁸⁸.

Trzecim odznaczeniem nadanym mu pośmiertnie przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego był Krzyż Niepodległości, przyznany w 1931 r. za *udział w akcji wojennej o Niepodległość w szeregach b. 6 p.p. Leg. Pol.* W dodatkowym uzasadnieniu odznaczenia czytamy: *Bardzo dobry oficer legionowy, przed wojną czynny członek drużyn polowych Sokół. Brał udział w kampaniach 2 i 6 p.p. Leg. Pol., odznaczając się walecznością. Wniosek podpisali przedstawiciele podkomisji byłego 6 pp Leg. Pol. ppłk dypl. Tadeusz Pełczyński⁸⁹ i dr Adam*

⁸⁷ Kamo [Konstanty Bolesta-Modliński], *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 82 z 12 kwietnia, s. 2. Zob. też: T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 379, A.M. Stogowska, *Pobył Naczelnika Państwa marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku – 10 kwietnia 1921 r.*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1, s. 23; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008, s. 68.

⁸⁸ „Dziennik Personalny MSWojsk” 1921, nr 41 z 6 grudnia, s. 1609 (jako d-ca baonu bojowego 6 p.p. Leg., L. 4170, dekretem NW 3071).

⁸⁹ Tadeusz Pełczyński (1892–1985) – przed 1914 r. działacz niepodległościowy, od 1915 r. w Legionach Polskich w 6 pp Leg., od 1918 r. w WP, pełnił różne funkcje sztabowe, m.in. szef Oddziału II SG, po 09.1939 r. w ZSP-ZWZ-AK, 1940–1941 dca Okręgu Lubelskiego ZWZ, od 1942 - szef sztabu ZWZ-AK, po klęsce powstania warsz. w niewoli niem., po 1945 r. na emigracji w Wlk. Brytanii, działacz organizacji polonijnych, zm. w Londynie.

Krzyż Niepodległości

Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Krzyz-i-Medal-Niepodleglosci;3928256.html>

Lisiewicz⁹⁰. Nadanie zostało ogłoszone w „Monitorze Polskim”⁹¹.

Wiadomości o tych odznaczeniach musiały dotrzeć do jego rodzinnego miasta, bowiem w 1921 r. główna ulica Głogowa Małopolskiego – Rzeszowska – została nazwana jego imieniem i nosiła tę nazwę do 1945 r. Jak ustalił dyrektor Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Głogowie dr Robert Borkowski:

[...] po II wojnie światowej przemianowano ją na Bohaterów Stalingradu, a w 1990 r. wrócono do nazwy historycznej [ul. Rzeszowska]. Natomiast w 1960 r. Miejska Rada Narodowa jedną uchwałą nadała patronów kilku głogowskim ulicom do tej pory bezimiennym, jedną z nich, obecną ulicę Witosa nazwano wówczas Głogowieckiego, ale wkrótce wycofano się z tej decyzji. W protokołach posiedzeń MRN nie znalazłem wzmianki dlaczego ją zmieniono, a rozmowy z mieszkańcami tej ulicy pamiętającymi te czasy również nie przyniosły satysfakcjonującej odpowiedzi. Pamiętają tylko, że szybko musieli robić nowe wpisy do dowodów o zameldowaniu. Moim zdaniem na początku przeparto myśl uczczenia Głogowieckiego (w latach 60. żyli jeszcze ludzie, którzy go pamiętali), ale później partia doprowadziła do zmiany tej decyzji nie chcąc

⁹⁰ CAW, Kolekcja akt odznaczeniowych, M. Głogowiecki, wniosek na KN – 6.06.1931.

Adam Lisiewicz (1889–1948) – oficer 6 pp Leg, mjr rez. WP, dr prawa, od 1918 r. w służbie dyplomatycznej, m.in. 1931–1937 konsul generalny w Monachium i 1940–1942 w Marsylii.

⁹¹ „Monitor Polski” 1931, nr 132 z 11 czerwca, poz. 199, s. 1.

oddawać hołdu komuś, kto walczył z bolszewikami⁹².

W okresie międzywojennym jego nazwisko umieszczone zostało na tablicy poległych legionistów Ziemi Rzeszowskiej na ścianie kościoła garnizonowego w Rzeszowie przy ul. Reformackiej. Tablica szczęśliwie przetrwała do dzisiaj⁹³.

M. Głogowiecki odnotowany został także w *Liście strat Wojska Polskiego 1918–1921*⁹⁴ oraz I tomie *Historii 6 Pułku Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego* w wykazach poległych i odznaczonych orderem *Virtuti Militari*⁹⁵.

Znalazł się również na liście poległych obrońców Płocka, opublikowanej w *Jednodniówce Dnia Legionowego w Płocku w 1934 i 1935 r.*⁹⁶ Osoby z listy zostały umieszczone na tablicy pamiątkowej, zamontowanej na płockim odwachu. Uroczyste odsłonięcie nastąpiło w kwietniu 1935 r. z okazji Dnia Legionowego i 20-lecia wymarszu ochotników z Płocka do Legionów. Na tablicy znaleźli się obrońcy Płocka, polegli 18-19 sierpnia 1920 r. oraz płocczanie, którzy zginęli w walkach o niepodległość. M. Głogowiecki figurował wśród nich na siódmym miejscu⁹⁷.

Tablica zniszczona przez hitlerowców została zrekonstruowana, uzupełniona o nowe nazwiska i ponownie uroczystie odsłonięta w święto 3 Maja w 1994 r. W nowej wersji tablicy M. Głogowiecki znajduje się na dziewiątym miejscu⁹⁸.

Grób kpt. M. Głogowieckiego na cmentarzu garnizonowym w Płocku przetrwał do dzisiaj,

⁹² Mail R. Borkowskiego do autora z 21 sierpnia 2020 r.; R. Borkowski, *Dzieje Głogowa Małopolskiego*, t. 1, lata 1570–1945, Głogów Małopolski 2018, s. 375.

⁹³ <http://www.miejscapamiecinarodowej.pl/index.php/podkarpackie/1672-rzeszow-tablica-poleglych-legionistow-ziemi-rzeszowskiej>.

⁹⁴ *Lista strat Wojska Polskiego 1918–1921*, Warszawa 1934, nr 9 872, s. 218. Obok nazwiska M. Głogowieckiego podano stopień, przynależność pułkową oraz informację, że zmarł – bez podania przyczyny (z ran, czy z chorób), daty i miejsca.

⁹⁵ E. Skarbek, dz. cyt., s. 64, 83. W przeciwieństwie do *Listy strat...* w cytowanym opracowaniu znajdują się pewne informacje biograficzne (przynależność służbowa w Legionach Polskich) oraz dokładna data i miejsce śmierci.

⁹⁶ *Lista poległych w obronie m. Płocka w 1920 roku (niezpełna)*, w: *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 8.IV.1934 r.*, s. 14; *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 7.IV.1935 r.*, s. 14. Obchód Dnia Legionowego, planowany w 1934 r. w ostatniej chwili przesunięto na rok 1935, stąd dwa identyczne wydania *Jednodniówki*.

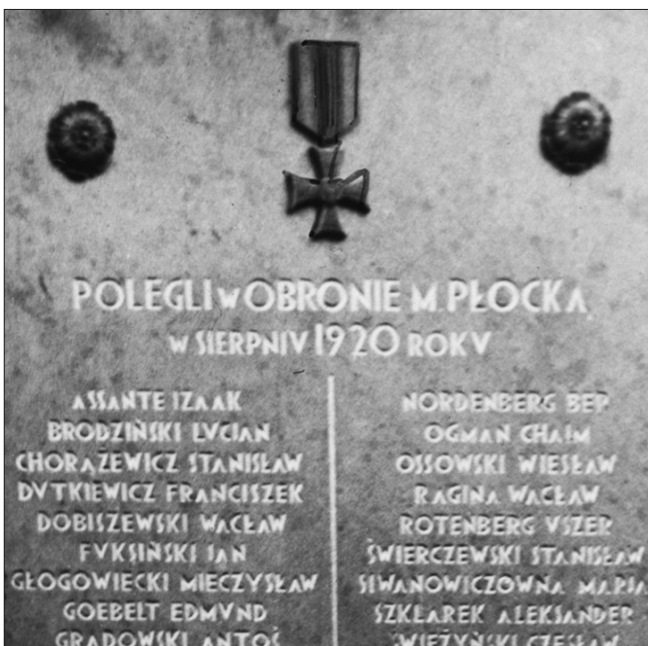
⁹⁷ *Legionom cześć!*, „Dziennik Płocki” 1935, nr 83 z 9 kwietnia, s. 3; *Z obchodu Dnia Legionowego w Płocku*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 83 z 8 kwietnia, s. 1; *Dzień Legionowy w Płocku*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 4, s. 106-108.

⁹⁸ *Z powagą i radością*, „Tygodnik Płocki” 1994, nr 19 z 10 maja, s. 5; tablica pamiątkowa na odwachu.

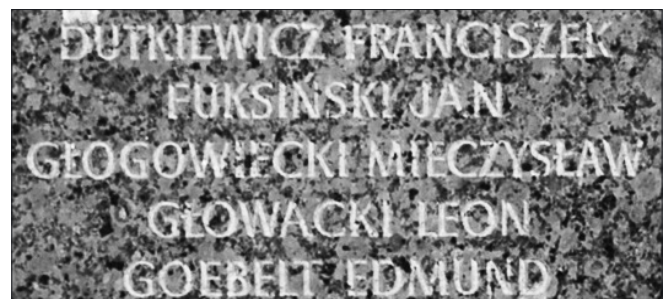
Płock, 7 kwietnia 1935 r. Wojewoda warszawski Przemysław Nakonecznikow-Klukowski odstawia tablicę poległych obrońców Płocka w sierpniu 1920 r.

Źródło: zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego

Górny fragment tablicy z nazwiskiem M. Głogowieckiego

Źródło: zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego

Tablica z 1994 r. z nazwiskiem Mieczysława Głogowieckiego
Fot. G. Gołębiwski

aczkolwiek przez wiele lat pozostawał anonimowy. Prawdopodobnie w czasie stawiania betonowych krzyży na grobach tabliczka z jego personaliami zaginęła. W sierpniu 1990 r. płocki dziennikarz Stanisław Chrzanowski w okolicznościowym artykule na łamach „Tygodnika Płockiego” zamieścił zdjęcie grobu i zaapelował o umieszczenie stosownej tabliczki⁹⁹. Ponowił to dwa lata później przy okazji publikacji wspomnień Bolesława Jędrzejewskiego. Zostało tam zamieszczone zdjęcie grobu z podpisem: *Mogiła na cmentarzu garnizonowym jest anonimowa –*

⁹⁹ S. Chrzanowski, *Niezapomniany sierpień 1920 r. w Płocku...*

tu spoczywa major Marian¹⁰⁰ Głogowiecki, jeden z bohaterów obrony Płocka w 1920 r. Może Stowarzyszenie Piłsudczyków zadba o ten grób i cały cmentarz¹⁰¹. Jednak apel nic nie dał, bo chyba nie poszło za nim stosowne pismo do Urzędu Miasta. Mimo to, dzięki jego artykułom i zdjęciom Stanisława Bąkiewicza wtedy wykonanym, udało się zlokalizować grób. W 2013 r. z inicjatywy piszącego te słowa, przy przychylności p. dyr. Wydziału Kultury Urzędu Miasta Płocka Jadwigi Wojnarowskiej-Nadrowskiej, na grobie umieszczono tabliczkę z napisem:

Ś. P.
kpt.
MIECZYŚLAW GŁOGOWIECKI
ur. 11.10.1889 r. w Kolbuszowej
poległ 18.08.1920 r. pod Trzепowem
D-CA BATALIONU ZAPASOWEGO
6 PP LEG.

Odnznaczony pośmiertnie
Krzyżem Virtuti Militari

Cześć Jego
Pamięci!

Tabliczka była gotowa na miejskie uroczystości 18 sierpnia 2013 r. na cmentarzu garnizonowym. Harcerze położyli na grobie kwiaty i zapalili znicze w biało-czerwonych barwach. Obok stanęła wojskowa warta honorowa. Po kilku latach okazało się, że urodził się nie w Kolbuszowej, ale w Głogowie Małopolskim. Błąd wynikał, co już wyjaśniono na wstępie artykułu, z oparcia się o opracowanie Edwarda Skarbka i biogram autorstwa Wiktora K. Cygana. Błąd ujawnił się dopiero później, po dotarciu do akt personalnych z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie. Tym nie mniej grób przestał być bezimienny i postać kpt. M. Głogowieckiego mogła być szerzej znana.

W 2018 r. znany poeta, pisarz i filozof Bohdan Urbankowski wydał powieść historyczną „Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły”. Jednym z jej bohaterów jest właśnie tragiczna postać kpt. Mieczysława Głogowieckiego¹⁰². 6 października 2018 r. – na 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości – w płockim Teatrze Dramatycznym im. Jerzego Szaniawskiego odbyła się premiera sztuki „Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły” w reżyserii Marka

Tabliczka na grobie kpt. M. Głogowieckiego
Fot. G. Gołębiowski

Wojskowa warta honorowa przy grobie kpt. Mieczysława Głogowieckiego – 18 sierpnia 2013 r.

Fot. G. Gołębiowski

Mokrowieckiego według scenariusza Bohdana Urbankowskiego¹⁰³.

Na początku marca 2020 r. uczniowie ze szkoły przy płockim więzieniu z inicjatywy nauczyciela historii dr. Michała Kacprzaka i przy wsparciu finansowym Fundacji Orleń oczyścili groby na cmentarzu na planowane obchody 100-lecia obrony Płocka. Dotyczyło to oczywiście także grobu kpt. M. Głogowieckiego¹⁰⁴. W sierpniu 2020 r. na wniosek piszącego te słowa i przy przychylności p. dyr. Wydziału Kultury i Wspierania Inicjatyw Społecznych Urzędu Miasta Płocka Moniki Maron, tabliczka na grobie

¹⁰⁰ Oczywiście pomyłka, powinno być - Mieczysław.

¹⁰¹ B. Jędrzejewski, *Płock w sierpniu 1920 (wspomnienia)*, „Tygodnik Płocki” 1992, nr 35 z 25 sierpnia, s. 4.

¹⁰² B. Urbankowski, *Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły*, Warszawa 2018, s. 221-222, 227-228, 230, 276, 435.

¹⁰³ <https://www.teatrplock.pl/pl/gwiazdy-rdzewieja-na-dnie-wisly-wywiad>; <https://www.teatrplock.pl/pl/spektakle/gwiazdy-rdzewieja-na-dnie-wisly>.

¹⁰⁴ A. Lewandowska, *Odnowili mogiły*, „Gazeta Wyborcza – Tygodnik Płocki” 2020, nr z 6 marca, s. 3.

Nowa tabliczka na grobie kpt. M. Głogowieckiego
 Fot. G. Gołębiowski

została wymieniona na nową ze skorygowanym napisem i właściwym miejscem urodzenia.

Natomiast 15 sierpnia 2020 r., w ramach obchodów 100-lecia bitwy warszawskiej, w rodzinnym mieście M. Głogowieckiego została uroczystie odsłonięta tablica pamiątkowa na ulicy, która przed wojną nosiła jego imię. Inicjatorem jej umieszczenia i uhonorowania w ten sposób bohaterskiego rodaka był dyrektor Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Głogowie Młp. Robert Borkowski. Napis na tablicy głosi: *Ulica Rzeszowska w latach 1921–1945 nosiła nazwę kapitana Mieczysława Głogowieckiego, urodzonego w Głogowie Małopolskim 11 X 1889 r., a poległego pod Płockiem 18 VIII 1920 r. podczas bitwy warszawskiej. Zginął broniąc wolności Polski, swojej Ojczyzny.* W ten sposób M. Głogowiecki został uhonorowany w obu miastach, które znalazły się na początku i na końcu jego drogi życiowej¹⁰⁵.

Podsumowując charakterystykę postaci Mieczysława Głogowieckiego należy stwierdzić, że należał on do pokolenia, które ponad swoje sprawy osobiste przedkładało walkę o niepodległość Polski. M. Głogowiecki zamiast korzystać z prawniczego wykształcenia wstąpił do Legionów, w czasie wielu

¹⁰⁵ Mail R. Borkowskiego do autora z 10 sierpnia 2020 r.

Odsłonięcie tablicy pamiątkowej kpt. M. Głogowieckiego w Głogowie Małopolskim 15 sierpnia 2020 r. przez dyr. M-GBP Roberta Borkowskiego i burmistrza Pawła Baję
 Źródło: zbiory R. Borkowskiego

Tablica pamiątkowa w Głogowie Małopolskim
 Źródło: zbiory R. Borkowskiego

bojów ocierając się o śmierć. Zginął, broniąc niepodległej Polski podczas wypełniania rozkazów i swego żołnierskiego obowiązku. W obliczu przeważających sił nieprzyjaciela nie uległ panice, ale walczył do końca, do swej bohaterskiej śmierci. Dziś zasługuje na naszą wdzięczną pamięć, bowiem dzięki poświęceniu takich ludzi w 1920 r. Polska mogła obronić swoją niepodległość.

Dziękuję dr. Robertowi Borkowskiemu za uzupełnienia dotyczące Głogowa Małopolskiego i rodziny Głogowieckich oraz zdjęcia tablicy pamiątkowej i uroczystości jej odsłonięcia.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie
- Akta odznaczeniowe Mieczysława Głogowieckiego na Virtuti Militari, sygn. I.482.96 – 9446.
Akta personalne Mieczysława Głogowieckiego, sygn. AP 1694.
Wniosek na Krzyż Niepodległości, sygn. Mieczysław Głogowiecki, KN – 06.06.1931.
Komenda Legionów Polskich (Polski Korpus Posiłkowy), sygn. 1.120.1.439.
Oddział I Naczelnego Dowództwa, sygn. I.301.7.103.
- Narodowe Archiwum Cyfrowe
- Fotografia Głogowa Małopolskiego z lat 1918 - 1929, sygn. 3/1/0/9/1203.
Fotografia odstawiania tablicy pamiątkowej na odwachu w 1935 r., sygn. 3/1/0/9/482.

Źródła drukowane

- „Dziennik Personalny MSWojsk.” 1920, nr 32 z 25 sierpnia; 1921, nr 41 z 6 grudnia.
„Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 53 z 15 maja; nr 98.
„Dziennik Rozporządzeń Komisji Wojskowej” 1918, nr 2 z 1 listopada.
„Dziennik Ustaw” 1919, nr 67 z 20 sierpnia.
„Monitor Polski” 1931, nr 132 z 11 czerwca.
Bitwa warszawska. 13–28 VIII 1920. Dokumenty operacyjne, oprac. zespół pod red. Marka Tarczyńskiego, cz. I, (13–17 VIII), Warszawa 1995, cz. II (17–28 VIII), Warszawa 1996.

Relacje, pamiętniki i wspomnienia

- G. Dmistrzewicz Gaj, *Na Warszawę! Dejstwiła 3 Konnego Korpusa na zapadnym froncie. Ljul–August 1920 g.*, Moskwa 1928.
H. Gruber, *Wspomnienia i uwagi*, t. 1, 1892–1942, Londyn 1968.
B. Jędrzejewski, *Płock w sierpniu 1920 (wspomnienia)*, „Tygodnik Płocki” 1992, nr 34 z 18 sierpnia, s. 1, 3, nr 35 z 25 sierpnia, s. 4.
Obrona Płocka w sierpniu 1920 r. w listach Marii Macieszyny, oprac. G. Gołębiowski, cz. I, „Notatki Płockie” 1997, nr 2.
J. Śmieciuszewska-Rościszewska, *Kartka z dziennika (19 sierpnia 1920 r.)*, przygot. do druku G, Gołębiowski, „Notatki Płockie” 2012, nr 4.

Prasa

- „Dziennik Płocki” 1935.
„Głos Mazowiecki” 1935.
„Kurier Płocki” 1919, 1920, 1921.
„Tygodnik Płocki” 1994.
„Życie Mazowsza” 1935.

Opracowania

- Album Legionów Polskich*, oprac. W. Lipiński, E. Quirini, J. Swiryż-Ryszkiewicz, A. Natęcz-Korzeniowski, Warszawa 1933 [reprint Warszawa 1989].
Z. Bohusz-Szyszko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1931.
R. Borkowski, *Dzieje Głogowa Małopolskiego*, t. 1, lata 1570–1945, Głogów Małopolski 2018.
A. Chwalba, *Legiony Polskie 1914–1918*, Kraków 2018.
W.K. Cygan, *Oficerowie Legionów Polskich 1914–1917. Słownik biograficzny*, t. 2, Warszawa 2006.
S. Czerep, *II Brygada Legionów Polskich*, Warszawa 2007.
T. Dudek, *Kostiuchnowka 1916*, Warszawa 2017.
Encyklopedia Wojskowa, t. VI, pod red. O. Laskowskiego, Warszawa 1937.
K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792–1945*, Warszawa 1990.
G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015.
G. Gołębiowski, *Płock 1920*, Warszawa 2018.
G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008.
M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990.
V.B. Jedigar, *Zarys historii wojennej Tatarskiego Pułku Ułanów imieniem Pułkownika Mustafy Achmatowicza*, Warszawa 1933.
R. Juszkiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. II uzupełn. i popr., Mława 2011.
M. Klimecki, K. Filipow, *Legiony Polskie. Dzieje bojowe i organizacyjne*, Warszawa 2014.

- M. A. Koprowski, *Legiony. Droga do legendy. Nie tylko I Brygada 1915–1916*, Poznań 2018.
- W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski 1905–1918*, Kraków 1987.
- Lista strat Wojska Polskiego 1918–1921*, Warszawa 1934.
- M. Macieszyna, *Przewodnik po Płocku*, Płock 1922.
- M. Niestrawski, *Polskie wojska lotnicze w okresie walk o granice państwa polskiego (1918–1921)*, praca doktorska napisana pod kier. prof. dr. hab. P. Hausera, Poznań 2014.
- J. T. Nowak, *Szlak bojowy Legionów Polskich*, Kraków 2014.
- P. Piotrowski, *Walki o miasta Mazowsza Północnego podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Poznań 2014.
- W. Sienkiewicz, *Bojowo i lirycznie. Legiony Piłsudskiego*, Warszawa 2010.
- W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Lwów 1928.
- E. Skarbek, *Historii 6 Pułku Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego*, t. 1, *Tradycja*, Warszawa 1939.
- E. Skarbek, *Zarys historii wojennej 6-go pułku piechoty Legionów*, Warszawa 1929.
- J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa–Pułtusk 1995.
- T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.
- M. Trubas, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918–1939*, Warszawa 2008.
- M. Trubas, *Ziemia Płocka w wojnach XIX i XX w.*, Warszawa 2006.
- M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas I wojny światowej 1914–1918*, Warszawa 1990.
- L. Wyszczelski, *Bitwa na przedpolach Warszawy*, Warszawa 2000.
- L. Wyszczelski, *Wojna polsko-rosyjska 1919–1920*, t. 2, Warszawa 2010.
- A. C. Żak, *Rokitna 1915*, Warszawa 1994.

Literatura

- B. Urbankowski, *Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły*, Warszawa 2018.

Artykuły

- R. Borkowski, G. Gołębiowski, *Głogowskie biografie. Mieczysław Głogowiecki*, „Ziemia Głogowska. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 2020, nr 2, s. 19.
- S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 34 z 20 sierpnia, s. 3.
- S. Chrzanowski, *Niezapomniany sierpień 1920 r. w Płocku*, „Tygodnik Płocki” 1990, nr 31 z 12 sierpnia, s. 3.
- G. Gołębiowski, *Lista żołnierzy garnizonu płockiego, zmarłych w latach 1918–1920*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s.14-20.
- G. Gołębiowski, *Straty obrońców Płocka w sierpniu 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2014, nr 3, s. 3-9.
- A. Grzymała-Siedlecki, *Obrona Płocka*, „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s. 760.
- W. Jarno, *Oddziały zapasowe na obszarze Okręgu Generalnego Kielce w latach 1919–1921*, „Przegląd Nauk Historycznych” (Uniwersytet Łódzki) 2003, nr 2, s. 199 - 216.
- A. Lewandowska, *Odnowili mogli*, „Gazeta Wyborcza - Tygodnik Płock” 2020, nr z 6 marca, s. 3.
- G. Przychocki, *Artyleria w walkach o Płock w dn. 17-19 sierpnia 1920 r.*, „Bellona” 1920, z. 9-10.
- A.M. Stogowska, *Pobył Naczelnika Państwa marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku – 10 kwietnia 1921 r.*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1, s. 19-26.
- K.J. Waluś, J.K. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 30-35.
- Z dziejów 6 p. p. Legionów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 121 z 1 czerwca, s. 1.
- Ze złotej księgi bohaterów*, „Żołnierz Polski” 1921, nr 21 z 23 kwietnia, s. 4.

Internet

- Janusz Cisek, Ewa Kozłowska, Łukasz Wieczorek, *Słownik Legionistów Polskich 1914–1918*: <https://zolniereniepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/191764/>
- hasło Głogów Małopolski: <https://pl.wikipedia.org/wiki/G%C5%82og%C3%B3wMa%C5%82opolski>
- hasło Mieczysław Głogowiecki – <https://www.geni.com/people/Mieczys%C5%82aw-G%C5%82ogowiecki/6000000053982460019>
- hasło Józef Gigieli-Melechowicz: https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Gigiel-Melechowicz
- notki biograficzne: <https://pl.wikipedia.org/wiki/>
- <http://www.miejscapamiecinarodowej.pl/index.php/podkarpackie/1672-rzeszow-tablica-poleglych-legionistow-ziemi-rzeszowskiej>
- <https://www.teatrplock.pl/pl/gwiazdy-rdzewieja-na-dnie-wisly-wywiad>
- <https://www.teatrplock.pl/pl/spektakle/gwiazdy-rdzewieja-na-dnie-wisly>

KPT. MIECZYŚŁAW GŁOGOWIECKI (1889–1920) – LEGIONIST AND POLISH ARMY OFFICER,
FALLEN AT TRZEPOWO 18 AUGUST 1920

Summary

Coming from Głogów Małopolski near Rzeszów, Mieczysław Głogowiecki in 1914 joined the Polish Legions, fighting first in the 2nd Brigade, and from 1916 in the 6th Infantry Regiment of the 3rd Brigade, participating, among others in the battle of Kostiuchnówka. From 1918, he served in the 6th Infantry Regiment of the Legions, including as commander of the spare battalion in Płock. On August 18, 1920, he died near Trzepów during the Russian attack of the Third Horse Corps on Płock. He was buried in the garrison cemetery in Płock.

Keywords: Polish Legions, Polish-Bolshevik war 1920, defense of Płock 1920, Głogów Małopolski, Mieczysław Głogowiecki

ZAJĘCIE SIERPCA PRZEZ WOJSKA BOLSZEWICKIE ORAZ RZĄDY BOLSZEWICKIE W SIERPCU I POWIECIE SIERPECKIM W 1920 R. W RAPORTACH POLICYJNYCH

Abstrakt

W Archiwum Państwowym w Warszawie znajdują się materiały, dotyczące zajęcia Sierpca 12 sierpnia 1920 r. przez wojska bolszewickie oraz ich rządów na terenie powiatu sierpeckiego. Zbierały je miejscowe posterunki policji, dokumentując stosunek bolszewików do różnych grup społecznych i zawodowych oraz gwałty, rabunki i morderstwa, dokonywane przez żołnierzy rosyjskich.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920 r., Sierpc, powiat sierpecki

12 sierpnia 1920 r. wojska bolszewickiej 4 Armii zajęły Sierpc, przebywając w mieście i powiecie do 23 sierpnia, kiedy zostały wyparte przez oddziały Grupy płk. Witolda Aleksandrowicza. Przez 10 dni bolszewicy sprawowali rządy w mieście i powiecie. W Sierpcu, Żurominie, Raciążu oraz niektórych wioskach utworzyli komitety rewolucyjne, natomiast żołnierze dopuszczali się rabunków, gwałtów i zbrodni na ludności, szczególnie ziemianach¹. Po wyparciu wojsk bolszewickich z terenu powiatu, miejscowa policja zbierała relacje na temat rządów bolszewickich, przekazując je potem do władz wyższych w Płocku i Warszawie. Spisane raporty znajdują się w Archiwum Państwowym w Warszawie w teczce Policji Państwowej z Sierpca. Chociaż jest to tylko jedna cienka teczka, są tam bardzo interesujące relacje i raporty, konkretyzujące znane nam fakty z zajęcia Sierpca przez wojska bolszewickie oraz ich obecności w Sierpcu i miejscowościach powiatu sierpeckiego².

W piśmie z 25 sierpnia 1920 r. do Komendy Policji Okręgu Warszawskiego komendant Policji Obwodu Sierpeckiego opisał ewakuację urzędów z Sierpca i zajęcie miasta przez nieprzyjaciela:

Dnia 9 sierpnia 1920 r. otrzymałem od Dowódcy Placu w Sierpcu pisemne polecenie, ażebym z uwagi na zabezpieczenie dobra

państwowego przewiózł Kasy Skarbu i poczty drogą na Włocławek, eskorta została polecona mnie osobiście z 12 posterunkowymi.

Ponieważ wraz z Kasami z polecenia miejscowego Starosty zostały ewakuowane poszczególne biura urzędów, zarządziłem, ażeby ważniejsze akta i dokumenty kasowe, powierzonej mi Policji również zostały przewiezione, wydając odpowiednie polecenie Sekretarzowi A. Perkowskiemu. O godzinie 10 wieczorem dnia 9 sierpnia wyruszyłem z taborami do Włocławka drogą na Lipno, z taborami jechał również miejscowy Starosta.

Dnia 10 sierpnia przybyłem do Lipna, gdzie Starosta, p. [Zygmunt] Czaplicki oznajmił mi, że sytuacja nie jest tak groźną, ponieważ otrzymał odpowiednie drogą telefoniczną informację, ażeby biura wracały z powrotem do Sierpca. Na skutek powyższego skomunikowałem się telefonicznie z Dowództwem Placu w Sierpcu, od którego otrzymałem zlecenie, ażeby Kasy Skarbowe i poczty wystać dalej do Włocławka, biura zaś mogą wracać z powrotem. Stosownie do tego wydałem zarządzenie, polecając przodownikowi podkomendnej mi Policji [Józefowi] Napiórskiemu eskortowanie wraz z 6 ludźmi Kas do Włocławka, sam zaś z pozostałym taborem udałem się do Sierpca.

Powróciwszy do Sierpca 11 sierpnia wznowione zostały czynności biurowe. Tegoż dnia o godz. 1 po południu zostałem zawiadomiony, że w okolicach Sierpca ukazują się podjazdy bolszewickie. W porozumieniu z miejscowymi władzami wojskowymi wystąpiłem patrol konny w ilości 5 ludzi – wojsko również wystąpiło patrole. Sytuacja była niewyjaśnioną, pojawienie się bolszewickich patroli przyjmowano za plotkę,

¹ M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu Płockim. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990, s. 114-120; J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918-1939*, w: *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 368-374.

² Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Sierpcu (dalej: KP PPS), sygn. 28, meldunek do Starostwa o nadużyciach bolszewików w pow. sierpeckim. Materiały odnalezione przez prof. J. Szczepańskiego.

władze wojskowe również żadnych konkretnych danych nie miały.

W tym dniu o godzinie 6 wieczorem odbyło się zebranie w Starostwie w sprawie ewakuacji urzędów, na którym byłem obecny. Starosta zapewnił, że nie ma mowy ażeby wojska bolszewickie następowały na Sierpc, ponieważ przed godziną rozmawiał z Mławą³. W tym czasie stał się do mnie sierżant Policji mławskiej, meldując, że posterunek Biezuń pod naporem przednich patroli bolszewickich cofa się w stronę Sierpca. Natychmiast zawiadomiłem miejscową Komendę Placu i w porozumieniu się z nią wyśłałem na szosę w stronę Bieżunia podkomendną mi Policję. Władze wojskowe wysłały oddział około 150 ludzi, pod dowództwem podpor. Łapickiego. W mieście pozostałem wraz z kilku posterunkowymi i Dowódcą miejscowej Żandarmerii.

O nieświadomości sytuacji charakteryzuje następujący fakt: Starosta p. Czaplicki na kilka godzin przed wkroczeniem do miasta wojsk bolszewickich wyraził się do Sekretarza Policji: – Proszę mi podać nazwiska policjantów, którzy podobno widzieli podjazdy bolszewickie, muszę ich najsurowiej ukarać, a jeżeli by to było w mojej mocy, jutro wisieliby już na latarniach, policja robi postrach, itp.

O godzinie 8-9 wieczorem dały się słyszeć pierwsze strzały i następnie wojsko w panicznym strachu powsiadało na znajdujące się w mieście podwozy i uciekło z miasta – posterunki Policji pozostały na pozycjach, wstrzymując nieprzyjaciela. W mieście powstała panika, nikt nie miał żadnych wskazówek co do ewakuacji, a gdy dały się usłyszeć pierwsze armatnie pociski, panika wzrosła do niesłychanych rozmiarów. Miasto opustoszało – godzina 12-1 w nocy kilkunastu posterunkowych z patroli, weszli do miasta i pod naporem nieprzyjaciela zdołali wywieźć biuro policyjne i część biur niektórych urzędów. Miasto było ostrzeliwane do godziny 2 rano, po trzeciej zostało zajęte przez wojska bolszewickie. Takie niespodziewane natarcie nieprzyjaciela rozproszyło wszystkich i każdy ratował się ucieczką, nie wiedząc jedni o drugich ze względu na brak na froncie łącznika, który informowałby o sytuacji. Ponieważ niektóre drogi były zajęte przez podjazdy bolszewickie, nie każdy mógł opuścić miasto. Podkomendna mi Policja

³ Według późniejszych informacji bolszewicy w Mławie opanowali pocztę i kontrolowali połączenia telefoniczne, celowo przekazując fałszywe, uspokajające informacje o braku zagrożenia z ich strony (Z inwazji bolszewickiej. Z Sierpca, „Kurier Płocki” 1920, nr 208 z 3 września, s. 2).

w części kierowała się na Włocławek, jak również Płock, a nawet i na Brodnicę.

Komunikując się telefonicznie zebrałem podkomendną mi Policję we Włocławku, gdzie natychmiast wysłano nas na odcinek frontowy, na którym pozostano do ostatniej chwili i brano udział w bitwie pod Włocławkiem. Z Włocławka wraz z taborami Policji powiatu włocławskiego i Komisariatu tegoż miasta, tabory podkomendnej mi Policji udały się do Koła. Następnie otrzymałem polecenie od Komendanta powiatu włocławskiego, ażeby podkomendna mi Policja udała się do Czerniewic, stamtąd wysyłano patrole celem tropienia dezertersów. 21 sierpnia otrzymałem zawiadomienie udania się do miejsca swego urzędowania w Sierpcu, dokąd przybyłem w dniu 23 b. m., o czym zawiadomiłem telegraficznie.

Do powyższego nadmieniam, że akta biura powierzonej mi Komendy zostały uratowane, zaginęły mniej ważne książki. Z podkomendnych mi posterunkowych nie powróciło sześciu, trzech z nich: Łukasz Łepecki, Tomasz Ojczenasz i Józef Kwiatkowski, jak twierdzą ich kole-dzy, zostali wzięci do niewoli podczas bitwy pod Sierpcem.

Biuro Policji wchodzi w tempo prawidłowego funkcjonowania⁴.

Po przesunięciu się działań wojennych na wschód, powrocie ewakuowanych urzędów i instytucji oraz ustabilizowaniu sytuacji, Ekspozytura Wydziału II Dowództwa Okręgu Generalnego Warszawa w Płocku 30 sierpnia 1920 r. wysłała do podległych sobie powiatowych komendantów policji – w tym w Sierpcu – następujące pismo:

Do czasu nadeśnięcia szczegółowych instrukcji – poleca się Ekspozyturom, zwłaszcza tym, które w miarę posuwania się naszych [wojsk] przeniosą się na tereny przejściowo zajmowane przez wojska sowieckie, by zajęły się zbieraniem jak najdokładniejszego materiału, odnoszącego się do krótkotrwałego panowania w tych miejscowościach władz bolszewickich. W związku z tym Ekspozytura zajmie się:

1) Zebraniem możliwie wszystkich odezw, pism i broszur komunistycznych, ogłoszeń i obwieszczeń urzędowych władz bolszew., itp.

⁴ APW, KP PPS, sygn. 28, pismo komendanta Policji Państwowej obwodu sierpeckiego Jekela (?) z 25 sierpnia 1920 r. do Komendy Policji Państwowej Okręgu Warszawskiego, k. 8-9. Uzupelnieniem powyższej relacji jest relacja por. Gilowskiego, zamieszczona w 1922 r. w „Kurierze Płockim” (zob.: G. Gołębiowski, Sierpc w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. – zapomniana relacja, „Notatki Płockie” 2011, nr 2, s.42-43).

materiałów w miarę otrzymywania natychmiast przedkładać Wydziałowi.

2) Dokładnym przedstawieniu rządów bolszew. w postaci osobnego raportu według następujących punktów:

A) Komitety rewolucyjne, ich skład personalny, wyszczególnienie osobistości z miejscowego społeczeństwa, którzy w nich brali udział, względnie z nimi współdziałały.

B) Zarządzenia władz bolszewickich

C) Stosunek władz bolszewickich do poszczególnych warstw i grup społecznych i vice versa

a) ziemiaństwo

b) burżuazja (przemysłowcy, kupcy, kapitaliści)

c) inteligencja

d) proletariat miejski

e) bezrobotni

f) włościanie

g) służba folwarczna

h) Żydzi i Niemcy

D) Zachowanie się wojsk sowieckich i wrażenie jakie ono czyniło na naszym społeczeństwie

E) Luźne uwagi

Odpowiedzi na poszczególne punkty nie powinny się odznaczać lakonicznością i muszą wyczerpywać każdy punkt całkowicie. Wszystkie posterunki i urzędy państwowe, które pozostają na dawnych swych miejscach, mają za zadanie zbierać cały materiał, który drogą pośrednią mają otrzymać⁵.

9 września 1920 r. komendant policji na powiat sierpecki nakazał wszystkim posterunkom policji w powiecie nadsyłać raporty o zachowaniu się bolszewików na ich terenie w terminie do 12 września. W praktyce tak krótki termin okazał się niewykonalny i raporty napływały zwykle ok. 20 września 1920 r. i później⁶.

Komendant posterunku w Gradzanowie 20 września 1920 r. w swoim raporcie pisał:

Stosownie do otrzymanego rozporządzenia p. komendanta z dnia 4 b. m. za Nr II-4397, w sprawie nadesłania wykazów działań rządów bolszewickich. Służbowo melduję, że pożądaných odezów, pism, broszur komunistycznych itd. nie odnalazłem.

⁵ APW, KP PPS, sygn. 28, k.18, verso k.18, pismo kierownika Ekspozytury Wydziału II DOG Warszawa w Płocku z 30 sierpnia 1920 r. do podległych sobie powiatowych komendantów policji.

⁶ Tamże, k. 17, pismo Ekspozytury Karno-Śledczej z 9 września 1920 r. do starszych i młodszych przodowników policji powiatu sierpeckiego z załączoną instrukcją Ekspozytury Wydziału II DOG Warszawa w Płocku z 30 sierpnia 1920 r. Pismo podpisali komendant Policji obwodu sierpeckiego i kierownik Ekspozytury w Sierpcu.

Wykaz działalności rządów bolszewickich załączam⁷.

W załączonym wykazie rządów bolszewickich w obrębie gminy Gradzanowo i Gutkowo, pow. sierpeckiego w poszczególnych punktach czytamy, że:

A, B) komitetów [rewolucyjnych] jak również osób współdziałających nie było, podobnie jak zarządzeń władz bolszewickich.

C) Stosunek władz bolszewickich do poszczególnych stanów i grup społecznych i vice versa – odnosi [się] grubiańsko

a) ziemiaństwo – nieprzychylnie

b,c,d,e) [...] ⁸

f) włościanie – nieprzychylnie

g) służba folwarczna – nieprzychylnie

h) Żydzi i Niemcy – nieprzychylnie

D) Zachowanie się wojsk sowieckich i wrażenie, jakie ono czyniło na miejscowym społeczeństwie – hordy bolszewickie rabowały, wrażenie na ludności było wstrętne i bojaźliwe⁹.

Z Bieżunia nadeszło następujące sprawozdanie:

Na skutek polecenia z dn. 9 września rb. za Nr II-4397 melduję, co następuje:

A) Podczas inwazji bolszewickiej, wybrani przez zebranie gminne, do komitetu rewolucyjnego w gm. Biezuń należeli mieszkańcy os. Biezuń: 1) wójt Franciszek Leziński, 2) Franciszek Igielski, 3) Feliks Kopyciński i 4) gminny pisarz Długoszewski.

W gminie Rościszewo 1) Jan Sobociński ze Stopina, 2) Władysław Mazurowski ze Starej Wsi, 3) Jan Pesta z Pianek, 4) Konstanty Gawlik z Borowa, 5) Stanisław Małachowski [Małaczewski – ?] z Rościszewa i 6) gminny pisarz Bentlejowski z Rościszewa.

B) Zarządzeń wyjątkowych nie było

a) Ziemiaństwo było bezwzględnie rabowane i stosowany przeciwko niemu był terror

b) Burżuazję rabowano i prześladowano

c) Inteligencję prześladowano i rabowano

d) Proletariat miejski tolerowano i uwzględniano

e) Bezrobotnych tolerowano i uwzględniano

f) Włościan rabowano (koniE, wozy, bieliznę i zboże)

⁷ Tamże, k. 10, pismo komendanta posterunku w Gradzanowie (podpis nieczytelny) z 20 września do komendanta policji w Sierpcu.

⁸ W tym miejscu wymienieni byli: „burżuazja przemysłowa (przemysłowcy, kupcy, kapitaliści), inteligencja, proletariat miejski, bezrobotni” z adnotacją, że na terenie gminy ich nie było.

⁹ Tamże, k. 11, wykaz rządów bolszewickich w obrębie gminy Gradzanowo i Gutkowo, pow. sierpeckiego.

g) Służbę folwarczną otaczano opieką i rozdawano im zrabowane rzeczy w folwarkach

h) Żydzi i Niemcy bogaci byli bezwzględnie rabowani.

W ogóle wszystkie warstwy społeczeństwa ucierpiały, prócz służby folwarcznej, proletariatu miejskiego i bezrobotnych.

Przy niniejszym załączam 3 egzemplarze rozporządzeń bolszewickich¹⁰.

Przodownik policji posterunku w Koseminie Józef Napiórski meldował:

W myśl rozporządzenia Pana Komendanta Policji Powiatowej obwodu sierpeckiego z dn. 9/IX 20 r. za Nr II-4397, stosownie do odezwy Ekspozytury Wydziału II Sztabu D.O.G.¹¹ w Warszawie, w Płocku z dnia 30/VIII 20 r. l. dz. 1110/20 przy niniejszym raporcie przedstawiam niżej wymieniony wykaz odnośnie działań ludności podczas inwazji bolszewików oraz wojsk bolszewickich podczas krótkiego ich pobytu.

1. Odezwy, pism komunistycznych, ogłoszeń i obwieszczeń urzędowych bolszewickich itp. Podczas wywiadów, poszukiwań nie okazało się.

2. Według stosownie następujących punktów składam raport następujący raport, a mianowicie:

A) Komitety rewolucyjne z powodu krótkiego pobytu bolszewików i na wioskach nie istniały

B) Zarządzenia bolszewików: bolszewicy na wstępie wydali rozporządzenie, aby ludność złożyła wszelkiego rodzaju broń i naboje i rowery pod groźbą kary śmierci przez rozstrzelanie opornych

C) Stosunek władz do ludności: bolszewicy względnie do inteligencji byli wrogo usposobieni i srodzy, grabili ich mienie i prześladowali, chociaż władza bolszewicka wydała rozporządzenie, aby karano śmiercią za grabież i gwałty

Do robotników folwarcznych (stosowali się) i małorolnych bolszewicy byli dobrze usposobieni i wyganiaли, aby grabili własność obszarników (burżujów).

d) Proletariat na wioskach nie wyłonił się

e) Bezrobotnych w powierzonym mi posterunku nie było

f) Włościanie byli bezinteresowni, niektórzy z włościan gonili i wyłapywali niedobitków bolszewickich przy odstępowaniu ich, wyłaczając tylko 4-ech włościanów we wsi Zgagowo, gminy Kosemin, którzy razem z bolszewikami udali się

do miejscowego folwarku Zgagowo i grabili własność Zygmunta Racięckiego, jak to rzeczy, ubranie i bieliznę, gwoździe, postronki i inne rolnicze zapasy, a mianowicie Józef Czachorowski, Jan Czachorowski, Mielczarek Jan, Zandarmski [Zandarmski – ?] Franciszek i Józefa Dobies.

g) Służba folwarczna: służba folwarczna nie sprzyjała bolszewikom, stawiali w obronie swych pracodawców, ukrywała ich mienie. Wyjątek stanowiła służba folwarku Zgagowo, gminy Kosemin Zygmunta Racięckiego, rabowała na równi z bolszewikami własność swego pracodawcy: rzeczy, ubranie i bieliznę, trzodę chlewną i drób, nawet śmietaną z dierzki, których imiona i nazwiska wymieniam:

1. Małżonkowie Marcin i Pelagia Rutkiewicz
2. Marianna Smolińska
3. Władysław Marczyk
4. Franciszka Brudzińska
5. Antonina Trzcina
6. Stanisława Rochowicz
7. Walenty Sobiecki
8. Ignacy Siemiński
9. Stanisława Rypińska
10. Marianna Wieczorek
11. Marian Kozakiewicz
12. Jan Skazalski
13. Józefa Politowska
14. Aniela Pieszcalska
15. Michalina Kowalska
16. Stefania Rypińska
17. Józef Dylewski
18. Julianna Kornatowska
19. Marianna Semendowska
20. Władysław Wiśniewski

Przeciwko wyżej wymienionym osobom w [...] śledztwa odnośne protokoły przesyłam do władzy kompetentnej.

h) Żydzi i Niemcy – żydowskie i niemieckie rodziny nie sprzyjali bolszewikom, byli bezinteresowni w posterunku Kosemin. Wyjątek stanowił Eljasz Cudek, który dzierżawił ogród w majątku Zgagowo, gminy Kosemin, Zygmunta Racięckiego, podczas inwazji bolszewików wskazał bolszewikom piwnicę, w której były ukryte rzeczy właściciela majątku Zgagowo Zygmunta Racięckiego, wskutek tego rzeczy te zostały zrabowane przez bolszewików. Protokół przeciwko Cudkowi sporządzony i przesłany po należności.

D) Zachowanie się wojsk bolszewickich – wojska bolszewickie w powierzonym mi posterunku gm. Kosemin nie dopuszczali się gwałtów niewiast, lecz rabowały luźne watahy bolszewickie wszystkie kosztowności, jak to: biżuterię, gar-

¹⁰ Tamże, k. 12-13, pismo st. przodownika [podpis nieczytelny] os. Biezuń z 20 września 1920 r. do komendanta policji obwodu sierpeckiego. Teczka nie zawiera załączników.

¹¹ D.O.G. – Dowództwo Okręgu Generalnego w Warszawie

derobę i produkty spożywcze, rabowali u wszystkich warstw ludności. Bolszewicy sterrowali ludność wiejską, która postrachem nie stawiała oporu przy rabunku ich mienia, gdyż opornych bolszewicy karali cięśniami i grozili śmiercią. Właściciela majątku Skoczkowo, gminy Kosemin, Ludwika Baumana bolszewicy uwięzili z sobą, którego zasiekli szablami na polu należącym do wsi Chorzele¹² pow. mławskiego.

We wsi Jeżewo gminy Kosemin bolszewicy po zrabowaniu plebanii księżda parafii Jeżewo Franciszka Wojewódzkiego, weszli do kościoła, zrabowali statuetę Zmartwychwstanie Chrystusa, odrąbali obie ręce u statuy i postawili przy parkanie kościelnym przy szosie i bluźnili, nazywając go bolszewikiem i przykazali: – Ty pilnuj, aby Polaki nie przyszli.

Po wyczerpaniu danych kończę swój raport¹³.

Z posterunku policji w Raciężu nadszedł następujący raport:

W wykonaniu pisma z dn. 9/IX r. b. za Nr II-4397 przesyłam dotychczas zebrane przeze mnie dwie broszury, jedną w języku rosyjskim z dnia 7-go lipca i drugą w języku polskim z dnia 30 lipca r. b. Następnie na pytania zawarte w powyższym piśmie udzielam odpowiedzi:

A) [komitety rewolucyjne] – Rewkom składał się z przewodniczącego feldfebla Armii Czerwonej Jana, syna Jana Rozena (Łotysza) i członków, mieszkańców Racięża: Nikodema Kielcha i Józefa Bruzdzińskiego oraz sekretarza Stanisława Przybylskiego (pisarza gm. Racięż)

B) [zarządzenia bolszewików] Ustalenie cen na produkty i inne towary. Ustalenie stosunku marki do rubla. Meldowanie posiadanych towarów i produktów. Rozporządzenie sztabu o rejestracji dezertów „z pańskiej armii”. Rozporządzenie o złożeniu broni.

C) Władze bolszewickie wojskowe i cywilne dążyły do względnego zachowania się, jednakże poszczególne żołnierze i oddziały rabowały bezbronną ludność; stosunek warstw i grup społecznych lokalnych był wrogi do bolszewików.

a) Ziemiaństwo w gminie przed inwazją bolszewicką w większej części wyjechało, w majątkach nieobecnych właścicieli gospodarowali bolszewicy wspólnie z służbą dworską.

b) Stosunek bolszewików do burżuazji był wrogi. U kapitalistów, kupców i przemysłowców w Raciężu dokonywane były przez bolszewików rewizje odnośnie złota, itp.

c) Bolszewicy na wiecach również i do inteligencji miejscowej odnosili się wrogo, nazywając ich darmozjadami.

d, e) Wobec tego, iż bolszewicy nie mogli zatrudnić pracą proletariatu miejskiego i bezrobotnych – stosunek ich do bolszewików chociażby tylko z tej racji był wrogi.

f) Właścicielom zabierali bolszewicy wszystko, co tylko mogli.

g) Stosunek służby folwarcznej w gm. Racięż podczas inwazji bolszewickiej na korzyść właścicieli majątków – był wyjątkowo względny.

h) W początkach gospodarki bolszewików w Raciężu ludność żydowska (częściowo) okazywała swoje zadowolenie, jednakże w końcu tej gospodarki zmieniła swoje uczucia do nich.

D) Biorąc pod uwagę okrucieństwo bolszewickie w okolicy, zachowanie się ich w gminie i Raciężu było na ogół zadowalające.

E) Jak zdołałem stwierdzić, dotychczas żadnych skarg, ani też zażaleń na członków rewkomu nie ma¹⁴.

27 września 1920 r. swój raport sporządził przodownik policji w Białyszewie:

Stosownie do rozporządzenia Pana Komendanta z 9/IX r. b. za Nr II-4397 w sprawie działalności bolszewików krótkotrwałego pobytu ich w Polsce, przy niniejszym raporcie przedstawiam niżej wymieniony wykaz.

1) Odezwy, pisma, broszury komunistycznych, ogłoszeń i obwieszczeń urzędowych władz bolszewickich, itp. podczas wywiadów i poszukiwań nie odnaleziono, a o ile co gdzie bolszewicy pozostawili, to przy postępowaniu naszych wojsk ludność, obawiając się [konsekwencji je] zniszczyła.

2) Co zaś do następnych punktów załączam następujący raport.

A) Komitety rewolucyjne. W powierzonym mi posterunku nie istniały, a to z powodu krótkiego ich pobytu.

B) Zarządzenia władz bolszewickich. Bolszewicy przy pierwszym wstępie dali rozporządzenie, aby młócono im zboże, to jest żyto, pszenicę i owies, a następnie przystąpili do rekwizycji bydła, na które pozostawiali akta rekwizycji. Dalej,

¹² Oczywiście Chorzele były miastem.

¹³ APW, KP PPS, sygn. 28 k. 14-15, raport przodownika Policji posterunku w Koseminie Józefa Napiórskiego z 20 września 1920 r. do komendanta Policji powiatowej obwodu sierpeckiego. W raporcie zachowano oryginalną pisownię, poza oczywistymi błędami ortograficznymi.

¹⁴ Tamże, k. 16, verso k.16, pismo komendanta posterunku w Raciężu z 25 września 1920 r. do komendanta Policji obwodu sierpeckiego.

aby ludność miejscowa złożyła wszelką broń, jaką posiada, to samo i naboje. Pozostali żołnierze, policja i żandarmeria, aby stanęli do miasta Sierpca dla zarejestrowania, winnego kto nie stanie, będzie wystawiony przed trybunał czerwonej armii.

C) Stosunek władz bolszewickich do ludności. Bolszewicy mniej więcej inteligentnego człowieka nazywali burżujem, od którego wymagali najpierw złoto, srebro, a następnie pieniędzy, a o ile im nie dano, zaczęto się nad nimi paścić, to jest bić nahajką, przystawiono do piersi szablę lub rewolwer, zaczęto ich mocno kraść, co zabrali sobie, a resztę nakazali rozebrać służbie, przy tym mówiąc, że o ile nie wezmą, to spalą. Do służby folwarcznej bolszewicy odnosili się do brze.

a) Ziemiaństwo – ziemianom [słowo nieczytelne] większej i mniejszej nakazane było omłócić zboże, lecz nie zdążyli takowego zabrać, bydło pozabierali, konie, wozy, itd. Ziemianom [...] pracy nie zabierali, mówiąc ludziom pracującym, że to będą do pracy w polu.

b) Burżuazji w powierzonym mi posterunku nie ma

c) Inteligencja – bolszewicy do inteligencji byli źle usposobieni i ich nazywali bolszewicy burżujami. Młodzi mężczyźni i kobiety musieli się kryć, bo inaczej młodych ludzi zabierali z sobą, a z kobietami wyprawiali, co chcieli.

d) Proletariat miejski nie wyłonił się.

e) Bezrobotni trzymali się więcej bolszewików i im starali się być pomocą, to niektórzy [...] pracowali w kolejce, co i dużo z nimi poszło.

f) Włościanie nie byli pomocą bolszewikom, lecz czuli do nich pewien wstręt, gdyż takowym zabierali, co popadło: kury, gęsi, kaczkę i tak dalej.

g) Służba folwarczna nie sprzyjała bolszewikom, lecz byli jednostki, co starali się być pomocą bolszewikom, jak na przykład w majątku Piastowo jeden sezonowiec¹⁵, nazwiskiem nie pamiętam, uciekł z naszego wojska z Płocka, przyszedł do bolszewików, opowiedział jaka siła i jak są okopy. [...] sezonowiec robotnik został aresztowany przez nasze wojska i odstawiony do komendy placu.

h) Żydzi i Niemcy. Jest ich w powierzonym mi posterunku bardzo mało, ci byli źle usposobieni do wojsk bolszewickich.

D) Zachowanie się wojsk bolszewickich. Wojsko bolszewickie zachowywało się bardzo źle,

pomimo tego, że im było surowo wzbronione nawet pod karą śmierci. Przednia linia to są kozacy przy każdym wstępie zabranej wioski lub miasteczka mieli pozwolone od swych władz na dwie godziny robić, co chcą. W takim razie napadali na domy, gdzie było młode niewiasty i dopuszczali się gwałtów i rozmaitych kradzieży¹⁶.

Z posterunku w Żurominie 2 października 1920 r. nadszedł następujący raport:

Stosownie do polecenia z d. 9 b. m. za Nr II-4397 melduję, że w skład komitetu rewolucyjnego w Żurominie wchodził: [sołtys Emil] Byber, [Perec] Guttenberg, Rozen i [Icek] Segal komisarz (ochotnik 236 p. p.)¹⁷; w Stawiszynie Kowalski, Kalman, Romański. Komitet rewolucyjny ująwszy ster rządu zarekwirował niektóre majątki ziemskie, otoczył je opieką, jako też i sklep spółkowy w Żurominie, nie pozwalając bez zezwolenia komitetu cokolwiek sprzedać. Stosunek władz bolszewickich wrogi był jedynie do ziemian. Żydzi byli zadowoleni z bolszewików jako swych sympatyków, darząc ich sympatią wzajemnie, o czym świadczyły ich uśmiechnięte twarze, a zwroty do Polaków, jak – Gdzie teraz wasza Polska? Gdzie mata swoją Polskę? – powtarzały się wciąż.

Ziemiaństwo – w większej części ewakuowało się. Kto pozostał, był sterroryzowany, a nawet zdarzały się wypadki mordu (Przybojewscy, Rychter).

Burżuazja – nie ma.

Inteligencja – nie ma.

Proletariat miejski – zachował się biernie.

Włościanie – bolszewików nie obawiali się w przeświadczeniu, że oni za wolność włościan się biją.

Służba folwarczna – w stosunku do dworów zachowywała się wrogo, rabując, co się tylko dało. Po odejściu bolszewików przyjmuje biernie wszelkie zarządzenia władz.

Żydzi – ujęli ster rządu w swoje ręce i popierali bolszewików we wszelki możliwy sposób.

Wojska bolszewickie zachowały się wrogo, oprócz Żydów budziło w społeczeństwie odrazę. Obecnie zapanował u włościan zwrot ku

¹⁵ Tak w tekście, choć bardziej logiczne byłoby – szeregowiec. Być może chodzi o robotnika sezonowego.

¹⁶ APW, KP PPS, sygn. 28, raport z 27 września 1920 r. przodownika policji posterunku Białyszewo Zygmunta Żmijewskiego (?), k. 22-23. Raport napisany jest bardzo niewyraźnie, z licznymi błędami stylistycznymi i gramatycznymi, stąd część jest nieczytelna lub niezrozumiała.

¹⁷ Imiona dodano według: J. Szczepański, *Ziemia sierpecka...*, s. 372. Zamiast Rozena występuje tam Bernard Zagórny.

lepszemu. Na wspomnienie zabranych butów i koni włościanie tak zniechęceni bolszewików, że gotowi są życie w obronie Ojczyzny poświęcić¹⁸.

Dopiero 4 października 1920 r. st. przodownik sporządził raport dotyczący miasta Sierpca. Czytamy tam:

W wykonaniu pisma z dn. 9/IX za Nr 4397. Melduję Panu Komisarzowi, iż odezw, pism, broszur, ogłoszeń i obwieszczeń urzędowych władz bolszewickich nie znaleziono, gdyż takowe ludność miejscowa zniszczyła.

A) Rewkom, w skład którego wchodziły osobistości miejscowego społeczeństwa. Listę takowych posiada miejscowa Ekspozytura Karno-Śledcza.

B) Ustalenie cen na produkty i inne towary. Ustalenie kursu marki w stosunku do rubla. Rozporządzenie o złożeniu posiadanej broni. Wstrzymanie ruchu kołowego i pieszego od godz. 9 wieczorem do godz. 6 rano. Meldowanie się wszystkim doktorom, felczerom i służbie sanitarnej.

Piszący raport specjalnie się do niego nie przyłożył, ponieważ w dalszej części niemal w 100% przepisał raport z Raciąża z tą różnicą, że w odpowiednich punktach odnotował brak w Sierpcu ziemiaństwa i służby folwarcznej¹⁹.

Na podstawie nadesłanych raportów Ekspozytura Policyno-Śledcza na powiat sierpecki 25 października 1920 r. sporządziła własny raport, wysłany do Ekspozytury Wydziału II DOG Warszawa w Płocku. Czytamy tam:

Zgodnie z listem tamtejszej Ekspozytury z dnia 30/VIII r. b. za Nr 111 O/20 r. w załączeniu zebrane:

1) odezwy, pisma, broszury i obwieszczenia, wydane przez władze bolszewickie,

2) listy składu personalnego Komitetów Rewolucyjnych, jednocześnie nadmieniając, że:

A) władze bolszewickie wydały zarządzenia: ustalenie cen na produkty, towary oraz kursu marek polskich do rubli, meldowanie posiadanych towarów, produktów, jak również rejestrowanie dezertów „pańskiej armii”,

B) władze bolszewickie wojskowe dążyły do spokojnego zachowania się, jednakże niektóre oddziały rabowały ludność, pozostawiając tylko

stare ubrania. W m. Sierpcu, Raciążu, Bieżuniu i Żurominie prawie wszystkie sklepy zostały doszczętnie zrabowane;

C) stosunek warstw i grup społecznych był wrogi do bolszewików,

a) ziemiaństwo w większej części ewakuowało się; pozostali zaś byli sterroryzowani, z których Szampan, Wrona, Rychter (rządca), Przybojewscy (bracia) i Bauman zostali zamordowani. Gospodarkę prowadzili bolszewicy ze sprzyjającą im służbą dworską.

b) stosunek władz bolszewickich do burżuazji, jak również inteligencji był wrogi. Dokonywali rewizji u przemysłowców, kupców i kapitalistów oraz w większej części mieszkańców w miasteczkach, poszukując złota, srebra, itp.

d, e) proletariat miejski i bezrobotni również zostali zrabowani, co ich przekonało o dobrodziejstwach bolszewickich (skreślone – byli niezadowoleni, choćby ze względu na to, że nie otrzymali pracy),

f) włościanom rabowali konie, bydło i w ogóle co tylko mogli zabrać,

g) służba folwarczna za wyjątkiem tylko paru majątków sympatyzowała z bolszewikami, którzy rozdawali jej rzeczy dworskie i mieli dzielić ziemię,

h) w początkach gospodarki Żydzi i Niemcy, zwłaszcza ci pierwsi okazywali zadowolenie, po doznanych rabunkach uczucia swoje zmienili,

D) wojska bolszewickie zrabowawszy plebanię we wsi Jezewo, gm. Kosemin, weszli do kościoła, gdzie zabrali statuetę Zmartwychwstania Chrystusa „odrabawszy obie ręce postawili taką przy parkanie kościelnym, mówiąc „Ty, bolszewiku, pilnuj, aby Polaki nie przyszli”.

Wojska sowieckie w pierwszych dniach pobytu zachowały się w sposób nadzwyczaj dziki: rabowało, gwałciło kobiety, etc. Wywarło ono na ludności nadzwyczaj ujemne wrażenie [skreślone – w ogóle zachowywali się bardzo brutalnie, miejscowa ludność odniosła wrażenie ujemne]²⁰.

W kolejnym raporcie Ekspozytury Karno-Śledczej ze stycznia 1921 r. do starostwa sierpeckiego wymieniono zbrodnie wojenne i przestępstwa, jakich dopuścili się żołnierze rosyjscy podczas swojej obecności na terenie powiatu sierpeckiego. Czytamy tam:

Na list z dnia 21/X r. ub. za Nr 627 komunikują, że bolszewicy podczas swej bytności

¹⁸ APW, KP PPS, sygn. 28, k. 24 i verso k. 24, raport przodownika policji z posterunku w Żurominie z 30 września 1920 r., wpłynął do komisariatu policji w Sierpcu 2 października 1920 r.

¹⁹ Tamże, k. 21, verso k. 21, pismo st. przodownika policji z 4 października 1920 r. do komendanta policji w Sierpcu. Wymienionych załączników w teczce nie ma.

²⁰ Tamże, k. 19-20, pismo komendanta Ekspozytury Policyno-Śledczej na powiat sierpecki za Nr II-4397 z 25 października 1920 r. do Ekspozytury Wydziału II Sztabu DOG Warszawa w Płocku.

w tutejszym powiecie dopuścili się następujących nadużyć:

Zamordowali: 1) zarządzającego majątku w Chamsku, gm. Żuromin, Władysława Rychtera. Świadcami są Antoni Jasiński i Wiktor Abramowski, tamże zamieszkali; współdziałał bolszewikom Paweł Slar, służący w Chamsku, którego rozstrzelał pułk. Pomorski.

2) Właściciela majątku Gołuszyn, gm. Stawiszyn, Michała Przybojewskiego, którego wywieźli z tutejszego powiatu do Ossówki pow. rypińskiego. Przy ekshumacji zwłok byli świadkowie: Stefan Lewandowski, Jan Wochnowicz, Zofia Przybojewska i Tadeusz Przybojewski, wszyscy zamieszkali w Gołuszynie. Świadkowie ci widzieli: poderżnięte gardło, wybite zęby, wyłupane oczy, przecięte usta i inne ślady pastwienia się. Także była świadkiem Mroczyńska z Majewic pow. rypińskiego, która śp. Przybojewskiego i innych skazańców doglądała przed straceniem. Podejrzanie o współdziałanie z bolszewikami pada na Władysława Pietrzaka, zamieszkałego w Gołuszynie.

3) właściciela majątku Skoczkowo, gm. Kosemin, Ludwika Bauman, świadkiem był Antoni Wiśniewski (pisarz tegoż majątku), który był również zabrany przez bolszewików, lecz zdołał im uciec.

4) właściciela majątku Susk, gm. Białyszewo, Lejba Icka Szampana, świadkiem był Lubaszko Salomon z Sierpca.

5) właściciela majątku Stefankowo, gm. Kosemin, Szyję Wronę, świadkiem był Wiktor Gałkowski (referent Starostwa).

6) właściciela majątku Pączkowo, gm. Stawiszyn, Antoniego Przybojewskiego, brata śp. Michała Przybojewskiego, wywieźli do Łukomia pow. rypińskiego i tam go rozstrzelali. Przy ekshumacji zwłok byli świadkami: Władysław Dwuznik, Antoni Baczewski z Pączkowa, gm. Stawiszyn i Franciszek Śniegocki ze Szreńska pow. mławskiego, którzy widzieli rany postrzałowe.

7) mieszkańca wsi Kobyla Łąka, gm. Stawiszyn, Antoniego Łubaszewskiego, będącego na podwodzie, pobili ciężko, który po powrocie do domu zmarł; świadków brak.

8) we wsi Chamsk, gm. Stawiszyn, zgwałcili kobietę – Anastazję Oleksiak – świadków brak.

9) mieszkańcy wsi Ługi, gm. Stawiszyn:

Stanisław Kuligowski i Jan Kuskowski widzieli oficerów i żołnierzy niemieckich w Ługach (oficerowie kwaterowali u Kuligowskiego, żołnierze zaś biwakowali)²¹.

Wojska bolszewickie zrabowały plebanię we wsi Jeżewo, gm. Kosemin, weszli do kościoła, gdzie zabrali statuetę Zmartwychwstania Chrystusa, odrąbawszy obie ręce postawili takową przy parkanie kościelnym, mówiąc: – Ty bolszewiku pilnuj, aby Polaki nie przyszli.

Jednocześnie nadmieniam, że brak wszelkich danych, któreby ustaliły pogwałcenie praw międzynarodowych w stosunku do żołnierzy i jeńców przez wojska bolszewickie²².

Komentując ostatnie zdanie można stwierdzić, że zbrodni na polskich żołnierzach i jeńcach wojennych w powiecie sierpeckim nie odnotowano z tego prostego powodu, że miasto było słabo bronione, wojsko wycofało się przed jego zajęciem i po prostu bolszewicy nie wzięli jeńców, więc mordowali głównie ziemian.

Tak więc z raportów policyjnych dowiadujemy się szeregu szczegółów, dotyczących zajęcia Sierpca przez wojska bolszewickie i ich zachowania się na opanowanych terenach powiatu sierpeckiego. Kwintesencją zebranych informacji są dwa ostatnie raporty Ekspozytury Karno-Policyjnej, wystane do władz wyższych w Płocku. Podane fakty są zbieżne z tymi, które były publikowane w „Kurierze Płockim” w 1920 r., a które przytoczył ks. Michał M. Grzybowski w swoim opracowaniu o wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r. na Mazowszu²³. Być może redakcja gazety miała dostęp do cytowanych powyżej raportów policyjnych lub zasięgała informacji w komisariacie policji w Sierpcu.

²¹ Obecność żołnierzy niemieckich w rejonie Sierpca potwierdzają też inne źródła. Oddział kawalerii niemieckiej miał nawet zdobywać Sierpc 11-12 sierpnia 1920 r. (J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa – Pułtusk 1995, s. 234; tegoż, *Spółeczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa – Pułtusk 2000, s. 395; Z. Kachnicz, *Akcja wojskowa w mieście Sierpc jako przykład współpracy rosyjsko-niemieckiej w okresie wojny polsko-bolszewickiej roku 1920*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska” (Białystok) 2003, z. 16, s. 97-103; G. Radomski, *Sierpecki epizod wojny 1920 roku*, „Notatki Płockie” 2012, nr 2, s. 17.

²² APW, KP PPS, k. 1, pismo kierownika Ekspozytury Karno-Śledczej ze stycznia 1921 r. do starostwa powiatowego w Sierpcu, podpisy nieczytelne.

²³ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 114-120.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Państwowe w Warszawie,
Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Sierpcu, sygn. 28.

Prasa

„Kurier Płocki” 1920

Opracowania i artykuły

- G. Gołębiowski, *Sierpc w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. – zapomniana relacja*, *Notatki Płockie* 2011, nr 2, s. 42-43.
M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu Płockim. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990.
Z. Kachnicz, *Akcja wojskowa w mieście Sierpc jako przykład współpracy rosyjsko-niemieckiej w okresie wojny polsko-bolszewickiej roku 1920*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska” (Białystok) 2003, z. 16, s. 97-103.
G. Radomski, *Sierpecki epizod wojny 1920 roku*, „Notatki Płockie” 2012, nr 2, s. 17-19.
J. Szczepański, *Spółeczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa – Pułtusk 2000.
J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa – Pułtusk 1995.
J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918-1939*, w: *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzynskiego, Sierpc 2003.

THE SEIZURE OF SIERPC BY THE BOLSHEVIK ARMY AND THE BOLSHEVIK GOVERNMENTS IN SIERPC AND IN THE SIERPC COUNTY OF AUGUST IN 1920 IN POLICE REPORTS

Summary

In the State Archives in Warsaw, there are materials concerning the Sierpc occupation on August 12, 1920, by the Bolshevik army and their rule in the Sierpc county. They were collected by local police stations, documenting the Bolshevik attitude to various social and professional groups, and rapes, robberies and murders carried out by Russian soldiers.

Keywords: Polish-Bolshevik war of 1920, Sierpc, Sierpc county

WSPOMNIENIA BOLESŁAWA JĘDRZEJEWSKIEGO, DOTYCZĄCE OBRONY PŁOCKA 18-19 SIERPNI 1920 R.

Abstrakt

Artykuł prezentuje wspomnienia Bolesława Jędrzejewskiego – prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1945–1949 – z ataku bolszewickiego na Płock w 1920 r. Jednostka znajduje się w zasobach Archiwum TNP.

Słowa kluczowe: Bolesław Jędrzejewski, obrona Płocka w 1920 r., wspomnienia

W 2019 r. mec. Ryszard Tollik przekazał do zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego materiały otrzymane od Bolesława Jędrzejewskiego, którego znał osobiście i utrzymywał z nim przyjacielskie kontakty. Zawierają one wspomnienia B. Jędrzejewskiego dotyczące czterech zagadnień: walk o Płock w 1920 r., okupacji niemieckiej w 1945 r., lat 1950–1956 oraz pracy w TNP. Ostatni z tekstów, znajdujących się obecnie w zasobach TNP, został opublikowany¹.

Niniejszy artykuł prezentuje wspomnienia z obrony Płocka w 1920 r. Jej 100. rocznicę obchodziliśmy w sierpniu 2020 r. Dotychczas powstało wiele opracowań historycznych poruszających kwestię ataku bolszewickiego na Płock². W poznaniu zagadnienia dużą rolę odgrywają relacje i wspomnienia. Do takich należy kilkunastopiętnastopiętna relacja, którą spisał

¹ B. Jędrzejewski, *Moje wspomnienia i refleksje z pracy w Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1932–1939 i 1945–1949*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku” 1986, t. 11. Natomiast wspomnienia z końca okupacji niemieckiej Płocka w 1945 roku nie są tożsame, choć bardzo zbliżone, z tekstem opublikowanym jako: B. Jędrzejewski, *Ostatnie dni okupacji hitlerowskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1970, nr 1, s. 8-9.

² Spośród opracowań zwartych omawiających obronę Płocka w 1920 r. można wymienić np.: M. M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990; T. Chrostowski, *Obrona Płocka 1920*, Płock 1990; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed bolszewikami 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2004; R. Juszkiewicz, *Działania militarne na Mazowszu Północnym i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, Warszawa 1997, wyd. II - Mława 2011; C. Supel, *Płock 1920*, Warszawa 2010; M. Olechowski, *Płock w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku*, Warszawa 2011; P. Piotrowski, *Walki o miasta Mazowsza Północnego podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Poznań 2014; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015; tegoż, *Płock 1920*, Warszawa 2018; tegoż, *Płock 1920. Dni krwi i chwały*, Warszawa 2017, wyd. II - Warszawa 2020. Oprócz tego na łamach „Notatek Płockich” opublikowanych zostało wiele artykułów na ten temat.

Bolesław Jędrzejewski, pełniący wówczas służbę wojskową w Zarządzie Budownictwa Kwaterunkowego Komendy Miasta. Co prawda, ze względu na oddelegowanie poza Płock, nie brał bezpośrednio udziału w walkach o miasto, tak jak jego bracia Klemens i Władysław, ale na bieżąco śledził dramatyczne wydarzenia i zbierał relacje.

Bolesław Jędrzejewski (1896–1987) – był prawnikiem, nauczycielem, prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Urodził się w Rewelu (obecnie Tallin w Estonii) w rodzinie emigranta o mazowieckich korzeniach. Studiował historię na uniwersytetach w Piotrogradzie i Kijowie. W 1918 r. zamieszkał w odrodzonej Polsce i związał swoje życie z Płockiem, dokąd sprowadziła się cała rodzina Jędrzejewskich. Ukończył studia historyczne i prawnicze w 1923 r. (Uniwersytet Warszawski i Poznański). Rozpoczął aplikację sędziowską jednocześnie podejmując pracę w szkolnictwie. Nauczał historii i łaciny w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Władysława Jagiełły oraz Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Hetmanowej Reginy Żółkiewskiej. Od 1936 r. pracował w sądownictwie w Płocku i Chorzelach w powiecie przasnyskim. Jego pasją była praca naukowa i społeczna w Towarzystwie Naukowym Płockim, którego członkiem został w 1923 r. W czasie okupacji niemieckiej działał w ZWZ-AK. Od 1943 r. pełnił funkcję delegata emigracyjnego Rządu RP na powiat płocki. Po zakończeniu wojny położył duże zasługi dla odbudowy płockiego sądownictwa jak i TNP. W październiku 1945 r. – po śmierci A. Macieszy – został wybrany nowym prezesem Towarzystwa. W grudniu 1949 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa. Osądzony i skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie pod fikcyjnymi zarzutami współpracy z okupantem niemieckim oraz przechowywania broni, którą faktycznie znaleziono w siedzibie TNP. Skazany na 15 lat więzienia wyszedł na mocy amnestii w 1956 r. i po rewizji

Bolesław Jędrzejewski ok. 1928 r.

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego, R. 266

nadzwyczajnej niewinności. Podjął na nowo pracę adwokacką, a po przejściu na emeryturę poświęcił się pracy naukowej. Zmarł w 1987 r. w wieku 90 lat. Za swoją działalność został odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski³.

Bolesław Jędrzejewski opublikował, głównie w „Notatkach Płockich” w latach 1969–1986, szereg wspomnień związanych tematycznie z Płockiem. Wiele artykułów poświęcił Towarzystwu Naukowemu Płockiemu. Opracował wspomnienia z czasów okupacji hitlerowskiej w Płocku. Pisał o płockim szkolnictwie i sądownictwie. Przybliżył też sylwetki kilku wybitnych płocczan jak: Aleksander Maciesza, Juliusz Kawiecki, ks. Seweryn Wyczatkowski⁴.

³ K. Askanas, *Wspomnienie o Bolesławie Jędrzejewskim – prezesie Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1945-1949*, „Notatki Płockie” 1987, nr 2, s. 51-55; M. Żutawnik, *Bolesław Jędrzejewski (1896–1987) w: Ludzie TNP. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. M. Kamińska, Płock 2019, s. 75-79.

⁴ Bibliografia drukowanych prac obejmuje: B. Jędrzejewski, *Kartki z dziejów sądownictwa w Płocku (Wspomnienia z lat odbudowy: 1945–1946)*, „Notatki Płockie” 1969, nr 4, s. 34-38; tenże, *Ostatnie dni okupacji hitlerowskiej...*, dz. cyt.; tenże, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1919–1947*, „Notatki Płockie” 1970, nr 3, s. 10-17; tenże, *Nieznane wpisy sławnych Polaków w albumie („imionniku”) profesora Aleksandra Tyszyńskiego*, „Notatki Płockie” 1973, nr 1, s. 18-21; tenże, *Juliusz Kawiecki (wspomnienie pośmiertne)*, „Notatki Płockie” 1973, nr 1, s. 31-32; tenże, *Notka bibliograficzna do artykułu: Nieznane wpisy sławnych Polaków w albumie („imionniku”) profesora Aleksandra Tyszyńskiego*, „Notatki Płockie” 1973, nr 3, s. 48; tenże, *Pracowania naukowa Biblioteki im. Zielińskich TNP i jej powstanie w roku 1932*, „Notatki Płockie” 1976, nr 2, s. 17-19; tenże, *Dr Aleksander Maciesza – prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wspomnienia z lat 1919–1945*, [cz. 1], „Notatki Płockie” 1977, nr 3, s. 37-44, nr 4, s. 52-53; tenże,

Prezentowane wspomnienia dotyczą obrony Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. w czasie najazdu bolszewickiego na Polskę. Zostały zredagowane ok. 1980 r. Egzemplarz, który znajduje się w zasobach Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego ma formę maszynopisu liczącego 8 stron. Wspomnienia prezesa TNP były już co prawda publikowane w „Tygodniku Płockim” w 1992 r.⁵, jednak w skróconej formie. Relacja B. Jędrzejewskiego z walk o Płock w 1920 r. znajduje się również w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku (sygn. MMP/H/29). Mimo iż, przy aktualnym poziomie wiedzy na temat obrony Płocka, tekst nie wnosi już nic nowego, a niekiedy wymaga poprawek i uzupełnień, warto go opublikować w całości, choćby ze względu na osobę autora – Bolesława Jędrzejewskiego. Zmodernizowano nieznacznie pisownię dostosowując ją do obecnych zasad ortografii (np. tzw. zamiast t.zw.). Poprawiono oczywiste błędy powstałe podczas przepisywania na maszynie. Poprawione omyłki faktograficzne, niejasne skrótory, wyjaśnienia zamieszczono w nawiasach kwadratowych.

Bolesław Jędrzejewski Rok 1920 – 18–19 sierpień.

Walka o Płock i w Płocku. Wspomnienia z odległych lat

[strona tytułowa napisana odręcznie]

Pamięć ludzka, jak mówi w „Luźnych Kartkach” Jan Parandowski, przypomina staroświecką sekretkę z jej setką szufladek i schowków, w których przechowują się wydarzenia i sprawy z przed wielu, wielu lat, przysgaste następnymi nawarstwieniami kolejnych okresów naszego życia. Różne czynniki wydobywają na wierzch owe echa przeszłości, ożywiają je, zmuszają do zastanowienia się nad nią. Szczególne miejsce w naszej pamięci, mające charakter obsesyjny, zajmują wydarzenia o dużym podkładzie emocjonalnym.

Przemowa dnia 19 marca 1822 r. na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej w Płocku, „Notatki Płockie” 1983, nr 4, s. 14-16; tenże, *Myśli i refleksje na 40-lecie wznowienia działalności i 165-lecie założenia TNP*, „Notatki Płockie” 1985, nr 2, s. 10-11; tenże, *Księga Pamiątkowa Towarzystwa Naukowego Płockiego (w 40. rocznicę wyzwolenia Płocka)*, „Notatki Płockie” 1985, nr 2, s. 33-38; tenże, *Wspomnienia z lat pracy w Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku (1923–1926) oraz o jego wychowankach*, „Notatki Płockie” 1986, nr 1, s. 32-36; tenże, *Ks. profesor prałat Seweryn Wyczatkowski w szeregach Armii Krajowej (wspomnienie z lat okupacji hitlerowskiej w Płocku)*, „Notatki Płockie” 1986, nr 3, s. 59-63; tenże, *Moje wspomnienia i refleksje...*, dz. cyt.

⁵ B. Jędrzejewski, *Płock w sierpniu 1920 (wspomnienia)*, „Tygodnik Płocki” 1992, nr 34 z 18 sierpnia, s. 1, 3; nr 35 z 25 sierpnia, s. 4.

Do nich należą niewątpliwie okresy jubileuszowe w naszym życiu osobistym, społecznym i państwowym, owe rocznice, kiedy pamięć odtwarza obrazy przeszłości, przysypane nie tylko kolejnymi wydarzeniami, ale i celowymi warstwami – zapominania.

Kolejne przemiany w naszych dziejach spowodowały tłumienie pamięci o sprawach epokowo ważnych w naszych dziejach XX wieku. Nie pamięta się daty 11 listopada 1918 roku – odzyskania niepodległości po rozbiorach, rocznica Konstytucji 3-go Maja wyszła z naszego oficjalnego kalendarza, nie ma obchodów rocznic naszych zrywów niepodległościowych itd. Do zapomnianych należy rocznica 15 sierpnia 1920 roku, poświęcona pamięci tego okresu, kiedy ważyły się losy naszego bytu państwowego⁶.

Sześćdziesiąt lat minęło od tych miesięcy przygnębienia i trwogi, jakie ustąpiły radości zwycięstwa okupionego olbrzymimi stratami na wszystkich polach.

Wspomnienia o tych czasach wiążą się z dziejami Płocka w krytycznych dniach drugiej połowy sierpnia 1920 roku, kiedy na ulicach miasta toczyły się walki o poważnym znaczeniu dla losów wojny 1920 roku. Można, zachowując wszystkie proporcje, przytoczyć słowa Winstona Churchilla, który podczas ostatniej wojny, po zakończeniu bitwy lotniczej o Anglię, mówiąc o roli lotników polskich, powiedział: „Tak wiele zależało od niewielu”. Taką rolę odegrała obrona Płocka, właściwie obrona mostu na Wiśle – przeprawy na jej lewy brzeg.

Na marginesie artykułu fragment przedstawiający motywy, które wpłynęły na podjęcie tematu, składającego się z opisu kilku momentów w przebiegu walk w samym mieście, na tle ogólnym dążeń wojska sowieckiego do opanowania przejść przez Wisłę w celu zaatakowania stolicy od Zachodu⁷. Takim motywem była chęć uwydatnienia roli obrońców miasta. Aczkolwiek sam nie brałem udziału czynnego w tej dwudziestogodzinnej walce, ale byłem w wielu fragmentach jej świadkiem nie tylko ze słyszenia. Od kwietnia 1919 roku jako ochotnik służyłem w Komendzie Miasta, wchodzącej w skład Garnizonu w rejonie 6 Pułku Piechoty Legionów, którego

kadrę w Płocku stanowił batalion zapasowy tego pułku.

Przechodzę *in medias res*. Początkowo w 1919 r. i w pierwszych miesiącach 1920 roku teatr wojny był odległy od Mazowsza, szczególnie od Płocka. Sytuacja się zmieniła po wyprawie kijowskiej, kiedy silne zgrupowania radzieckie rozpoczęły ofensywę, uderzając na wojska polskie nad Górną Dźwiną i Górnym Dnieprem. Mimo silnej obrony nie udało się powstrzymać natarcia i obronić ani linii Niemna, ani Bugu. W rezultacie w drugiej połowie lipca oraz pierwszej sierpnia wojska radzieckie wkroczyły na Mazowsze w kierunku stolicy.

W tej sytuacji, pod wpływem grozy klęski, w Polsce wśród ludności rośnie opór przez podjęcie wysiłku zorganizowania Armii Ochotniczej, na której czele stanął Generał Józef Haller. Tu wspomnienie z samego Płocka. W organizowaniu 206 Pułku Piechoty Armii Ochotniczej⁸ brał udział Klemens Jędrzejewski, brat mój, profesor, a równocześnie Komendant Chorągwi Płockiej H.P.⁹ oraz major Witold Bunikiewicz – literat, późniejszy właściciel resztówki w Proboszczewicach p/Płockiem¹⁰.

Wśród ludności Płocka, obok udziału w wojnie obronnej dużej ilości mieszkańców – Polaków, do wojska wstąpiła, można powiedzieć gremialnie młodzież wyższych klas szkół średnich wraz

⁸ 206 dobrzyńsko-płocki ochotniczy pułk piechoty organizował formalnie Związek Obrony Ojczyzny. Koszary zlokalizowano w budynku Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, zob.: G. Gołębiowski, dz. cyt., s. 57.

⁹ Klemens Jędrzejewski (1891–1981) – nauczyciel, publicysta, działacz oświatowy i kulturalny. W 1919 r. został członkiem zarządu Związku Obrony Ojczyzny. Założył też Pogotowie Wojenne zajmujące się przysposobieniem wojskowym szczególnie młodzieży. Od 1920 r. nauczyciel Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku. Komendant Chorągwi Płockiej ZHP. Publicysta i redaktor czasopism. Aktywny działacz społeczno-polityczny. Po wybuchu II wojny światowej przedostał się przez Rumunię do Kanady. Osiedził w USA, gdzie po wojnie pracował w szkolnictwie wyższym oraz pełnił funkcje radcy Ambasady RP w Waszyngtonie. W 1970 r. przekazał do Muzeum Diecezjalnego w Płocku kolekcję dzieł sztuki, zob.: F. Dorobek, *Profesor Klemens Jędrzejewski – piękny przykład przywiązania i tęsknoty do Płocka*, „Notatki Płockie” 1972, nr 1, s. 40-42; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 244-245.

¹⁰ Witold Bunikiewicz (1885–1946) poeta, dramaturg, krytyk, tłumacz, redaktor pisma „Ponowa”. W czasie I wojny oficer w armii austriackiej. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Wydawał powieści, komedie, tomiki poezji. Od 1939 r. mieszkał w swoim majątku Proboszczewice pod Płockiem, gdzie zmarł, zob.: *Słownik pisarzy polskich*, red. A. Latuska, Kraków 2003, s. 70; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, tom 1, red. J. Krzyżanowski, C. Hernas, Warszawa 1984, s. 123.

Resztówka – reszta gruntu pozostała po parcelacji prywatnej posiadłości ziemskiej, zob.: *Słownik Języka Polskiego PWN*, www.sjp.pwn.pl [dostęp: 27.09.2019 r.].

⁶ Wspomnienie spisane ok. 1980 r. Ustawa sejmowa z dnia 30 lipca 1992 przywróciła obchody Święta Wojska Polskiego w dniu 15 sierpnia, zob.: www.wikipedia.org/wiki/Swięto_Wojska_Polskiego [dostęp: 27.09.2019 r.].

⁷ Autor powtarza tu obiegową opinię, jakoby celem ataku bolszewickiego na Płock było przejście Wisły i zaatakowanie Warszawy od zachodu wzorem Iwana Paskiewicza w 1831 r. Jest to teza podważona poprzez analizę rozkazów na tym etapie wojny, zob. analizę i opinie historyków w: G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickim 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 83-85.

z niektórymi młodszymi profesorami, wśród których, oprócz brata Klemensa – profesora Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły, byli między innymi profesorowie: Jan Pniewski i Czesław Idźkiewicz¹¹. Nie tylko młodzież szkół średnich wstępowała do wojska, ale także alumni Seminarium Duchownego w Płocku¹². Wśród ochotników, w jednostce w której odbywałem służbę wojskową, znaleźli [się] ochotnicy, starsi wiekiem rolnicy: Klemens Szempliński, Stanikowski, Stanisław Chyczewski /może Stefan/, Wacław Chyczewski i Piotr Wrzecionkowski¹³.

Nie można pominąć czynnego udziału w obronie miasta kobiet należących do organizacji znanej pod nazwą: „Służba Narodowa Kobiet Polskich”, na której czele stała organizatorka – Dyrektorka Gimnazjum Żeńskiego im. Reginy Żółkiewskiej w Płocku, znana działaczka społeczna [Marcelina Rościszewska]¹⁴. Wśród uczestniczących w tej orga-

¹¹ Jan Pniewski (1889–1972) – nauczyciel fizyki, wizytator ministerialny. Pracował w płockich szkołach m.in. Seminarium Nauczycielskim Żeńskim, Gimnazjum (Liceum) Wł. Jagiełły, zob.: A.J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 480.

Czesław Idźkiewicz (1889–1951) – artysta malarz, pedagog. Uprawiał malarstwo pejzażowe oraz portretowe. Współpracował przy tworzeniu polichromii płockiej katedry. Nauczał rysunku w płockich szkołach m.in. II Gimnazjum Żeńskim, Gimnazjum Państwowym im. Marsz. St. Małachowskiego. Aktywny członek TNP, zob.: H. Zienkiewicz, *Czesław Idźkiewicz – artysta malarz i wychowawca młodzieży*, „Notatki Płockie” 1963, nr 8, s. 39-40; A.J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 222.

¹² Grupa kleryków z Seminarium Duchownego w Płocku w liczbie ponad 20. została skierowana do służby sanitarnej na statku „Łokietek” przewożącym rannych żołnierzy polskich oraz jeńców bolszewickich. Kilku innych do punktu sanitarnego w Gimnazjum Żeńskim w Płocku, zob.: M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990, s. 59-64.

¹³ Wiadomo, że ochotnik Piotr Wrzecionkowski z Karwosiek odznaczył się w obronie na rogu ul. Tumskiej i Sienkiewicza w początkowej fazie ataku bolszewików na Płock; Stefan Chyczewski brał udział w kilkugodzinnej obronie poczty, zob.: T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstanie państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 363.

¹⁴ Marcelina Rościszewska (1875–1948) – pedagog, działaczka społeczna i niepodległościowa m.in. organizatorka Komitetu Obrony Lwowa i komendantka płockiego oddziału formacji Służba Narodowa Kobiet Polskich. Za udział w obronie Płocka odznaczona Krzyżem Walecznych. Jako dyrektorka Gimnazjum Żeńskiego wniosła ogromny wkład w wysoki poziom kształcenia i rozwój szkoły, zob.: W. Chrostowska, *Marcelina Rościszewska – dyrektorka gimnazjum im. Reginy Żółkiewskiej w Płocku w latach 1908–1933*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4, s. 26-29; B. Ostrowska, *Marcelina Rościszewska – niezapomniana przełożona*, „Reginek”, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 1995, t. 1, s. 153-159; A.J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 315; A.M. Stogowska, *Znakomite Płocczanki*, Płock 2010, s. 53-83; M. Bilska-Ciećwierz, *Marcelina Rościszewska. Człowiek o wielkim sercu i niepospolitym umyśle*, „Nasze Korzenie” 2019, nr 17, s. 32-38.

Narodowa Służba Kobiet Polskich – formacja założona

nizacji i biorących udział w walce znajdowały się harcerki niosące pomoc rannym¹⁵.

O czynnym udziale młodzieży szkół w wojnie 1919/1920 roku świadczyły tablice z nazwiskami uczniów Gimnazjów: im. Króla Władysława Jagiełły i Stanisława Małachowskiego, ku pamięci tych, którzy polegli na polach walk. Niestety tablice te zdjęto i mimo interwencji wychowanków tych szkół, kolegów zmarłych – schowano¹⁶.

Nie będę opisywał przebiegu działań wojennych w lipcu i sierpniu 1920 roku, ponieważ literatura historyczna i wspomnieniowa wyczerpująco, prawie dzień po dniu opisywała przebieg wojny, walki pod Warszawą, tzw. Cudu nad Wisłą etc. Zatrzymam się nad sytuacją na prawym biegu Wisły, nad Wkrą, gdzie pod Nasielskiem, Sarbiewem, Sarnową Górą, w dniach 12-14 sierpnia ważyły się losy armii dowodzonej przez Generała Władysława Sikorskiego w bitwie, o ile pamiętam, z czwartą armią radziecką dowodzoną przez Gen. Siergiejewa¹⁷. W krwawej bitwie, opisaną przez generała W. Sikorskiego w dziele „Nad Wkrą i Wisłą”¹⁸, nie udało się wojskom radzieckim odnieść zwycięstwa nad armią polską, a tym samym zagrozić stolicy od północy, od Modlina. 15 sierpnia, jak wiadomo, ważyły się losy bitwy na przedpolach Warszawy, pod Radzyminem, zaś 16 sierpnia armia polska składająca się z pułków legionowych

w listopadzie 1918 r. W Płocku pod komendanturą M. Rościszewskiej prowadziła pomoc medyczną i aprowizacyjną dla żołnierzy, zob.: *Służba Narodowa Kobiet Polskich w czasie obrony Płocka*, „Kurier Płocki”, nr 218 z 16 września 1920; M. R., *Służba Narodowa Kobiet Polskich w Płocku*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 11, s. 76-77; G. Gołębiowski, dz. cyt., s. 49.

¹⁵ Pomoc w ramach Pogotowia Wojennego Harcerek, zob. np.: G. Gołębiowski, *Płoccy harcerze w walce o niepodległość i granice Polski w latach 1914–1921*, w: *Dzieje harcerstwa płockiego 1912–2012. Studia i materiały*, pod red. B. Sandomierski i M. Kacprzak, Płock 2013, s. 76-77.

¹⁶ Pamiątkową tablicę ku czci poległych uczniów w kaplicy szkolnej II Gimnazjum Polskiego (ob. LO im. Małachowskiego) odsłonięto w 1922 r., zob.: „Życie Mazowsza” 1935 r. nr 9-10, s. 240-241; *Małachowianka 835 lat płockiej szkoły*, pr. zb., Płock 2015, s. 62. Pamiątkowe dwie tablice w Państ. Gimnazjum Męskim im. Władysława Jagiełły wmurowano w 1923 r. Zdjęte podczas okupacji niemieckiej powróciły w 1981 r., zob.: *Tablice ku czci poległych na polu chwały uczniów „Jagiellonki”*, strona: www.polskaniezwykla.pl [dostęp: 03.09.2020 r.].

¹⁷ Jewgienij Siergiejew dowodził IV Armią rosyjską do sierpnia 1920 r., później dowództwo objął Dmitrij Szuwajew, zob. J. Odziemkowski, *Leksykon wojny polsko-rosyjskiej 1919-1920*, Warszawa 2004, s. 377, 403. W Armii Czerwonej w tym czasie nie było stopni wojskowych, więc żaden dowódca armii nie był generałem, zob: www.wikipedia.org/wiki/Armia_Czerwona [dostęp: 17.09.2020 r.].

¹⁸ W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Lwów 1928.

Bracia Jędrzejewscy ok. 1920 r. Od lewej: najmłodszy Władysław, średni Bolesław, najstarszy Klemens.

Źródło: Zbiory rodzinne J. Jędrzejewskiej-Debortoli

i wielkopolskich rozpoczęła kontrofensywę znad Wierza w kierunku na Siedlce i Białystok, wykorzystując lukę w rozmieszczeniu wojsk radzieckich powstałą przez zaangażowanie się tychże pod Lwowem.

W czasie toczącej się bitwy pod Nasielskiem, jedna grupa wojska z IV armii radzieckiej oderwała się w kierunku Sierpca i Płocka i zbliżyła się do Trzempowa, zaledwie kilka km od miasta.

W samym mieście dla obrony przed spodziewanymi atakami przedsięwzięto budowę okopów zasłaniających miasto od strony północno-zachodniej, na lewym brzegu Brzeźnicy oraz wewnątrz na ważniejszych ulicach: 1-go Maja, przy poczcie, Kolegialnej obok apteki, na Mostowej i w Radziwiu na szosie do Gór.

Obrona wojskowa Płocka była słaba. Na nią składały się: Oddziały Żandarmerii Wojskowej i Polowej, Kompanie, o ile pamiętam, 10 pułku piech. i 37 pułku piechoty, pułk Jazdy Tatarskiej /ułanów/, Batalion Zapasowy 6 ppL. oraz personel wojskowy Komendy Miasta i Garnizonu, Szpitala Wojsk., Prowiantury. Szwadrony Jazdy Tatarskiej działały przeważnie w okolicach bliższych lub dalszych miasta. Niewiele tego było, a ponadto był to przeważnie żołnierz młody, nie otrzaskany w boju.

Bitwa w Płocku o przeprawę przez Wisłę

W planach działań wojennych w okolicy Modlina i w dalszych miejscach przedostania się na lewy brzeg Wisły wojskom radzieckim chodziło o uchwycenie przeprawy przez rzekę i opanowanie stolicy od Zachodu. Tę ważną rolę powierzono Konnemu Korpusowi dowodzonemu przez Generała Gaj-Chana¹⁹. Sięgając w przeszłość, można w działaniach tego Korpusu widzieć powtórzenie, zachowując wszystkie proporcje, manewru oskrzydającego Warszawę od zachodu, marszu Paskiewicza w 1831 roku²⁰.

Według planu pochodu [zamiarem] Korpusu było przekroczenie Wisły w dużej odległości od Warszawy, czyli pod Toruniem, Włocławkiem, Płockiem i Wyszogrodem. Realizując plany, Korpus Konny Gaj-Chana rozpoczął marsz w kierunku Wisły posuwając się wzdłuż granicy Prus Wschodnich pod Toruń w celu przekroczenia rzeki powyżej miasta. Z planu tego jednak zrezygnował, nie miał bowiem warunków do walki o prawobrzeżny Toruń, będący równocześnie twierdzą. Natomiast wojska radzieckie zbliżyły się do Wisły pod Nieszawą w zamiarze przekroczenia, ale tu natrafiły na opór ze strony statków rzecznych – Stanisław Moniuszko i Stefan Batory, zamienionych na monitory rzeczne. Nie uzyskując sukcesu, Korpus zaatakował most we Włocławku, którego opanować nie zdołał. W bitwie o most brał udział mój brat, Klemens. Z kolei na rozkładzie był Płock. W marszu drogami nadwiślańskimi były próby przekroczenia Wisły pod Duninowem. Jak informował mnie Komendant Posterunku Policji w Duninowie /byłem tam służbowo we wrześniu 1920 r./, że dnia 18 sierpnia 1920 r. około godz. 9/10 rano wojska radzieckie zbliżyły się do Wisły /20 km od Płocka/, ale zostały odparte ogniem oddziału polskiego z okopów na lewym brzegu rzeki i cofnęły się w kierunku Parzenia, kontynuując marsz na Płock.

Co się działo w Płocku w sierpniu przed najazdem Konnego Korpusu radzieckiego na miasto?

Od lipca 1920 r. obowiązywało w Garnizonie Pogotowie, które w sierpniu przekształciło się w stan

¹⁹ Gaja Dmitrijewicz Gaj, właśc. Hajk Bżyszkian zwany też Gaj-Chanem (1887–1937) – radziecki wojskowy ormiańskiego pochodzenia w randze komkora Armii Czerwonej, dowódca III Korpusu Kawalerii podczas wojny polsko-bolszewickiej, bohater wojny domowej w Rosji. Ludowy komisarz armii i marynarki Armeńskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Podobnie jak Szuwajew nie był generałem, za: [wikipedia.org/wiki/Gaja_Gaj](https://pl.wikipedia.org/wiki/Gaja_Gaj) [dostęp: 14.09.2020 r.].

²⁰ Według L. Wyszczelskiego siły bolszewickie po przekroczeniu Wisły nie zamierzały atakować Warszawy, za G. Gołębiewski, *Obrona Płocka...*, s. 83.

alarmowy. Zgodnie z odpowiednimi zarządzeniami we wszystkich instytucjach wojskowych ustalono 24-godzinne dyżury przy telefonach, a na poczcie zorganizowano podstęp. Wśród oddelegowanych na pocztę znajdował się mój brat Władysław – podoficer administracyjny Komendy. On na kilka dni przed agresją radziecką podstępował rozmowę między jednostkami radzieckimi w rejonie Sierpca, według której zarządzono przesunięcie działań piechoty radzieckiej na południe w kierunku Płocka²¹. Faktycznie oddziały piechoty radzieckiej obsadziły pobliskie Trzepowo, zagrażając Płockowi od północy. Nie można wyłączyć przypuszczeń, że działania piechoty w kierunku południowym były skoordynowane z działaniami Konnego Korpusu, atakującego Płock z północy-zachodu. Rzeczywistość potwierdziła istnienie takiej koordynacji.

Licząc się z możliwością ewentualnego zajęcia Płocka przez wojska radzieckie, na początku drugiej dekady sierpnia zarządzono ewakuację z Płocka do Gostynina: Kasy i Magazynów Zarządu Budowlano-Kwaterunkowego oraz Komendy Miasta na lewy brzeg Wisły, do Radziwia. Na siedzibę Kasy i magazynów obrano gmach Gimnazjum Męskiego w Gostyninie.

Oddelegowany do Gostynina z prawdziwą trwogą opuściłem Płock, gdzie pozostali moi najbliżsi: Matka, brat w wojsku, siostra w ochotniczej służbie wojskowo-sanitarnej, narzeczona z rodziną. O starszym bracie - żadnej wiadomości, bo jako podoficer ochotnik wstąpił do Armii Ochotn. Ojciec wraz z siostrą i wnukiem wyjechał pod Białystok do zięcia na wieś. Byli już odcięci²².

17 sierpnia pojechałem służbowo do Płocka, gdzie skonstatowałem spokój, oparty na pozytywnych

²¹ Władysław Jędrzejewski (1899–1972) – pracował jako urzędnik w Płocku, w 1923 r. był sekretarzem redakcji „Dziennika Płockiego”. Po II wojnie św. zamieszkał w Warszawie gdzie pracował w Kuratorium Oświaty. Za bohaterską postawę podczas obrony miasta odznaczony przez marszałka Piłsudskiego Krzyżem Walecznych. Informacje uzyskane od p. J. Jędrzejewskiej-Debortoli, wnuczki Władysława w dn. 15.07.2020; W.A. Koński, *Dwa wieki prasy płockiej*, t. I 1810–1945, Płock 2012, s. 96.

²² Bolesław Jędrzejewski wspomina tu swoje rodzeństwo. Starszy brat to Klemens – podoficer w Armii Ochotniczej, młodszy brat Władysław – podoficer w Komendzie Miasta. Siostra Leokadia Masłowska z d. Jędrzejewska pełniła służbę sanitarną, wspomniany wnuk to jej syn Jerzy. Druga siostra to Amelia Jędrzejewska (ur. 1895). Informacje uzyskane od p. J. Jędrzejewskiej-Debortoli, wnuczki Władysława w dn. 15.07.2020 i 23.08.2020; Rodzice Bolesława to Władysław i Maria z domu Kamińska. Bolesław mówi też o narzeczonej, chodzi tu prawdopodobnie o przyszłą pierwszą żonę Irenę Józefę Kosztowny (ur. 1895 r.), z którą zawarł związek małżeński 30 kwietnia 1921 r. w Kaplicy II-go gimnazjum męskiego – Parafia pw. św. Bartłomieja w Płocku, Księga małżeństw z roku 1921 r., poz. 52.

Bolesław Jędrzejewski z małżonką Ireną z d. Kosztowny, lata 20-te XX w.

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego, sygn. R. 940

wiadomościach z frontu, że rozpoczęła się nasza ofensywa na południe od Warszawy, a niewielkie potyczki z nieprzyjacielem od północy nie mają większego znaczenia. Było to po odrzuceniu przez wojska obrony stolicy pod Radzyminem. W tym nastroju powróciłem do Gostynina. Po drodze stwierdziłem, że w Radziwiu za cmentarzem stały dwie armaty polowe, pod cegielnią w Górach także dwie armaty polowe i w okolicy leśniczówki w Górach pod lasem dwie armaty większego kalibru. Były one przeznaczone do ostrzeliwania oddziałów radzieckich zbliżających się do Trzepowa.

Przedpołudnie 18 sierpnia nie zapowiadało zmiany w sytuacji na naszym odcinku i dopiero około godziny 2-iej po południu położenie zmieniło się radykalnie na groźne, ponieważ od północy-zachodu, tj. od Dobrzynia n/Wisłą wdarły się do miasta, prawie bez oporu z tej strony, oddziały Konnego Korpusu gen. Gaj-Chana, które przede wszystkim zaatakowały główne siły polskie Batalionu 6 pp skoncentrowane na polach obok Cmentarza Żydowskiego w celu uderzenia na piechotę radziecką w Trzepowie. Batalion dowodzony przez kapitana Mariana [poprawnie Mieczysława] Głogowieckiego, zaskoczony przez przeważającego liczebnie wroga, stoczył walkę, w której poległ wszyscy wraz z dowódcą²³. Dziś

²³ Mieczysław Głogowiecki (1889–1920) – kapitan, dowódca batalionu zapasowego 6 pułku piechoty Leg., pochowany na cmentarzu garnizonowym w Płocku. Za obronę Płocka

jedynym świadkiem masakry jest stojący obok toru kolejowego kopiec usypany po bitwie przez harcerzy płockich. Po bitwie zwycięzcy rozsypali się po mieście, dokonywując: rabunków, gwałtów i mordów ludności. O tym w toku narracji²⁴.

Głównym celem wroga było opanowanie mostu – przeprawy na lewy brzeg²⁵. Sam most był ostrzeliwany przez wroga ogniem karabinowym od strony ówczesnego teatru na Wzgórzu Tumskim. Prawdłowo umieszczone barykady-okopy na ulicach prowadzących do mostu, stanowiły poważną przeszkodę nieprzyjacielowi, zadając mu ciosy, niespodziewającemu się tak zaciętej obrony. Szczególnie ciężkie walki wywiązały się na barykadzie na ul. Mostowej, jedynej bezpośrednio broniącej dostępu do mostu. Przypominam relację o epizodzie związanym z ochroną mostu. Otóż!, wobec niespodziewanego sowieckiego ataku na Płock w niektórych, nielicznych na szczęście grupkach wojska wynikła panika, przejawiająca się w zamiarze wysadzenia mostu. Zapobiegł temu kapitan de Bure, Francuz z Armii Hallera, budowniczy okopów i barykad w Płocku. Z pistoletem w ręku, broniąc dostępu, przeciął przewody do zapalnika materiałów wybuchowych. Ocalał tym most – jedyną drogę odwrotu, drogę pomocy oraz tych wszystkich, którzy dostawszy się tam, padliby od kul sowieckich, pracujących po moście²⁶.

A tymczasem w samym mieście, gdzie walka toczyła się wokół barykad obleganych przez część najeźdźców inni, jak napisałem wyżej: rabowali, gwałcili i mordowali bezbronych. Nie są to twierdzenia gołosłowne, bowiem według badań przeprowadzonych po odparciu wroga, ustalono fakty zgwałcenia kilkuset kobiet, o rabunku świadczą relacje poszkodowanych, o mordowaniu wiadomo z faktów niezbitych. Mówię o śmierci bezbronych i chorych żołnierzy w Szpitalu Wojskowym, gdzie zamordowano ich dwudziestu kilku, a na Cmentarzu

ka odznaczony pośmiertnie krzyżem srebrnym Orderu Virtuti Militari, zob.: G. Gołębiowski, *Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie*, „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s. 31-32. Szerzej zob. artykuł biograficzny w niniejszym numerze „Notatek Płockich”.

²⁴ Zob. np.: *Żołnierze sowieccy w Płocku 18-19 sierpnia 1920 r. w relacjach mieszkańców*, przygot. do druku G. Gołębiowski, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2013, nr 2, s. 113-130.

²⁵ Zob. przyp. nr 6.

²⁶ Albert de Bure (1883–1928) – Francuz z Armii gen. Józefa Hallera, w 1920 r. kpt. inż. 10 Grupy Fortyfikacyjnej, skierowany do Płocka dla koordynacji prac przy budowie okopów na przedpolu miasta. Za obronę miasta odznaczony orderem Virtuti Militari, zob.: G. Gołębiowski, *Kpt. Inż. Albert de Buré – Francuz w obronie Płocka 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2007, nr 4, s. 23-27.

Parafialnym w Płocku, na grobowcu po lewej stronie bramy jest tablica – epitafium harcerza, kilkunastoletniego Antoniego Gradowskiego, zmarłego 18 sierpnia 1920 roku²⁷. Wiadomo także w Płocku było, że przeciwko Komendantowi Szpitala, kapitanowi dr. Tadeuszowi Mejerowi było prowadzone dochodzenie, w którym zarzucono jemu, że nie ratował chorych, ewakuacją Szpitala na lewy brzeg Wisły. Na obronę przytoczył brak rozkazu – zezwolenia, kiedy bowiem zwrócił się do Dowódcy Obrony Od-cinka Dolnej Wisły, generała Osikowskiego, oświadczono jemu, iż nie ma konieczności ewakuacji, bo nie ma niebezpieczeństwa. Dr. Tadeusza Mejera oczyszczono z zarzutu.

W Gostyninie pierwszą wiadomość o wdarcu się bolszewików do Płocka otrzymaliśmy około godz. 4-ej po poł.[udniu] od kapitana [Mariana] Przyłuskiego, który zdołał przenieść Komendę Miasta do Radziwia i w celu telefonicznego skontaktowania się z Dowództwem i powiadomienia o sytuacji w Płocku oraz uzyskania pomocy wojskowej, przyjechał do Gostynina²⁸. Około godz. 5.30 po poł.[udniu] przybył szwadron pułku Jazdy Tatarskiej w składzie zaledwie 38 ułanów pod dowództwem rotmistrza [Włodzimierza] Richtera. W czarnych barwach przedstawił on sytuację, wskazując na resztę szwadronu liczącego 250 żołnierzy. Szwadron na przedpolach zachodnich Płocka wdał się w walkę z wrogiem, poniósł ogromne straty i był zmuszony wycofać się z dalszej potyczki. Rotmistrz potwierdził opisaną wyżej relację o marszu konnym na Płock Korpusu Konnego.

Czy interwencja kpt. Przyłuskiego? Czy też alarmy dowódcy obrony Płocka – pułkownika Mościckiego²⁹ poskutkowały? – faktem jest, że przez Gostynin około godz. 6-ej /18/ przejechały oddziały 15 pułku Ułanów Wielkopolskich skierowanych z Kutna na odsiecz Płockowi. Nadmieniam, że wymieniony pułk

²⁷ Antoni Gradowski (1906–1920) – harcerz, uczeń IV kl. Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, jeden z najmłodszych obrońców Płocka, pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych, zob.: A. M. Stogowska, *Bohaterski chłopiec – Antolek Gradowski (1906–1920)*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 1995, t. 1, s. 169-171; G. Gołębiowski, *Płoccy harcerze...*, s. 57-59.

²⁸ Marian Przyłuski (1891–1944) – w r. 1920 jeszcze jako porucznik był komendantem Placu Płock i z-cą dowódcy obrony, za obronę Płocka odznaczony Krzyżem Walecznych, zob.: Jarosław Machnicki, *Major Marian Przyłuski szkic do portretu wielkiego człowieka czynu*, „Świątokrzyskie” 2017, nr 20, s. 32. http://sbc.wbp.kielce.pl/Content/39199/PDF/Swiatokrzyskie_nr_20_net.pdf [dostęp: 18.03.2020 r.].

²⁹ Janusz Mościcki (1898–1964) – w czasie obrony Płocka major, dowódca przyczółka mostowego, odznaczony orderem Virtuti Militari, zob.: G. Gołębiowski, *Podpułkownik Janusz Mościcki – oficer WP (1920–1922) i LWP (1945–1948)*, „Notatki Płockie” 2007, nr 3, s. 27-35.

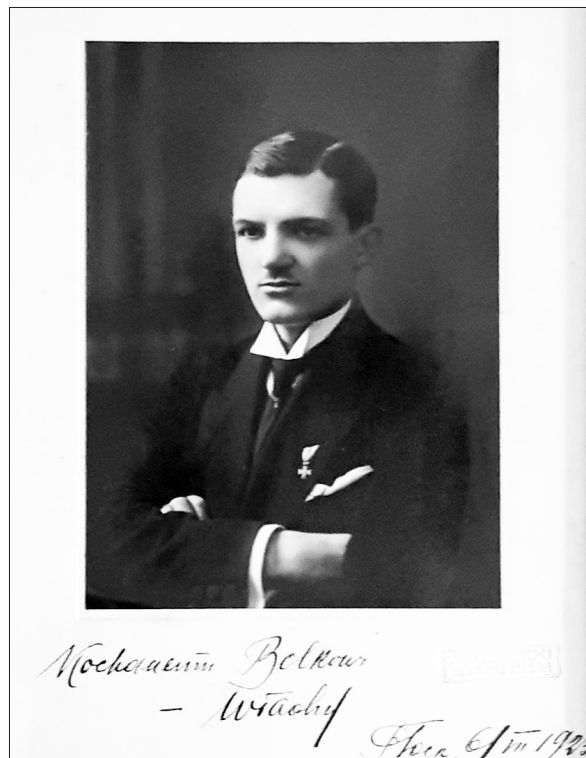
podązał z Poznania na odsiecz Warszawy. Z uwagi na to, jak informowano później, że przejazd przez most w Płocku nie był na obstrzału [powinno być: był ze względu na ostrzał] niemożliwy, przeprowiono się przez Wisłę powyżej rzeki pod Tokarami.

Oprócz pomocy ułanów, do oswobodzenia Płocka przyczynił się także batalion piechoty podhalańskiej z armii Hallera, ścigający z Łowicza. Około godz. 3-4 w nocy zaczęły one przeprowiać się przez Wisłę, czy po moście, korzystając z ciemności, czy też po kładkach pod nim? – trudno było dociec. Faktem jest, że pojawienie się nowych sił było niespodzianką dla wroga. Większą jeszcze było ostrzeliwanie ogniem artyleryjskim zza Wisły zgrupowania nieprzyjacielskiego. W związku z tym należy podkreślić rolę spełnianą przez harcerzy i to z młodszych roczników – 12/13 lat. Roznosili oni amunicję karabinową, informowali o miejscach koncentracji nieprzyjaciela. Szczególnie były one ważne dla artylerii, pozbawionej możliwości samodzielnego obserwowania. Tę rolę spełniali harcerze, przedostając się wąskimi kładkami pod żelazną konstrukcją mostu. Jeden z tych małych bohaterów – Tadzio Jeziorowski został za swoje wyczyny udekorowany w 1921 roku przez Naczelnika Państwa „Krzyżem Walecznych”³⁰.

A co się działo wieczorem i w nocy z 18 na 19 sierpnia w Płocku? Walczono na barykadach-okopach – wojskowi wraz z ludnością cywilną. Wspominałem o barykadzie na Mostowej, zaś obecnie zdaję relację o reducie około poczty. Tam było ich 20 żołnierzy-ochotników, a wśród nich mój brat – Władysław, plutonowy Zdzisław Turalski, Adam Hetkowski oraz inni – nieznani mi z nazwisk. W toku walki ta ilość spadła do 15-tu. Barykada była skierowana w stronę Al. Jachowicza i Królewieckiej, skąd szczególnie z tej drugiej obstrzał z karabinu maszynowego był bardzo silny. Aby unieszkodliwić wroga, powstał zamiar zdobycia tego karabinu, przeciągnięcia go na naszą stronę. Zamiar ten zrealizowano. W jaki sposób? Podaję według relacji brata i Adama Hetkowskiego – obydwu uczestników tego bardzo ryzykownego wypadu³¹. Obydwaj już nie żyją. Przebieg tej akcji był następujący. W celu

³⁰ Tadeusz Jeziorowski (1908–1939) – 11-letni harcerz, uczeń II Gimnazjum Polskiego (obecnie L.O. im. Małachowskiego), najmłodszy odznaczony Krzyżem Walecznych za obronę Płocka, zob. szerzej: G. Gołębiowski, *Tadeusz Jeziorowski i Józef Kaczmarski – bohaterscy obrońcy Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 1998, nr 1, s. 24-28; E.L. Matusiak, *Jeziorowscy – historią naznaczeni. Opowieść rodzinna*, Płock 2020, s. 66-81.

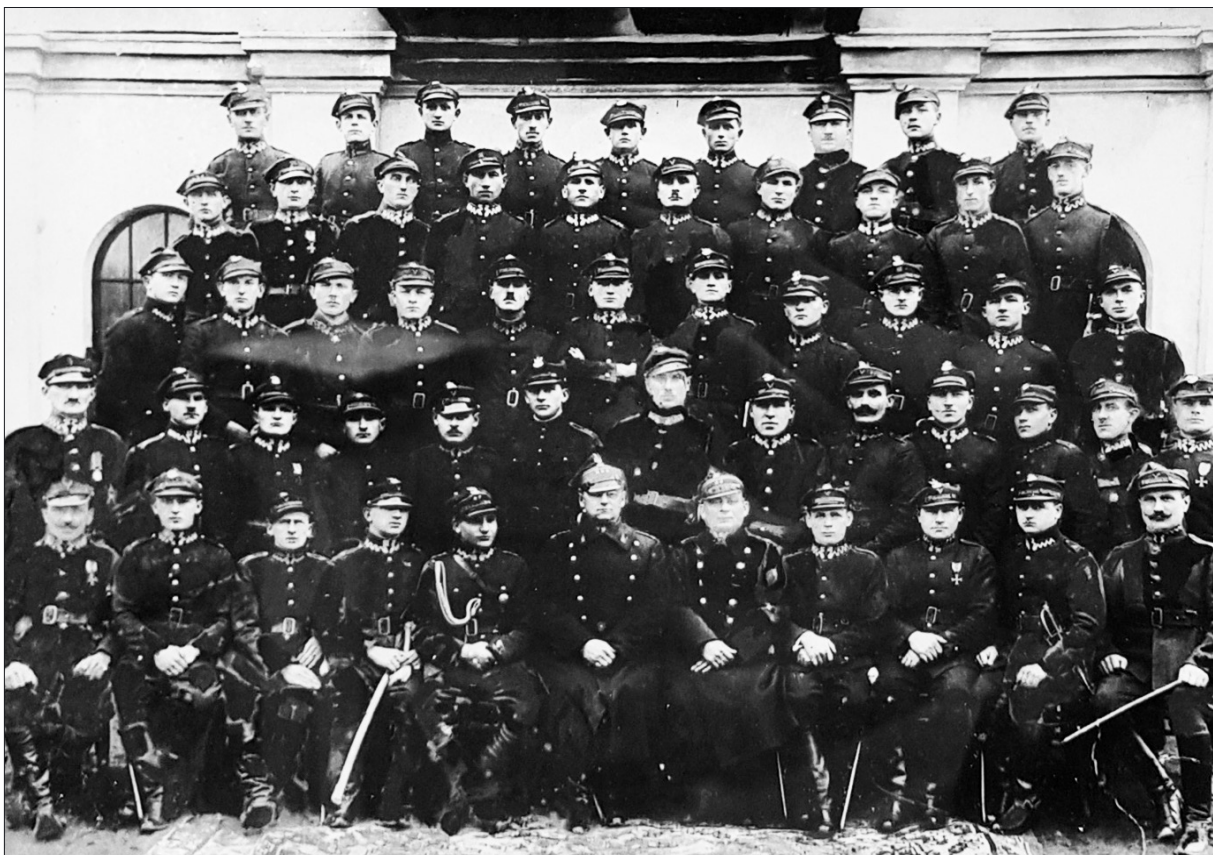
³¹ Zob.: W. Jędrzejewski, *Zdobycza maszynka*, „Dziennik Płocki” 1927, nr 188, s. 2-3; Adam Hetkowski za udział w obronie Płocka został odznaczony przez J. Piłsudskiego Krzyżem Walecznych, zob.: A. J. Papierowski, J. Stęfański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. 2, Płock 2007, s. 217.

Władysław Jędrzejewski z miniaturką Krzyża Walecznych. Fotografia z dedykacją dla Bolesława z 1923 r.

Źródło: Zbiory rodzinne J. Jędrzejewskiej-Debortoli

unieszkodliwienia przeciwnika i sparaliżowania działania przeciwko obrońcom barykady oraz zdobycia karabinu maszynowego, wykorzystano chwilową przerwę w walce z powodu zapadającego zmroku. Niewielka grupa żołnierzy radzieckich znajdowała się na skrzyżowaniu ul. 1-go Maja z Królewiecką i ul. 3-go Maja. Karabin maszynowy – przedmiot wypadu – stał parę metrów od rogu ul. Królewieckiej, zastąpiony murem narożnej kaflarni, chroniącym od obstrzału polskiego. Dla zdobycia karabinu, dowódca barykady podzielił obrońców na trzy grupy, po 5 żołnierzy każda. Jedna pozostała na barykadzie, pozorując obronę, druga posuwała się lewą stroną ulicy w kierunku Królewieckiej, trzymając się murem ogrodu poczty i kaflarni, podczas gdy trzecia, gdzie był mój brat, idąc prawą stroną ulicy ogrodami w kierunku 3-go Maja, dotarła do naroża ogrodu, gdzie w drewnianym parkanie na samym rogu było parę desek ruchomych od dołu, umożliwiających obserwację ul. Królewieckiej. Po dojściu obydwu grup do wyznaczonych punktów, Adam Hetkowski z lewej strony, z okrzykiem: „Pluton za mną!” wyskoczył do karabinu maszynowego i przy pomocy pozostałych przeciągnął na swoją stronę. Żołnierze radzieccy byli unieszkodliwieni i powstrzymany ogniem karabinowym z prawej strony. Wszyscy cało powrócili na miejsce, na barykadę – do dalszej walki. Trwała ona do świtania, kiedy przeciwnik zorientował się, jak nieliczni byli ci, którzy

Władysław Jędrzejewski ok. 1921 r., drugi dolny rząd, trzeci od lewej
Źródło: Zbiory rodzinne J. Jędrzejewskiej-Debortoli

nie tylko bronili swojej placówki, ale dokonali takiego śmiałego wypadu z pozytywnym skutkiem. obrońcy zmuszeni do opuszczenia barykady przy poczcie, zdążyli przedostać [się] do innych punktów obrony. Brat mój, Władysław znalazł się na punkcie przy Szpitalu św. Trójcy /Szpital Miejski na ul. Kościuszki/ biorąc udział w dalszej walce.

Tymczasem sytuacja zaczęła się zmieniać na naszą korzyść. Zacięta obrona miasta, jakiej wróg się nie spodziewał, a można także uznać, że nie był przygotowany do walki na ulicach miasta, nieodpowiednich do działań kawalerii, powiększenie siły obrońców, działanie ognia artyleryjskiego zza Wisły oraz wiadomości o zbliżaniu się odsieczy, spowodowały, że nie osiągnąwszy celu, którym było sforsowanie Wisły pod Płockiem, Konny Korpus przeniósł działania poza Płock, w kierunku Wyszogrodu³². Na szlaku tego pochodu, zmuszony do zmiany kierunku na drodze do Płońska, w okolicy wsi Góry /Gory/ doszło do starcia między Konnym Korpusem z Brygadą Kawalerii, pod dowództwem Generała [Gustawa] Dreszera³³, skierowanej na odsiecz do

Płocka. W wyniku walki, Konny Korpus Gaj-Chana musiał zmienić kierunek na Ciechanów-Mławę. Tam pod Konopkami [doszło] do starcia kawalerii radzieckiej z oddziałem piechoty polskiej, który poniósł porażkę. Następnie bolszewicy zmienili marsz na północo-wschód w Przasnyskie, gdzie pod Chorzalami doszło do walki, po której nieprzyjaciel, nie mogąc przebić się do Białegostoku, który już był zajęty przez wojsko polskie, przekroczył niedaleko Kolna granicę Prus wschodnich. Tak się skończyła epopeja Gaj-Chana.

Następnego dnia po obronie miasta i przeprawy przez Wisłę, 20 sierpnia pojechałem służbowo do Płocka. Odbывał się pogrzeb ofiar poległych w mieście. Jednych pochowano, jak napisałem wyżej na miejscu walki Batalionu 6 pp. Leg., innych na Cmentarzu Wojskowym, w dużej Bratniej Mogile, nad którą wznosi się krzyż.

Czas na refleksje. Na początku przytoczyłem słowa Winstona Churchilla porównując walkę Polaków w Płocku z lotnikami – Polakami w bitwie o Anglię. W sierpniu 1920 roku przeciwnikowi chodziło o zdobycie przeprawy na lewy brzeg Wisły i przeniesienie akcji zbrojnej na tyły wojska polskiego, które [było]

³² Pomyłka – Korpus ruszył na północ od Płocka, w kierunku Góry, za: G. Gołębiewski, *Obrona Płocka...*, s.145.

³³ Gustaw Konstanty Orlicz-Dreszer (1889–1936) – żołnierz Legionów Polskich, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, kawalerzysta, generał dywizji Wojska Polskiego, inspektor

Armii i Obrony Powietrznej Państwa, zob.: T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, wyd. II, Warszawa 1991, s. 52.

Józef Piłsudski w Płocku 10 kwietnia 1921 r. przed dekoracją obrońców. Oznaczeni numerami: 1. Marcelina Rościszewska, 2. Tadeusz Świecki, 3. Józef Kaczmarek, 4. Tadeusz Jeziorowski. Fotografia pocztówkowa.
Źródło: Zbiory Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego, sygn. R. 936

w tym czasie po bitwie pod Radzyminem i rozpoczęciu kontrofensywy, która już przyniosła pozytywny wynik. Chyba nietrudno wyobrazić [sobie], jakie byłyby skutki zdobycia przez wroga lewego brzegu Wisły, mając na uwadze przewagę liczebną nieprzyjaciela. Wróg celu nie osiągnął w pierwszym stadium walki, gdzie przeciwko niemu stanęła garstka wojska wspierana przez ludność cywilną – mężczyzn-ochotników, kobiety i dzieci. A mężczyźni nie tylko bronią, ale podejmują działania zaczepne, jak na barykadzie koło poczty. Kobiety, z dyrektorką Marceliną Rościszewską na czele, wspomagane przez kilkunastoletnie harcerki, niosąc pomoc rannym, nie patrząc na pociski karabinowe, opiekują się walczącymi. A chłopcy-harcerze, wspomagają walczących, dostarczając im broń i amunicję karabinową, co nie było rzeczą łatwą, ponieważ w tym czasie w wojsku postugiwano się karabinami niemieckimi, austriackimi, francuskimi, rosyjskimi i nawet japońskimi. Cóż mówić o przenoszeniu informacji o sytuacji w mieście – artylerii polskiej stojącej w Radziwiu, w Górach i dalej pod lasem górskim, przemykając się po kładkach pod mostem prawie po ciemku. W szpitalu zajęтым przez wojsko radzieckie leżał ranny harcerz wzięty do niewoli. Nie pamiętam nazwiska chorego. Przy nim rozmawiają dwaj żołnierze. Jeden z nich mówi: „Eto wrednyj

Krzyż na Bratniej Mogile poległych w r. 1920 na cmentarzu garnizonowym w Płocku. Fotografia autorstwa Aleksandra Macieszy, maj 1930 r.
Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockie, sygn. R. 361

malczyszka – ubit jewo nado!”. Na to drugi: „Da! Wrednyj, no gieroj!” /„To szkodliwe chłopaczysko – trzeba go zabić”. Na to drugi, „Tak szkodliwy, ale bohater!”. I ten bohater ocalał, udekorowany później w 1921 roku „Krzyżem Walecznych”³⁴.

Ta garść walczących Polaków potrafiła utrzymać się w walce, aż do przybycia posiłków. Miarą czynów Polaków walczących o Płock i most na Wiśle jest pośrednia ocena dowódcy Korpusu Konnego – samego generała Gaj-Chana, który w swojej książce

pt. „Na Warszawu /Na Warszawę/”³⁵ tak charakteryzuje Płock, jako twierdzą polową – umocnioną dużą ilością /mnogoczyslennymi/ gniazdami karabinów maszynowych. Autor bronił siebie, bo nie wykonał zadania, oddając równocześnie hołd bohaterstwu Płocka. W uznaniu zasługi ludności miasta w sierpniowych dniach 1920 r. i przeprawy przez Wisłę, Płock został udekorowany Krzyżem Walecznych równocześnie z jego obrońcami, którzy szczególnie na to zasłużyli.

B. Jędrzejewski [Podpis odręczny]

Za udostępnienie archiwalnych fotografii oraz informacji o rodzinie Jędrzejewskich składam serdeczne podziękowania Pani Joannie Jędrzejewskiej-Debortoli.

³⁴ Mowa o Józefie Kaczmarskim (1906–1940) – 14-letnim harcerzu, uczniu II Gimnazjum Polskiego (obecnie L.O. im. Małachowskiego), który brał udział w natarciu batalionu zapasowego 6 pp Leg. na Trzepowo, donosząc amunicję i pełniąc służbę łącznikową. Opisana sytuacja miała miejsce nie w szpitalu, ale na polu bitwy pod Trzepowem, zob.: A. Grzymała-Siedlecki, *Obrona Płocka*, „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 39 z 25 września, s. 745; G. Gołębiowski, *Tadeusz Jeziorowski i Józef Kaczmarski...*, s. 24-28.

³⁵ G.D. Gaj, *Na Warszawu! Dejstwija 3 Konnogo Korpusa na zapadnom fronte. Ijul – awgust 1920 g.*, Moskwa 1928.

THE MEMORIES OF BOLESŁAW JĘDRZEJEWSKI FROM DEFENSE OF PŁOCK 18-19 AUGUST 1920

Summary

This article presents the memories of Bolesław Jędrzejewski – the president of the Scientific Society of Płock in 1945–1949. The memories present the times of Bolshevik invasion on Płock in 1920. The memories are located in Archive TNP.

Keywords: Bolesław Jędrzejewski, defense of Płock 1920, memories

RECENZJA

Bez uśmiechu – nic nie jest nigdy prawdziwe. Korespondencja Kazimierza Askanasa ze Stefanem Themersonem, wyd. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, Płock 2019, ss. 135

Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki przygotował korespondencję dwóch ważnych dla historii Płocka XX wieku postaci: Kazimierza Askanasa i Stefana Themersona. Kim obaj byli?

Kazimierz Askanas pochodzący z płockiej rodziny żydowskiej Askanasów (już przed II wojną światową zmienił wyznanie na katolicyzm), ukończył prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Po aplikacji przy sądzie okręgowym w Płocku, w 1931 r. rozpoczął pracę w płockiej prokuraturze, dwa lata przed wybuchem wojny przeszedł do advokatury. W okresie międzywojennym członek Towarzystwa Naukowego Płockiego i Klubu Artystycznego Płocczan. W czasie wojny żołnierz Armii Krajowej. Po wojnie radca prawny, adwokat. Od 1959 r. przez 25 lat wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego. Doktoryzował się pracą pt. „Przestępczość w uprzemysławianym mieście. Przemiany w dynamice i strukturze przestępczości dorosłych w Płocku w latach 1959–1968”, tj. w okresie gwałtownych przemian społecznych w mieście związanych z budową kombinatu. Miłośnik sztuki. W 1974 r. opublikował Sztukę Płocka, trzykrotnie wydawane dzieło dotyczące dziejów płockiej architektury, rzeźby i malarstwa od czasów romańskich do XX wieku¹.

Stefan Themerson to syn lekarza i społecznika, płockiego Żyda – Mieczysława Themersona, absolwent Jagiellonki, który w 1937 r. opuścił kraj i już nigdy nie powrócił. Już w latach trzydziestych rozpoczął karierę literacką, którą „na poważnie” kontynuował na początku lat 40., po przedostaniu się do Wielkiej Brytanii. Współtworzył z żoną filmy eksperymentalne i awangardowe, jak informuje Wikipedia:

Zyskał światowe uznanie jako autor powieści, opowiadań i esejów, mieszających groteskę z filozofią, swobodnie przekraczających granice gatunków.

Napisał m.in. utwory prozą „Wykład profesora Mmaę”, „Euklides był osłem”, „Wyspa Hobsona”, ale i poezje, np. wydany w Płocku tom „Jestem czasownikiem, czyli zobaczyć świat inaczej”. Mieszkał w Londynie do swej śmierci w 1988 r.²

¹ Szerzej na temat postaci K. Askanasa zob.: K. Grochowska-Iwańska, *Dwa i pół wieku rodziny Askanasów w Płocku. Stefan Kazimierz Askanas*, „Notatki Płockie” 2016, nr 2, s. 3-11, nr 3, s. 29-35, nr 4, s. 27-32, 2017, nr 1, s. 19-23.

² S. Themerson i jego twórczość budzi do dzisiaj żywe

*Bez uśmiechu -
nic nie jest nigdy prawdziwe.*

*Ściskam Cię,
Twój stary
Stefan*

Kazimierz Askanas i Stefan Themerson znali się z lat młodzieńczych (pierwszy rocznik 1910, drugi – 1909). Korespondencja zaczyna się na początku lat 60., gdy Askanas starał się odnowić kontakt i przyjaźń z mieszkającym w Londynie Themersonem.

Zbiór zawiera impresję – rodzaj wstępu pióra Marka Grali oraz część zasadniczą tj. 64 listy i kartki pocztowe udostępnione, jak czytamy w tekście Zofii Łoś zamieszczonym na skrzydełkach okładki, przez siostrzenicę Franciszki Themerson (żony Stefana) – Jasię Reichardt. Stanowią one część londyńskiej spuścizny Themersonów. Pochodzą z okresu od maja 1960 r. do śmierci Kazimierza Askanasa

zainteresowanie, czego przykładem są liczne strony internetowe, np.: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Themerson; <https://jewishplock.eu/stefan-themerson/>; <http://www.encyklopediateatru.pl/autorzy/1901/stefan-themerson>; <https://dzieje.pl/rozmaitosci/jestem-czasownikiem-czyli-stefan-themerson-o-sobie>; <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/themersonowie-stefan-i-franciszka/>; http://pbl.ibl.poznan.pl/dostep/index.php?s=d_biezacy&f=zapisy&p_tworcaid=3273

w marcu 1994 r., przy czym ponad połowa z nich to już korespondencja Askanasa z Jasią Reichardt, Themerson zmarł bowiem w 1988 r.

Spośród korespondencji Askanasa z Themersonem (28 pozycji), aż 24 to listy i kartki autorstwa tego pierwszego. Sprawa wydaje się być zrozumiała, jak zaznacza Zofia Łoś, są to listy odnalezione w Londynie, a więc głównie listy wysłane z Polski (stąd podtytuł wydawnictwa: „Listy Kazimierza Askanasa do Stefana Themersona”). Cztery listy Themersona to kopie listów wysłanych przez niego. Być może więcej listów znajduje się w spuściźnie Kazimierz Askanasa (jeśli taka jest), Archiwum Themersonów w Katowicach lub Kolekcji Themersonów w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Opublikowana przez POKiS korespondencja jest interesująca. Widać z niej, że Askanas wkłada wiele wysiłku w odbudowanie związków ze swym starym przyjacielem. Czasem jest zawiedziony brakiem odpowiedzi, podejrzewa swego przyjaciela, że ten jako „wielka osobowość” nie ma dla niego czasu. Themerson zaprzecza, tłumaczy się wielością zajęć i obowiązków. Poza tym wyraźnie widać, że nie wszystkie listy wysłane przez obu autorów docierały do adresata. Askanas wielokrotnie zaprasza przyjaciela do odwiedzenia Płocka. Opisuje rozwój miasta po powstaniu kombinatu petrochemicznego, oferuje swoje towarzystwo (i rolę przewodnika), samochód, nocleg. Kilkakrotnie pisze, że Płock, który znał Themerson, nazywa się teraz „starym miastem”. Zacytujmy wyjątki: *Przyjeżdż, nie poznasz miasta. Gładkie nawierzchnie ulic, neony w śródmieściu, szereg nowych, dużych, nowoczesnych osiedli. Za terenami dawnego cmentarza nowe miasto większe od dawniejszego Płocka* (list nr 5); *Twój (nasz) Płock – to obecnie „Stare Miasto”. Centrum rozpościera się w okolicach cmentarza, tam też w kierunku wsi Biąta (...) – nowy Płock* (list nr 7); *Naszyc znajomych prawie już nie ma. Ostatnio umarł Staś Tyc i Szejwa. Poprzednio Miecio Sobociński, Popławski* (list nr 12), z pewnością przesyłając wraz z listem pocztówkę lub fotografię pisze – *Oto fragment Płocka między Stanisławówką a dawnym cmentarzem. Miasto ma mieć 300 000 mieszkańców. (...) dawna Tumska w całości pokryta chodnikiem (bez jezdni), stanowi rodzaj deptaka. W nowych dzielnicach starzy płocczanie przestali się orientować (...). W autobusach miejskich tłok. Wypadki samochodowe, kradzieże aut na porządku dziennym. Żydów praktycznie już nie ma* (list nr 3). Ciekawe, co myślał Themerson, gdy oglądał pocztówkę z widokiem ulicy Tysiąclecia (s. 45). Czy w ogóle kojarzył to miejsce?

Znajdujemy tu bardzo ważny list Themersona z czerwca 1978 r. (list nr 14), w którym wspomina swój dom rodzinny. Jak widać z treści stanowił on podstawowe źródło do artykułu Askanasa opublikowanego przezeń w nr 4 z 1988 r. „Notatek Płockich” pt. „Stefan Themerson i jego dom rodzinny”. Jego treść jest bardzo ciekawa, to kawał historii Płocka w pierwszej połowie XX wieku.

Askanas kilkakrotnie wspomina w swych listach postać Andrzeja Mayznera, syna Kazimierza Mayznera, znanej osobistości przedwojennego Płocka. Młodszy Mayzner przebywał po II wojnie światowej na emigracji w Londynie, jak wynika z listów, odwiedzał Płock. Wolno wnioskować, iż informacje na temat Kazimierza Mayznera, które Askanas zawarł w swym wspomnieniowym artykule o nim opublikowanym w czasopiśmie „Palestra”³, pochodziły właśnie od Andrzeja Mayznera.

Druga część korespondencji, prowadzona między Askanasem a Jasią Reichardt, dotyczy głównie sposobu upamiętnienia osoby Themersona w Płocku, zawierając opis wieloletnich starań Askanasa w tym zakresie. Wkrótce po śmierci Themersona zorganizował poświęconą mu wystawę w ich dawnym gimnazjum – w „Jagiellonce”, kilka lat później w Towarzystwie Naukowym Płockim. Doprowadził do wybicia medalu pamiątkowego w 1991 r., wreszcie do wmurowania tablicy na ścianie frontowej kamienicy przy ul. Grodzkiej 5 – domu, w którym Themerson się urodził.

Uwaga do wydawców (teraz również czytelników): błędnie datowany jest list nr 3. Znajdujemy w nim informację, że Płock jest miastem wojewódzkim, a ulica Tumska jest deptakiem. Wnioskować z tego należy, że list (czy pocztówka) wysłany został w drugiej połowie lat 70. (kiedy Płock był już miastem wojewódzkim, a Tumska deptakiem).

W ogóle edycja dokumentów, również listów, winna spełniać pewne wymagania – nazwijmy je – edytorskie, a więc rodzaj korespondencji (list czy pocztówka, a może depesza), jej wymiary, rodzaj papieru itp. Tego brakuje. Uznajmy jednak, że nie jest to wydawnictwo *sensu stricto* naukowe.

Ten zbiór to bardzo cenna inicjatywa. Czekamy, może uda się odnaleźć więcej listów Themersona i słowa Zofii Łoś: *Po ich wydaniu obie książki stanowiąby komplementarną całość*, staną się ciałem. Amen.

Michał Sokolnicki

³ K. Askanas, *Adwokat Kazimierz Mayzner – znana postać na Mazowszu*, „Palestra” 1986, nr 7 (343), s. 53 – 59.

JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO – WYDARZENIA NAUKOWE W ROKU JUBILEUSZOWYM

W 2020 r. przypada dwusetna rocznica utworzenia Towarzystwa Naukowego Płockiego, jednej z najstarszych tego typu organizacji w Polsce działającej do dziś. TNP powstało w 1820 r. z inicjatywy Kajetana Morykoniego – Rektora Szkoły Wojewódzkiej w Płocku – jako otwarte stowarzyszenie regionalne o charakterze ogólnym. Towarzystwo świętuje ten uroczysty jubileusz w cieniu pandemii koronawirusa COVID-19, który na początku roku pojawił się w Europie, a następnie w Polsce, paraliżując życie społeczno-gospodarcze. Wprowadzone przez polski rząd restrykcje sanitarne uniemożliwiły realizację, zaplanowanych na pierwszą połowę roku, wydarzeń naukowych uświetniających jubileusz 200-lecia TNP. Podjęta walka z pandemią i stopniowe redukcje nałożonych ograniczeń, zwłaszcza co do zgromadzeń, pozwoliły Towarzystwu zrealizować niektóre przedsięwzięcia we wrześniu 2020 r. Wszystkie spotkania odbyły się w sali konferencyjnej im. Marii i Aleksandra Macieszów w siedzibie TNP o godz. 17.00. z zachowaniem obowiązujących środków ostrożności sanitarnej. Ze względu na stan epidemii każdorazowo liczba miejsc była ograniczona.

10 września 2020 r. miał miejsce wernisaż wystawy fotografii pt. „Ze zbiorów dr. A. Macieszy” (pierwotny termin otwarcia wystawy zaplanowano na 26 marca, niestety wskutek zmieniającej się dynamicznie sytuacji epidemicznej i stanu zagrożenia, podjęto decyzję o odwołaniu marcowego wernisażu, pomimo przygotowanych i wydrukowanych zaproszeń). Ze względu na stan epidemii w wydarzeniu mogło wziąć udział nie więcej niż 30 osób. Ekspozycja została przygotowana przez Towarzystwo Naukowe Płockie we współpracy z Fundacją „Fotografia Polska”, która stawia sobie za cel propagowanie i promocję polskiej fotografii. Kuratorem wystawy został mgr Henryk Malesa, sprawujący funkcję Prezesa tej organizacji, będący również członkiem Związku Polskich Artystów Fotografików oraz członkiem TNP.

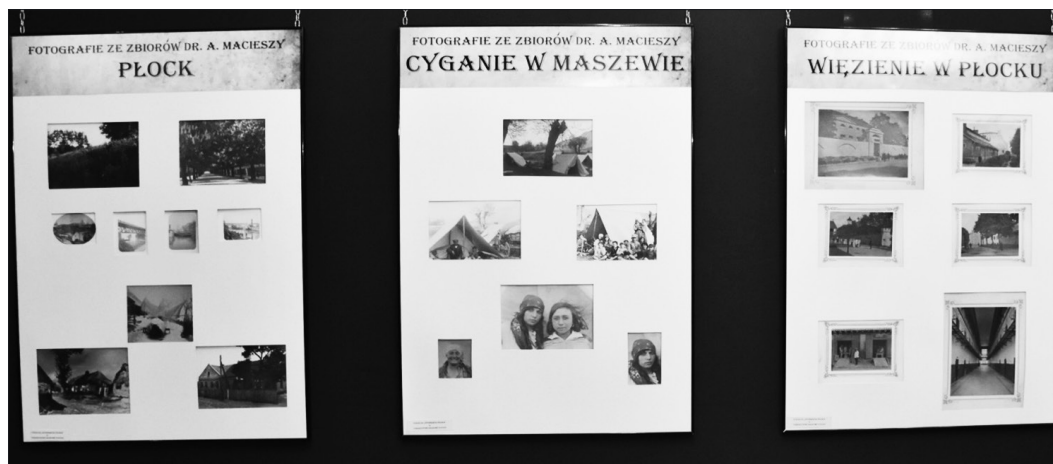
Na wystawie zaprezentowano oryginały około 100. archiwalnych zdjęć ze zbiorów Aleksandra Macieszy, które znajdują się w zasobach Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego. Aleksander Maciesza (1875–1945) był lekarzem, antropologiem,

Mgr Henryk Malesa – Kurator wystawy podczas wernisażu

regionalistą, działaczem społecznym i narodowym, a także pierwszym burmistrzem i prezydentem Płocka po odzyskaniu niepodległości (w latach 1917–1919). Należy przypomnieć, że dr Maciesza to inicjator wznowienia działalności Towarzystwa w 1907 r. i zarazem jego wieloletni zasłużony prezes. Funkcję tę pełnił od momentu reaktywacji do swojej śmierci w 1945 r. Jego wielką pasją była fotografia, stąd pomysł aby zaakcentować właśnie tę dziedzinę zainteresowań.

Wernisaż otworzył prof. ucz. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski – Prezes TNP podkreślając, iż jest to jedno z wydarzeń w cyklu imprez z okazji 200-lecia Towarzystwa. Wśród gości obecny był Arkadiusz Iwaniak, Poseł na Sejm RP. Kurator wystawy mgr Henryk Malesa dokonał prezentacji ekspozycji. Przybliżył zebrany charakter fotograficznej spuścizny dr. Macieszy. W jego zbiorach przeważają zdjęcia wykonane osobiście jako dokumentacja licznych zainteresowań, fotografie rodzinne i towarzyskie, a także zdjęcia

Fragment wystawy fotografii „Ze zbiorów dr. A. Macieszy”

innych autorów i nieznanego autorstwa. Wystawa ukazywała przekrojowy zbiór tej spuścizny. Na dziewięciu dużych, estetycznie pomyślanych i specjalnie przygotowanych planszach, zaprezentowano następujące tematy: *Gubernia Tomska; Płock i okolice; Płock; Cyganie w Maszewie; Więzienie w Płocku; A to Polska; Płock – fot. J. Bułhak, S. Przybojewski, J. Kłos; Płock – fot. Z. Rokowski; Fotografia portretowa*. W gablotach pokazano: album z fotografiami rodzinnymi oraz album z podróży do Jednorozca na Kurpiach. dopełnieniem prezentacji był piękny przedwojenny portret Aleksandra Macieszy oprawiony w secesyjnie zdobione passe-partout i drewnianą ramę. Henryk Malesa przedstawił, na czym polega wkład dr. Macieszy w dzieje polskiej fotografii. Był on mianowicie pierwszym i jedynym autorem dzieła na temat historii tej dziedziny sztuki w Polsce. W 1937 r. Maciesza uczestniczył w zjeździe Związku Polskich Fotografów, który podjął uchwałę napisania takiej pracy i poprosił o to właśnie doktora z Płocka, który był największym znawcą przedmiotu, bowiem opublikował już kilka artykułów na ten temat. A. Maciesza opracował *Historię*

fotografii polskiej w latach 1839–1889, ale niestety nie zdążył jej dokończyć, ani wydać, bowiem zmarł w 1945 r. Praca pozostała w rękopisie zachowanym w Archiwum TNP. W 1972 r. Towarzystwo wydało ją drukiem i jest to jak dotąd jedyne dzieło opisujące historię polskiej fotografii.

Wśród uczestników wernisażu duże zainteresowanie wzbudziły zwłaszcza zdjęcia ukazujące widoki przedwojennego Płocka. W toku żywej dyskusji próbowano rozpoznać miejsca, które obecnie zmieniły swój wygląd lub w ogóle zniknęły z pejzażu miasta. Do rozwiązania takich łamigłówek zachęcał np. reportaż z wystawy opublikowany w lokalnej prasie („Gazeta Wyborcza. Dodatek Tygodnik Płock” z 11 września 2020 r.).

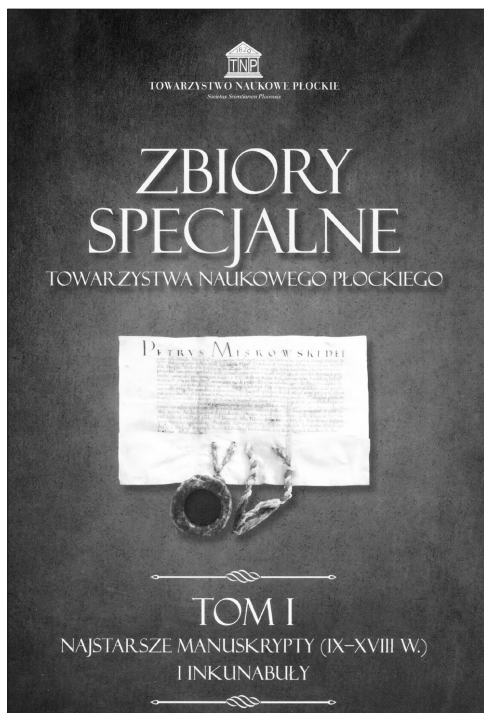
Wystawę fotografii „Ze zbiorów dr. A. Macieszy” można było zwiedzać w dniach 10 września – 9 października 2020 r. W dniu 8 października odbył się jej finał. Dla odbiorców przygotowano okolicznościowy bezpłatny folder. Przygotowanie ekspozycji dofinansowano ze środków Miasta Płocka. Ponadto sponsorami były firmy: Dom Ubezpieczeniowy

Uczestnicy wernisażu podczas dyskusji na temat widoków przedwojennego Płocka

Arkadiusz Iwaniak, Poseł na Sejm RP, w trakcie zwiedzania wystawy

Okładka publikacji: *Zbiory Specjalne Towarzystwa Naukowego Płockiego – Tom I Najstarsze manuskrypty (IX–XVIII w.) i inkunabuły*

Spektrum, Drukarnia „Media Kolor”, Studio_A Andrzej Łukasiak.

17 września 2020 r. w miało miejsce spotkanie promujące książkę *Zbiory Specjalne Towarzystwa Naukowego Płockiego – Tom I Najstarsze manuskrypty (IX–XVIII w.) i inkunabuły* w opracowaniu ks. prof. Daniela Brzezińskiego i dr Grażyny Szumlickiej-Rychlik, wyd. TNP, Płock 2019. Recenzenci tej publikacji to: prof. Waldemar Rozynkowski (UMK), prof. Jacek Soszyński (PAN). Została dofinansowana ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Publikacja zatytułowana *Najstarsze manuskrypty (IX–XVIII w.) i inkunabuły* zainicjowała wielotomowe wydawnictwo opatrzone wspólnym tytułem *Zbiory Specjalne Towarzystwa Naukowego Płockiego*, które będzie wydawane pod redakcją naukową prof. ucz. dr. hab. inż. Zbigniewa Kruszewskiego – Prezesa TNP i ks. prof. ucz. dr. hab. Daniela Brzezińskiego – Wiceprezesa TNP.

Otwarcia spotkania dokonał Prezes TNP prof. Zbigniew Kruszewski przybliżając ideę serii wydawniczej *Zbiory Specjalne Towarzystwa Naukowego Płockiego*, która będzie prezentować to co Towarzystwo ma najlepszego. Jak podano we wstępie tomu pierwszego, celem serii jest wyeksponowanie materialnego dziedzictwa nauki i kultury, które udało się zgromadzić i przechować w ciągu dwustu lat istnienia TNP. Prezentacji publikacji dokonali jej Autorzy.

Ks. prof. Daniel Brzeziński – Wiceprezes TNP w czasie wygłoszenia referatu na temat zbiorów Biblioteki im. Zielińskich

Ks. prof. Daniel Brzeziński scharakteryzował wartość kolejnych tomów (w sumie zaplanowano ich 12), które będą przedstawiać kolekcje takie jak: wnętrza i meblowanie, archiwalia, dzieła malarskie, numizmaty, kartografia, medalierstwo, zbiory fotograficzne i inne. Będzie to pierwsze sumaryczne przedstawienie zbiorów Towarzystwa, których historyczna, kulturowa, naukowa i artystyczna wartość jest nie do przecenienia. Prezentowany I tom serii obejmuje najcenniejsze manuskrypty z IX–XVIII wieku oraz inkunabuły (druki z XV wieku) ze zbiorów specjalnych Biblioteki im. Zielińskich TNP.

Jest to jedna z najstarszych w kraju i największych księżnic na Mazowszu, funkcjonująca od 1821 r. w wyniku połączenia zbiorów Biblioteki Szkoły Wojewódzkiej w Płocku i zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego. W takiej formie działała do 1831 r., kiedy to organizacja formalnie zaprzestała działalności. Reaktywacja Towarzystwa Naukowego w 1907 r. oraz przejęcie ofiarowanej dla Płocka Skępskiej Biblioteki Gustawa Zielińskiego to już nowy rozdział w dziejach płockiej księżnicy. Obecnie liczy ona ponad 400 000 jednostek bibliotecznych. Są to: manuskrypty, stare druki, archiwalia, kartografia, ikonografia, zbiory XIX-wieczne i XX-wieczne, czasopisma, książki, mikrofilmy oraz obiekty zdigitalizowane. Biblioteka im. Zielińskich gromadzi największe zbiory dotyczące Płocka i Mazowsza Płockiego. Księżnica nie posiada kompletnych egzemplarzy średniowiecznych kodeksów, a jedynie pojedyncze karty pergaminowe o charakterze religijnym, również bezcenne dobra kultury. Najstarsza z nich pochodzi być może nawet z IX wieku i zawiera łaciński tekst z biblijnej *Księgi Mądrości*. Pozostałe karty pochodzą z ksiąg liturgicznych i datowane są na XIII-pocz. XVI wieku. Natomiast dokumenty późniejsze mają najczęściej charakter urzędowy. Są to: akta sprzedaży, potwierdzone darowizny, wyroki sądowe, przywileje, nadania, zezwolenia itp. Wśród nich spora kolekcja

dokumentów królewskich podpisanych przez samego monarchę. W albumie zaprezentowano też inkunabuły, czyli najwcześniejsze druki. Biblioteka posiada ich 93 (w 83. woluminach i 100. tytułach). Spośród nich, 38 inkunabułów przywieziono z Biblioteki Skępskiej Gustawa Zielińskiego, pozostałe zaś to nabytki późniejsze. Są to dzieła o wysokiej wartości historycznej i kulturowej, z dziedziny teologii, prawa, historii, literatury, a jeden nawet sztuki kulinarnej (*De re coquinaria, Venezia, ok. 1500*). Przeważają druki niemieckie i włoskie, większość w języku łacińskim. Niektóre zachowały się na ziemiach polskich tylko w jednym egzemplarzu, przechowywanym właśnie w Towarzystwie Naukowym Płockim.

Ciekawym uzupełnieniem wykładu była prezentacja multimedialna zbiorów TNP, którą przedstawiła dr Grażyna Szumlicka-Rychlik, Dyrektor Biblioteki im. Zielińskich. Uczestnicy promocji mogli zobaczyć wspomniany najstarszy rękopis z IX wieku, a także rękopiśmienne karty: iluminowaną z mszału z fragmentem na pierwszą niedzielę po uroczystości Zesłania Ducha św. z XIII–XIV w. oraz kartę z fragmentem antyfonarza brewiarzowego część *De sanctis* z XIV–XV w. Zaprezentowano również wiele dokumentów z kancelarii polskich królów opatrzonych podpisami i pieczęciami monarchów: Zygmunta Augusta, Zygmunta III Wazy, Jana Kazimierza czy Stanisława Augusta Poniatowskiego. Obok nich dokumenty z autografami wybitnych Polaków takich jak: Tadeusz Kościuszko, Józef Wybicki czy Andrzej Frycz Modrzewski. Prezentację kończył pokaz wybranych inkunabułów z bibliotecznego skarbcza. Warto wspomnieć choćby o cennej Biblii tłoczonyj w oficynie Antoniusa Kobergera w Norymberdze w 1478 r., czy dziele *La Commedia* Dantego Alighieri wydanym w Brescii przez Boninusa de Boninisa w 1487 r. zdobionym licznymi drzeworytami.

Dr Grażyna Szumlicka-Rychlik prezentuje zebrany jeden z inkunabułów: Rolewinck Werner, *Fasciculus temporum...*, Strassburg 1492

Każdy uczestnik spotkania otrzymał bezpłatnie egzemplarz albumu *Najstarsze manuskrypty (IX–XVIII w.) i inkunabuły*.

Dr Tomasz Piekarski – Sekretarz Generalny TNP i prof. Zbigniew Kruszewski – Prezes TNP podczas inauguracji spotkania promocyjnego

Okładka publikacji Zbigniewa Pawła Kruszewskiego *Towarzystwa Naukowe – niedoceniane organizacje*, wyd. Płock 2020

Prof. Zbigniew Kruszewski, Prezes TNP, omawia problematykę publikacji *Towarzystwa Naukowe – niedoceniane organizacje*

Prof. dr hab. Krzysztof Walczak – Prezes Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, zabiera głos w czasie dyskusji. Obok mgr inż. Rajmund Głowacki, członek TNP

24 września 2020 r. odbyła się promocja kolejnej jubileuszowej publikacji *Towarzystwa Naukowe – niedoceniane organizacje* autorstwa Zbigniewa Pawła Kruszewskiego. Książka została wydana przez Towarzystwo Naukowe Płockie i Wydawnictwo Naukowe Novum (Płock 2020) i stanowi podsumowanie twórczości naukowej Prezesa TNP. W liczącym blisko 550 stron opracowaniu zostały zebrane artykuły Autora na temat społecznego ruchu naukowego w Polsce. W publikacji wyodrębniono dwie części. Część pierwsza *Spoleczne ogniwa nauki w Polsce* zawiera dziewiętnaście artykułów, a druga *Spoleczny potencjał naukowy na Mazowszu Płockim* składa się z dwudziestu opracowań. Ponadto na końcu zamieszczono materiały uzupełniające, a całość ilustrują czterdzieści cztery kolorowe fotografie.

Spotkanie otworzył dr Tomasz Piekarski, Sekretarz Generalny TNP, na wstępie przybliżając sylwetkę Autora. Prof. Zbigniew Kruszewski przedstawił historię powstawania towarzystw naukowych na ziemiach polskich oraz rolę, jaką odgrywają obecnie jako czwarty pion instytucji naukowych w Polsce. Celem pracy, jak podkreślił Autor podczas promocji, było pokazanie ogromnego wkładu ludzi w rozwój tego rodzaju stowarzyszeń. Organizacje te wypełniają pewną lukę w nauce. Są miejscem spotkań

Uczestnicy podczas promocji książki z zachowaniem środków ostrożności sanitarniej

i wymiany myśli, miejscem pozauczelnianego fermentu naukowego.

Spotkaniu towarzyszyła ożywiona dyskusja, podczas której padło wiele cennych myśli, dotyczących społecznego ruchu naukowego. Warto przytoczyć kilka z nich. Dr Grzegorz Gołębiowski zwrócił uwagę na fakt, iż w Płocku TNP gromadzi osoby, które pragną realizować się naukowo, wszak nie wszyscy mogą pracować na uczelniach wyższych. Tu mają możliwość publikacji swoich dokonań chociażby w kwartalniku „Notatki Płockie”. Natomiast Zygmunt Buraczyński uwydatnił wartość dodaną tworzoną przez stowarzyszenia naukowe. Dr Bogumiła Dumowska przypomniała zebranych, że płockie Towarzystwo posiada też swoje Oddziały – obecnie dwa tj. w Łęczycy i Sierpcu, a historia sierpeckiej filii sięga 1908 r. Podczas dyskusji poruszono też problem finansowania towarzystw naukowych, a nawet ruchu naukowego w USA. W spotkaniu udział wzięli członkowie TNP i przedstawiciele płockich uczelni wyższych. Przybyła również delegacja z Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk na czele z Prezesem prof. dr hab. Krzysztofem Walczakiem.

Podsumowaniem spotkania może być teza postawiona przez Autora – prof. Zbigniewa Kruszewskiego, na początku książki *Towarzystwa Naukowe – niedoceniane organizacje* mówiąca, iż: „Polski społeczny ruch naukowy pomnaża dobro, szlachetność i wiedzę narodu”.

Wszyscy uczestnicy spotkania promocyjnego otrzymali bezpłatnie egzemplarz publikacji, która została sfinansowana ze środków Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku.

Agnieszka Ciechomska

* * *

JUBILEUSZ

PROF. DR. INŻ. WOJCIECHA WŁODARCZYKA (CZŁONKA TNP W LATACH 1980–2000)

20 września 2020 roku, swoje dziewięćdziesiąte urodziny obchodził wieloletni członek Towarzystwa Naukowego Płockiego prof. dr inż. Wojciech Włodarczyk. Ta piękna rocznica w przypadku tego cennego w Polsce specjalisty w dziedzinie inżynierii lądowej, wiąże się również z siedemdziesięcioleciem Jego pracy w budownictwie. Ten wybitny specjalista w zakresie fundamentów i konstrukcji obciążonych dynamicznie, budownictwa przemysłowego, projektowania nowoczesnych konstrukcji stalowych, specjalista zajmujący się także zagadnieniami i badaniami w zakresie trwałości, diagnostyki, bezpieczeństwa i zachowania się konstrukcji budowlanych i inżynierskich współtworzył działającą w strukturach TNP – Sekcję Inżynierii Lądowej.

Wojciech Włodarczyk urodził się 20 września 1930 r. w Pruszkowie i tam ukończył szkołę podstawową oraz gimnazjum ogólnokształcące. Pobierając nauki w Państwowym Liceum Budowlanym w Warszawie, rozpoczął już pracę na stanowisku kreślarza i pomocnika projektanta w Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego. Wraz z ukończeniem szkoły średniej, w 1951 r. rozpoczął studia na Wydziale Inżynierii Budowlanej Politechniki Warszawskiej. W tym czasie kontynuował pracę zawodową, najpierw jako majster, a następnie jako inżynier budowy. Zwieńczeniem nauki była obrona pracy dyplomowej i uzyskanie w 1956 r. dyplomu magistra inżyniera budownictwa lądowego w specjalności konstrukcje budowlane. Nie rozstał się jednak z Politechniką Warszawską. Już w 1957 r. rozpoczął tam bowiem pracę naukowo-dydaktyczną. Zdobyte tytuły inżyniera wiązało się również z rozpoczęciem pracy w Biurze Projektów Przemysłu Szkłarskiego w Warszawie. W tym czasie uzyskał uprawnienia do samodzielnego projektowania i prowadzenia robót. 26 czerwca 1968 r., na podstawie dysertacji z dynamiki fundamentów pod maszyny, uzyskał stopień naukowy doktora nauk technicznych.

Przełomowym w życiu Wojciecha Włodarczyka okazał się rok 1971, rok który na wiele następnych lat połączył go z Płockiem. Objął wówczas stanowisko zastępcy kierownika Oddziału Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej w Płocku (1971–1974). W pracy na uczelni dał się poznać jako osoba życzliwa i sumienna czego potwierdzeniem mogą być liczne stanowiska, które obejmował: dyrektora Instytutu Budownictwa Rolniczego i Komunalnego

Prof. dr inż. Wojciech Włodarczyk, Prorektor Politechniki Warszawskiej ds. Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego w Płocku (1990–1993)

(1984–1987), dyrektora Instytutu Budownictwa (1987–1990) oraz prorektora ds. Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego Politechniki Warszawskiej w Płocku (1990–1993). 20 kwietnia 1990 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał mu tytuł naukowy profesora nauk technicznych.

Prowadzone przez Profesora liczne badania naukowe i techniczne zaowocowały wydaniem szeregu publikacji. Jest autorem lub współautorem cieszącym się dużym uznaniem 24 pozycji książkowych, w tym podręczników do nauczania na poziomie zawodowym, skryptów i podręczników dla studentów uczelni technicznych oraz poradników i opracowań o charakterze monograficznym, ponad 170 artykułów w krajowych i zagranicznych czasopiśmiech, a także 64 artykułów prezentowanych na konferencjach w kraju i za granicą. Jako ceniony naukowiec przygotował ponad 120 recenzji książek krajowych i zagranicznych pojawiających się na rynku

wydawniczym z zakresu inżynierii lądowej. Dzięki temu, że pracę naukowo-badawczą na uczelni łączył z pracą zawodową, w swoim dorobku ma wiele projektów konstrukcji hal przemysłowych, magazynów, zbiorników różnego przeznaczenia, fundamentów pod maszyny, kominów i innych konstrukcji specjalnych obiektów przemysłowych. Wszelkierne przygotowanie merytoryczne i praktyczne zarówno w projektowaniu jak i wykonawstwie zawoocowało doświadczeniem umożliwiającym sporządzanie mu ponad 350 niejednokrotnie skomplikowanych ekspertyz i opinii technicznych. Nie do przecenienia jest również wkład Profesora w kształcenie wysoko kwalifikowanej kadry na potrzeby budownictwa. Był bowiem promotorem sześciu prac doktorskich, wychował dziesiątki pokoleń magistrów i inżynierów, spośród których 30 absolwentów uzyskało nagrody w konkursach na najlepsze prace dyplomowe. Ponadto piętnastokrotnie pełnił funkcję recenzenta rozpraw doktorskich i dziewięciokrotnie rozpraw habilitacyjnych, a także opiniodawcy wniosków profesorskich.

Profesor Wojciech Włodarczyk czynnie wspierał wiele organizacji naukowych i zawodowych. Od 1974 r. był członkiem, a obecnie członkiem honorowym Polskiej Akademii Nauk. Od 1973 r. był członkiem Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa. W latach 1974–1983 aktywnie działał w Radzie Naukowo-Technicznej Zespołu Rzecznawców PZITB. Od 1974 r. jest członkiem Komitetu Redakcyjnego miesięcznika „Inżynieria i Budownictwo”, gdzie w okresie od kwietnia 1984 r. do października 2017 r. pełnił dodatkowo funkcję zastępcy redaktora naczelnego. W środowisku płockim na polu działalności pozauczelnianej zasłużył się jako wieloletni członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, inicjator i współzałożyciel, a następnie przez blisko 20 lat przewodniczący, działającej od 1980 r. Sekcji Inżynierii Lądowej.

W tym czasie członkowie sekcji, w większości związani z Politechniką Warszawską, poza wygłaszcaniem odczytów, zrealizowali na terenie Płocka i regionu kilkaset prac badawczych. Zbadali m.in. stan

elementów konstrukcji Teatru Dramatycznego i Wytwórni OWT w Płocku. Na szczególną uwagę zasługują również opracowania dotyczące: modernizacji kina „Przedwiośnie” i „Domu pod Opatrznością” – siedziby Biblioteki TNP. Członkowie sekcji wśród których byli m.in.: prof. dr inż. Władysław Kuczyński, prof. nzw. dr hab. inż. Jacek Kubissa, dr inż. Jerzy Bielawski, dr inż. Marek Borowski, dr inż. Irena Cios, dr inż. Stanisława Garwacka, dr inż. Tadeusz Granosik, dr inż. Krystyna Jankowska, dr inż. Krzysztof Kamiński, dr inż. Andrzej Kowalski, dr inż. Tadeusz Kulas, dr inż. Maciej Strzelczyk i dr inż. Stanisław Tkaczyk opublikowali kilkaset artykułów i referatów naukowych zarówno na łamach „Notatek Płockich” jak i w czasopiśmie branżowych takich jak: „Inżynieria i Budownictwo” czy „Przegląd Budowlany”.

Osiągnięcia naukowe Profesora Wojciecha Włodarczyka były wielokrotnie doceniane, czego dowodem są liczne odznaczenia i medale państwowe, regionalne i stowarzyszeniowe. Wśród odznaczeń jakimi może się poszczycić jest m.in. Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej. Wśród licznych odznaczeń regionalnych i stowarzyszeniowych został wyróżniony m.in. medalem „Zasłużony dla Płocka”, nadanym przez Radę Miasta Płocka w 2000 r., medalem im. Profesora Stefana Kaufmana, który otrzymał w 2006 r., a także medalem im. Profesora Romana Ciesielskiego, który został mu wręczony w 2011 r. Do najważniejszych odznak jakie otrzymał należą natomiast m.in. srebrna i złota odznaka PZITB wręczone mu kolejno w 1969 i 1973 r.

Z Płockiem rozstał się dopiero w lipcu 2015 r., w przededniu swoich 85 urodzin. W czasie swojej pracy w tym mieście wychował kilka pokoleń inżynierów, z których wielu zajmuje obecnie odpowiedzialne stanowiska w Płocku i regionie. Swoim zaangażowaniem w pracę i dorobkiem wpisał się na stałe w rozwój Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku i Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Piotr Gryszpanowicz

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES I VII – 30 IX 2019 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres I VII - 30 IX 2018 r. / oprac. Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 54-72

Czasopisma regionalne. Wydawnictwa ciągłe

2. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2019, [R. 29], nr 3(139). – Płock: OIL, 2019. – Kwart. – ISSN 1509-0051
3. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2019, [R.15], nr 51. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2019. – Niereg. – ISSN 1734-6835
- Secesja, Art Déco, Regionalizm.
4. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2019, nr 116-118. – Płock: Wista Płock S.A., 2019. – Niereg. Gazeta bezpłatna.

5. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2019, [R. 24], nr 3. – Gąbin: UMiG, 2019. – Kwart. – ISSN 2354-0222
6. **Edukacja** Otwarta / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Maria Chmielewska]. – 2018, [R. 17], nr 2. – Płock: SWPW, 2018. – Półroc. – ISSN 1642-5227
7. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2019, [R. 3], nr 48-53. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2019. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114
8. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2019, [R. 6], nr 60. – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2019. – Niereg. – ISSN 2544-476X
9. **Forum** Mazowska Płockiego: Płock, Gostynin Sierpc: Niezależny Magazyn Publicystyczny: gospodarka, kultura, polityka, samorząd, sport / red. nac. Jacek Dąbrowski. – 2019, [R.2], nr 1-2(6-7)-3-4(8-9). – Płock: Wydawnictwo Marow Jan Bolesaw Nycek, 2019. – Niereg.

10. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2019, [R. 6], nr 3. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2019. – Kwart. – ISSN 2391-4629
11. **Gazeta** Samorządność / [red. nac. Paweł Dąbrowski]. – 2019, nr 43. – Warszawa: MPGMedia, 2019. – Niereg. – ISSN 2299-7008

Gazeta bezpłatna.

12. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2019, nr 151-228. – Warszawa – Agora SA, 2019. – Dz. – ISSN 0860-908X
- Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.
13. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2019, [R. 15], nr 3(67). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2019. – Mies. – ISSN 2544-6290
14. **Gol**: miesięcznik Grupy ORLEN. – 2019, [R.2], nr 7-8. – Płock: PKN ORLEN SA, 2019. – Mies.
15. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2019, R.96, nr 27-39. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2019. – Tyg. – ISSN 0137-7604

16. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła

Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2019, nr 3(297). – [S.l.] : FHP; Płock: SWPW, 2019. – Kwart. – ISSN 1643-7446

17. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2019, [R.3], nr 7(21)-9(23). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2019. – Mies.

18. **Inżynier** Mazowska / Red. Adam Jabłczyn, Krzysztof Zięba. – 2019, Nr 4(80). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2019. – Dwumies. – ISSN 2083-0610

19. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2019, nr 7/8-9. Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2019. – Mies. – ISSN 1732-4556

Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

20. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2019 [R. 7], nr 3(28). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2019. – Kwart. – ISSN 2353-2165

21. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2019, [R. 11], nr 26-38. – Sierpc: Media Serwis, 2019. – Tyg. – ISSN 2080-1556

22. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus łączycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2019, [R. 11], nr 518-530. – Kutno: „IME-DIA”, 2019. – Tyg. – ISSN 2080-2269

23. **Ludność**, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2018 r. = Population, vital statistics and migration in mazowieckie voivodship in 2018 / [kier. Tomasz Zegar; zespół aut. Hanna Murawska, Iwona Cieciora]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2019. – 264 s.: wykry., tab.; 30 cm. – (Informacje Statystyczne). – Roc. – ISSN 1643-5818

Tyt. równol.: Population, vital statistics and migration in mazowieckie voivodship in 2018

24. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2019, [r.61], nr 4/9. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2019. – Mies. – ISSN 0209-3103

25. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2019, R. 16, nr 4(90). – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2019. – Dwumies. – ISSN 2082-856X

26. **Mazowsze**. Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2019, nr 7-8, 9. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2019. – Mies. – ISSN 2544-6738

27. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opolki. – 2019, nr 29. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – Niereg. – ISSN 1689-4774

28. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2019, nr 3. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2019. – Kwart. – ISSN 1896-2521

29. **MiastO!Żyje**: informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2019, [R.6], nr 5-6. – Płock: Urząd Miasta, 2019. – Niereg.

30. **MiastO!Żyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2019, [R.8], nr 7-9+wyd. spec. Pakuj się do Płocka. – Płock: Urząd Miasta, 2019. – Mies.

31. **Miesięcznik** Pasternski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2019, [R.104(114)], nr 7-9. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2019. – Mies. – ISSN 0209-3642

32. **Moda** na Mazowsze: Kids and Fun / redakcja M. Walusiak,

- Iwona Majewska, J. Kwiatkowski. – 2019, [lato]. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2019. – Niereg. Egzemplarz bezpłatny
- 33. Nasz** Gostynin: biuletyn miejski / red. zespół. – 2019, [R. 8], nr 3(46). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2019. – Kwart. – ISSN 2081-4364
- 34. Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2019, [R.16], nr 3(129). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2019. – Niereg. – ISSN 1731-5484
- 35. Nasz** Sierpc: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2019, nr 3. – Sierpc: Urząd Miasta, 2019. – Kwart.
- 36. Nasza** Biała Rodzina: Parafia p.w. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – 2019, [R.2], nr 26-34. – Stara Biała: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jadwigi Śląskiej w Białej, 2019. – Niereg.
- 37. Nasza** Gmina: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 3. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
- 38. Nasza** Gmina Radzanowo: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 29. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2019. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 39. Nasza** Katedra: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2019, nr 46(99)-58(111). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2019. – Tyg.
- 40. Notatki** Płockie: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2019, [R.63], nr 3/260. – Płock: TNP, 2019. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 41. Osiemnaście** / [red. nac. Oliwia Olszewska]; organizator projektu Polska Press Grupa. – 2019, nr 1 (10/19). – Płock: Szkoła Podstawowa im. Jana Zygmunta Jakubowskiego, 2019. – Mies.
- 42. PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2019, [R.7], nr 13-18. – Płock: PR-image na podstawie umowy franczyzowej z Extra Media Sp. z o.o., 2019. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
- 43. Pielęgniarstwo** w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing: kwartalnik międzynarodowy / red. nac. Mariola Głowacka. – 2019, [R.4], nr 3. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2019. – Kwart. – ISSN 2450-8624
- Streszcz. w jęz. ang.
- 44. Płock:** bezpłatny dodatek do gazety PetroNews. – 2019, nr 7(27)-9(29). – Płock: [b.w.], 2019. – Mies.
- 45. Płocki** Rocznik Historyczno-Archivalny: Archiwum Państwowe w Płocku; [red. nac. Tomasz Piekarski]. – T.11 (2019). – Płock: AP, 2019. – Rocz. – ISSN 1426-4684
- 46. Praca** i Rozwój: Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. zespół. – 2019, [R.3], nr 3(11). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2019. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
- 47. Rocznik** Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Maciej Słodki]. – T. 10 (2018). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2018. – Rocz. – ISSN 0860-5637
- 48. Słowo** Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2019, [R. 22], nr 3(78). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2019. – Kwart. – ISSN 1896-172X
- 49. Społeczeństwo**, Edukacja, Język = Society, Education, Language: zeszyty naukowe PWSZ w Płocku / [red. nac. Jacek Piekarski]. – T. 9 (2019). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2019. – Półrocz. – ISSN 2353-1266
- Tyt. okł.: SEJ – Streszcz. ang., pol.
Od nr 5/2017 wychodzi jako SEJ Społeczeństwo, Edukacja, Język – [samodzielny] półrocznik Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku ; kontynuacja Zeszytów Naukowych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku.
- 50. Spotkanie** / red. zespół. – 2019, [R. 14], nr 7-9. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2019. – Mies.
- 51. Stanisławówka:** biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2019, nr 27-34. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2019. – Tyg.
- 52. Trendy** Rozwojowe Mazowsza. – 2019, nr 21, 22. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2019. – Niereg. – ISSN 2084-5669
- 53. Tumskanova:** serwis staromiejski / red. Zespół Agencji Rewitalizacji Starówki ARS. – 2019, [R.2], nr lipiec. – Płock: Agencja Rewitalizacji Starówki ARS, 2019. – Niereg.
Poprzedni tytuł – Express Tumski.
- 54. Tygodnik** Płocki / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2019, [R. 47], nr 27-39. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2019. – Tyg. – ISSN 0208-6972
- 55. W Duchu** i Prawdzie: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2019, R. 25, nr 4(262). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2019. – Mies. – ISSN 1425-4727
- 56. Wiadomości** Parafialne (Płock): Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2019, [R. 7], nr 22(305)-34(317). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2019. – Tyg.
- 57. Wiadomości** PortalPłock / red. zespół. – 2019, [R.2], nr 18-20. – Płock: Local Media Group, 2019. – Mies.
- 58. Wiadomości** Sannickie: gazeta samorządowa / [Urząd Gminy w Sannikach; red. Agnieszka Lewandowska]. – 2019, R. 12, nr 1(14). – Sanniki: UG, 2019. – 30 cm. –Rocz. – ISSN 1689-4529
- 60. Wieś** Mazowiecka: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red nac. Wojciech Asiński. – 2019, nr 7-8,9. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2019. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 61. Wieści** Gminne: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2019, [R. 13], nr 51(3). – Bielsk: Urząd Gminy, 2019. – Niereg.
- 62. Wieści** znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Monika Deja. – 2019, [R. 26], nr 105-106. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2019. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 63. Zagraj** to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2019, [R. 26], nr III (249). – Płock: Studio „Bis”, 2019. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 64. Zeszyty** Jagiellońskie: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2019, [R.19], nr 130. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2019. – Niereg.
- 65. Zeszyty** Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne / = Economic Sciences; [red. nac. Jacek Grzywacz]. – T. 29 (2019). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2019. – ISSN 1644-888X
- Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne = Economic Sciences – Streszcz. ang., pol.

Poszczególne okręgi i miejscowości

Gąbin

- 66. Gąbiński** wrzesień 1939 / opracowanie Zbigniew Balcerzak. // Echo Gabina. – 2019, nr 3, s. 29-29, il.

Płock

- KUŹNIEWSKA, Zofia H.: Norbertanki płockie = poz. 306

Sierpc

- 67. Kalendarium** najważniejszych wydarzeń / oprac. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc. // Nasz Sierpc. – 2019, nr 3, s. 40-43
Wydarzenia mające miejsce w Sierpcu od czerwca do września 2019 r.

Słupno (gmina)

- (MK):. Obszerny raport zapewnił udzielenie wotum zaufania = poz. 203

Żurominek Kapitulny

— GRZYBOWSKI, Michał Marian.: 250-lecie konsekracji kościoła w Żurominku Kapitulnym 1769-2019 = poz. 301

Pamiętniki. Wspomnienia

- GURDA-JAROSZEWSKA, Milena.: Lekcja Haliny Bratkowskiej = poz. 73
— KACPRZAK, Michał.: Przez moje życie przeszedł Tajfun = poz. 93
— SUPEŁ, Cezary.: Druh Władek: pierwszy drużynowy = poz. 91

Biografie

- GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Duchowni katolicy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego = poz. 223
68. KINALSKA, Eliza.: Ostrowscy herbu Nieczuja: jubileuszowy zjazd rodzinny / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 28, s. 20, il.
Piąty zjazd rodziny Ostrowskich herbu Nieczuja w Płocku.
— LEWANDOWSKA, Anna.: Liczą się ludzie, nie liczby = poz. 113
— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Orkiestrowe uderzenie w Sierpcu = poz. 296
— SEWERYNIAK, Henryk.: Nikt nie ma większej miłości... = poz. 111
— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Wszyscy chcieliśmy znaleźć tego chłopca = poz. 213

Balcerowski, Marcin

69. BALCEROWSKI, Marcin.: Rozmowa z Marcinem Balcerowski, miłośnikiem latania motoparalotnią / Marcin Balcerowski; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 31, s. 8, il.

Bandosz, Robert

70. BANDOSZ, Robert.: Obiecanki cacanki...: rozmowa z Robertem Bandoszem / Robert Bandosz rozm. przepr. MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 28, s. 15, il.
Rozmowa z sierpczaninem Robertem Bandoszem, dwukrotnym Mistrzem Europy w biegach z przeszkodami.

Bieniek, Mariusz

71. BIENIEK, Mariusz.: Teraz może być tylko lepiej. (1) / Mariusz Bieniek; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski, Marta Cieślak. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 1-2(6-7), s. 6-7, il.
Rozmowa ze Starostą Płockim, Mariuszem Bieńkiem.

Bontemps, Piotr Karol

72. (LESZ).: Generał Bontemps bohaterem srebrnego ekranu: promocja „Naszych korzeni” i filmu w Muzeum Mazowieckim / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 30, s. 11, il.
Promocja filmu „Żegnaj Generale” oraz 15. numeru półrocznika „Nasze Korzenie”.

Bratkowska, Halina

73. GURDA-JAROSZEWSKA, Milena.: Lekcja Haliny Bratkowskiej: Akademia Opowieści / Milena Gurda-Jaroszevska, Kaja Jaroszevska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 208, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8-9, il.
Nasza pani od polskiego
3. edycja konkursu „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej na temat: nauczyciel, mistrz życia. Wspomnienia znanych płockian o ich nauczycielach.

Ciesiulski, Andrzej

— TYRKA, Grażyna.: Ze zbiorów płockich kolekcjonerów = poz. 248

Czachorowska, Anna

74. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Nauczycielka, księgowa... piosenkarka: Ania C. nagrywa płytę, gra koncerty, zaśpiewała w „Szansie na sukces” / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 34, s. 9, il.

Anna Czachorowska – nauczycielka muzyki, artystka.

Dąbrowska, Ludwika Anna

75. GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Ludwika Dąbrowska – płocka potentatka i dobrodziejka / Krystyna Grochowska-Iwańska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 11(2019), s. 126-136, il.
Streszcz. w jęz. ang.

Goleniewska-Szelągowska, Dorota

— ROBAK, Waldemar.: Dorota Goleniewska-Szelągowska – malarka światła i powietrza w Płockiej Galerii Sztuki = poz. 287

Jakub z Gostynina

— (eg).: Zabawa z historią w tle = poz. 239

Jeziorowski, Tadeusz

76. WILCZKIEWICZ, Tomasz (1960-).: Waleczny Tadzio / Tomasz Wilczkiewicz. – Łódź: Instytut Pamięci Narodowej-Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2019. – 28 stron: ilustracje; 30 cm.

Jóźwiak, Henryk

— **Uroczyste** odsłonięcie miejsca pamięci = poz. 196

Kiljan, Beata

77. MAŁECKA, Agnieszka.: Zaczęło się od rajju: fotografowanie natury / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 33, dod. Gość Płocki, nr 33/547, s. V, il.

Kozłowska Maria Franciszka

78. FEDOROWICZ, Andrzej.: Buntowniczkini: niezwykle Polki, które robiły, co chciały / Andrzej Fedorowicz. – Warszawa: Prószyński i S-ka, 2019. – 320 stron: ilustracje; 21 cm.
Bibliografia na stronach 318-320.
ISBN 978-83-8169-102-4
Zawiera rozdz.: Maria Franciszka Kozłowska.

Kraśiński, Wincenty

79. GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego Kraśińskiego / Wojciech Jerzy Górczyk. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 10 (2018), s. 159-186, il.
Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.
Historia kościoła, parafii i cmentarza ufundowanego przez Wincentego Kraśińskiego w Opinogórze Górnej.

Kurowski, Jan Antoni

80. Nasz rodak walczył i poległ w bitwie pod Falaise we Francji. // Nasza Biała Rodzina. – 2019, nr 34, s. 1-2, il.
Dot. majora Jana Antoniego Kurowskiego, pochodzącego z Białej w gm. Stara Biała.

Lemanowicz, Dariusz

— TYRKA, Grażyna.: Ze zbiorów płockich kolekcjonerów = poz. 248

Lewandowski, Damian

— MARCINIAK, Jola.: Blisko 100 godzin na trasie = poz. 268

Lisowski, Leonid

81. ORŁOWSKA, Milena.: W poszukiwaniu grobu Leonida: kartka z obrony Płocka / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 185, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Leonid Lisowski – żołnierz ukraiński i nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919-1920 r., pochowany na płockim cmentarzu prawosławnym.

Mazowiecki, Tadeusz

82. GÓRALSKI, Roman.: Nasz premier znad Wisły: płocczanie ufundowali pomnik / Roman Góralski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 212, dod. Tadeusz Mazowiecki wraca do Płocka, s. 1, il.

Pomnik Tadeusza Mazowieckiego, płocczanina, pierwszego premiera III RP, odsłonięty w 30. rocznicę zaprzysiężenia rządu.

83. LEWANDOWSKA, Anna.: Może właśnie wstał z ławeczki...: pomnik Tadeusza Mazowieckiego / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 208, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Tadeusz Mazowiecki – płocczanin, polityk, publicysta, pierwszy premier III RP.

84. LEWANDOWSKA, Anna.: Płocki szlak śladami premiera / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 212, dod. Tadeusz Mazowiecki wraca do Płocka, s. 2-3, il.

Tadeusz Mazowiecki, płocczanin, pierwszy premier III RP.

85. LEWANDOWSKA, Anna.: Porządny człowiek / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 212, dod. Tadeusz Mazowiecki wraca do Płocka, s. 4, il.

Wypowiedź Iwony Jesiotr-Krupińskiej, autorki projektu pomnika Tadeusza Mazowieckiego.

86. LEWANDOWSKA, Anna.: Tadeusz Mazowiecki – żywa lekcja historii: 30 lat temu w Polsce / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 214, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Panel w Małachowiance poświęcony Tadeuszowi Mazowieckiemu, płocczaninowi, pierwszemu premierowi III RP, z okazji odsłonięcia pomnika w 30. rocznicę zaprzysiężenia rządu.

Mieczkowski, Adam

— MIECZYKOWSKI, Adam.: Ciska pasuje do bhp muzyka = poz. 293

Milner, Jan

— TYRKA, Grażyna.: Ze zbiorów płockich kolekcjonerów = poz. 248

Nowakowska, Katarzyna

87. SZATKOWSKA, Lena.: Wierzyliśmy w zwycięstwo: 75 lat temu wybuchło Powstanie Warszawskie / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 31, s. 12, il.

Wspomnienia Katarzyny Rabińskiej-Nowakowskiej, uczestniczki Powstania Warszawskiego, sanitariuszki 3. Batalionu Pancernego AK „Golski”.

Olewnik, Krzysztof

— KOWALSKA, Dorota.: Ich walka o prawdę wciąż się nie kończy = poz. 209

Ostrowski, Krzysztof

— KINALSKA, Eliza.: Ostrowscy herbu Nieczuja = poz. 68

Rojewski, Ignacy

88. O Ignacym Rojewskim – lekarzu, wojskowym, poecie, sportowcu, a przede wszystkim gąbinianinie / opracowanie W. Olszewski. // *Echo Gąbina*. – 2019, nr 3, s. 34-35, il.

Artykuł zawiera wiersze Ignacego Rojewskiego.

Roszkowska, Cecylia

89. ORŁOWSKA, Milena.: Pani Cecylia: dama z Tumskiej 16: płockie historie / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 155, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Pierwsza płocczanka, która miała prawo jazdy Cecylia Roszkowska, właścicielka gabinetu kosmetycznego i kamienicy przy ul. Tumskiej 16, miłośniczka podróży.

Rutski, Stefan

90. HORODYSKA-GIZIŃSKA, Ewa.: Stefan Welamin Rutski – pierwszy kierownik i dyrektor Archiwum Państwowego w Płocku w latach 1919-1922 / Ewa Horodyska-Gizińska. // *Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny*. – T.11 (2019), s. 28-50, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Rychlicki, Władysław

91. SUPEŁ, Cezary.: Druh Władek: pierwszy drużynowy: Akademia Opowieści / Cezary Supeł. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 167, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

3. edycja konkursu „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej na temat: nauczyciel, mistrz życia. Wspomnienia znanych płocczan o ich nauczycielach i mistrzach.

Stanisław Kostka, św.

— **Kostka** znaczący więcej = poz. 303

Stanisław Kostka (św.)

92. „My z niego wszyscy”: historyczne i religijne dziedzictwo św. Stanisława Kostki / redakcja Wojciech Kućko; Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku. – Wydanie II zmienione. – Płock : Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 315, [5] stron, [32] strony tablic: ilustracje kolorowe; 22 cm.

Materiały z sympozjum, 15 listopada 2018 r., Płock. – Część tekstu równoległa w języku polskim, włoskim. ISBN 978-83-66171-22-0

Szawaryn, Marek

— TYRKA, Grażyna.: Ze zbiorów płockich kolekcjonerów = poz. 248

Themerson, Franciszka

— **Linie** życia Franciszki Themerson = poz. 285

Trendziuk, Waldemar

93. KACPRZAK, Michał.: Przez moje życie przeszedł Tajfun: Akademia Opowieści / Michał Kacprzak. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 196, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.

3. edycja konkursu „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej na temat: nauczyciel, mistrz życia. Wspomnienia znanych płocczan o ich nauczycielach i mistrzach.

Urbańska, Joanna

94. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Za super drogowy projekt : uczennice z Goleszyna z nagrodami / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 35, s. 13, il.

Nagrody dla nauczycielki i uczennic z Susku w projektach: Młodzi Przedsiębiorczy CEO oraz Młodzieżowej Akademii Biznesu i Przedsiębiorczości by Digital University.

Wichary, Marcin

95. WICHARY, Marcin.: Moja druga rodzina była w sztani / Marcin Wichary; rozm. przepr. Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 28, s. 29, il.

Rozmowa z Marcinem Wicharym, ustępującym po 15 latach bramkarzem Orlen Wisły.

Wittenberg, Bogusław

— CYBULSKI, Tomasz.: Otton i Bogusław Wittenbergowie – pastorzy ewangelicy z Mazowsza = poz. 96

Wittenberg, Otton

96. **CYBULSKI, Tomasz.:** Otton i Bogusław Wittenbergowie – pastorzy ewangelicy z Mazowsza / Tomasz Cybulski. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 13-23, il.
Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Wyszyński, Stefan

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Nasz duchowy krewny = poz. 310

Zieliński, Gustaw

97. **KRÓL, Małgorzata.:** „This intellectual world has to itself, that sometimes it becomes for the soul, what air, food and drinks are for the body” – bibliophile in exile: literary correspondence of Gustaw Zieliński / Małgorzata Król. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 10 (2018), s. 11-30
Bibliogr. – Streszcz. w jęz. pol.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Hydrotechnika

— MICHALIK, Piotr.: Historia pewnej rzeki = poz. 114
— STACHURSKA, Agnieszka.: Awaria w oczyszczalni „Czajka” = poz. 161

Ochrona środowiska

98. **ORŁOWSKA, Milena.:** Cel ambitny. Ale osiągalny: młodzie będą strajkować / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 220, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.
Młodzieżowy Strajk Klimatyczny w Płocku.
— RUSZKOWSKI, Jarosław.: Co wydobywa się z kominia IOS? = poz. 141
— SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Rok 2018 w Stowarzyszeniu Ziarno = poz. 236
99. **ULIŃSKI, Paweł.:** Ważne inspiracje dla Grzybowskiemu Ekosystemu / Paweł Uliński, Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2019, nr 106, s. 9-12, il.
Wyjazdy szkoleniowo-integracyjne podmiotów współpracujących ze Stowarzyszeniem Ekologiczno-Kulturalnym „Ziarno” z Grzybowa.

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— **Moda** na Mazowsze: Kids and Fun = poz. 32
— **Muzeum** Wsi Mazowieckiej w Sierpcu = poz. 251
— **Płock** dla dzieci = poz. 243
100. **Raport** z badań ruchu turystycznego w województwie mazowieckim w latach 2015-2017. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – 43 s.: il. kolor.; 28 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 21.)
Na okł. logo: Mazowsze: serce Polski, Mazowieckie Obserwatorium Terytorialne. – Aneksy s. 42-43.
— RYMARKIEWICZ, Klaudia.: Wakacje z Chopinem w Sannikach = poz. 238
— STACHURSKA, Agnieszka.: Płock straci swoją żeglugę przez... nowe bulwary? = poz. 151
— **Trendy** Rozwojowe Mazowsza = poz. 52
101. **Wykorzystanie** obiektów turystycznych wspieranych i promowanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego a turystyka weekendowa na Mazowszu. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – 102 s.: il. kolor.; 28 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 22.)

Na okł. logo: Mazowsze: serce Polski, Mazowieckie Obserwatorium Terytorialne. – Aneksy s. 89-102.

1. Turystyka – badanie – Polska – 21 w. 2. Turystyka – infrastruktura – Polska – 21 w. 3. Mazowieckie, województwo (od 1999) – turystyka

III. LUDNOŚĆ

Demografia. Migracje. Osadnictwo.

— LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Polski Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 112
— **Ludność**, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2018 r. = poz. 23
102. **(MS).:** W Płocku ubyło prawie 800 mieszkańców: miasto ludzi starszych i rozwodników? / (ms). // Wiadomości Portal-Płock. – 2019, nr 19, s. 6, il.

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka, numizmatyka...

103. **BAŃKA, Krystyna.:** Działalność Archiwum Państwowego w Płocku w roku 2018 / Krystyna Bańka. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 139-147
104. **BAŃKA, Krystyna.:** Zasób Archiwum Państwowego w Płocku – jego gromadzenie i opracowanie (1919-2018) / Krystyna Bańka. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 51-82, il.
105. **GÓRSKA-SIERADZKA, Jolanta.:** Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Łęczycy – historia i zasób / Jolanta Górską-Sieradzka, Ewelina Markiewicz. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 115-125, il.
— HORODYSKA-GIZIŃSKA, Ewa.: Stefan Welamin Rutskipierwszy kierownik i dyrektor Archiwum Państwowego w Płocku w latach 1919-1922 = poz. 90
106. **LEŚNIEWSKA, Jolanta.:** Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Kutnie – historia i zasób / Jolanta Leśniewska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 101-114, il.
— MAŁECKA, Agnieszka.: Czas odkurzyć książki = poz. 314
107. **NAKIELSKI, Witold.:** Niektóre problemy menniswa Władysława Hermana / Witold Nakielski. // Warszawski Pamiętnik Numizmatyczny. – R. 7(2019), s. 19-39, il., tab.
Bibliogr. s. 35-37 – Streszcz. w jęz. ang.
108. **PIEKARSKI, Tomasz.:** Zmiany organizacyjne i kierownictwo Archiwum Państwowego w Płocku w latach 1919-2019 / Tomasz Piekarski, Anna Stogowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 9-27, il.
Historia, działalność oraz siedziby płockiego Archiwum Państwowego.
109. **RAD.:** Cztery kilometry skarbów: najpiękniej położone archiwum w Polsce / rad. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 27, s. 9, il.
Uroczyste obchody 100-lecia Archiwum Państwowego w Płocku.
110. **WOJCIECHOWSKA, Agnieszka.:** Popularyzacja w Archiwum Państwowym w Płocku (1919-2019) / Agnieszka Wojciechowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.11 (2019), s. 83-100, il.

Historia okręgów i miejscowości. Historiografia

Gostynin

111. **SEWERYNIAK, Henryk (1951-).:** Nikt nie ma większej miłości...: męczeństwo kapłanów gostyńskich w latach II wojny światowej / Henryk Seweryniak, Łukasz Zieliński. – Wydanie II, poprawione i uzupełnione. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 150 stron: ilustracje; 20 cm.

Mazowsze

112. **LESZCZYŃSKA, Cecylia.**: W kontekście 100-lecia niepodległości Polski Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej: część pierwsza: Druga Rzeczpospolita / Cecylia Leszczyńska. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2019, nr 29, s. 11-33, tab.

Bibliogr. s. 30-32

Płock

113. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Liczą się ludzie, nie liczby: zapomniaлиśmy, a trzeba pamiętać / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 226, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4, il. Zawiera rec. książki: Okno na Kwiatka: ulica Józefa Kwiatka w Płocku od początku XIX wieku do 1939 roku – ludzie i zabudowa / Gabriela Nowak-Dąbrowska. – Płock, 2019.

Projekty Fundacji Nobiscum Piotra Dąbrowskiego i Gabrieli Nowak-Dąbrowskiej – książka o mieszkańcach Płocka pochodzenia żydowskiego „Okno na Kwiatka”, projekt „Pamięć. Płock 1939” i serwis internetowy JewishPlock.eu

- LEWANDOWSKA, Anna.: Płock w policyjnym mundurze = poz. 210

114. **MICHALIK, Piotr.**: Historia pewnej rzeki...: spacerkiem po Mazowszu: cz. 1-2 / Piotr Michalik. // Wieś Mazowiecka. – 2019, nr 7-8, s. 6-7, il.; nr 9, s. 19

Historia budowli na rzece i w jarze Brzeźnicy w Płocku.

115. **ORŁOWSKA, Milena.**: Album Grzegorza Chabowskiego: Żydowski Płock na zdjęciach / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 208, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Na straży historii żydowskich sąsiadów: unikatowe zdjęcia Płocka i płocczan

- SOKOLNICKI, Michał.: [Kiedy stała się wolność... Płock w latach 1918-1921 – recenzja] = poz. 117

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- KUŹNIEWSKA, Zofia H.: Norbertanki płockie = poz. 306
— NAKIELSKI, Witold.: Niektóre problemy mennictwa Władysława Hermana = poz. 107
— **Reformacja**, kontreformacja, reforma katolicka na Mazowszu = poz. 311

Historia 1795-1918

- WOŹNIAK, Beata.: Życie towarzyskie na prowincji Królestwa Polskiego w świetle „Korespondenta Płockiego” = poz. 317

Historia 1914-1939

- KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Cekanowo – cmentarz, którego nie ma = poz. 157
— ORŁOWSKA, Milena.: W poszukiwaniu grobu Leonida = poz. 81

116. **SMOLIŃSKI, Leszek.**: [Związki gen. Józefa Hallera i Hallerczyków z Płockiem w latach 1917-1924 – recenzja] / Leszek Smoliński. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 48-50, il. Zawiera rec. książki Związki gen. Józefa Hallera i Hallerczyków z Płockiem w latach 1917-1924 / Grzegorz Gołębiowski. – Płock, 2018.

117. **SOKOLNICKI, Michał.**: [Kiedy stała się wolność... Płock w latach 1918-1921 – recenzja] / Michał Sokolnicki. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 51-53, il.

Zawiera rec. książki: Kiedy stała się wolność... Płock w latach 1918-1921 / Magdalena Biłska-Ciećwierz. – Płock, 2018.

- WILCZKIEWICZ, Tomasz.: Waleczny Tadzio = poz. 76

Historia 1939-1945

- DANIELUK, Jacek.: Zobaczyliśmy grozę wojny = poz. 191

- **Dotknąć** przeszłości = poz. 254

- **Gąbiński** wrzesień 1939 = poz. 66

118. **KUTRZEBA, Tadeusz (1886-1947).**: Bitwa nad Bzurą (9-22 września 1939 r.) / Tadeusz Kutrzeba. – Oświęcim: Napoleon V, 2019. – 141 stron: mapy; 24 cm.

Na okładce podtytuł: Przyczynnik do historii kampanii.

ISBN 978-83-8178-135-0

- MAŁECKA, Agnieszka.: Wojenne straty kościoła płockiego = poz. 245

- **Nasz** rodak walczył i poległ w bitwie pod Falaise we Francji = poz. 80

- **O Ignacym** Rojewskim – lekarzu, wojskowym, poecie, sportowcu, a przede wszystkim gąbinianinie = poz. 88

- **Obchody** 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej w Gąbinie = poz. 193

- **ROBAK, Waldemar.**: Wielkie widowisko na lewym brzegu Wisły = poz. 195

- **SEWERYNIAK, Henryk.**: Nikt nie ma większej miłości... = poz. 111

- **SZATKOWSKA, Lena.**: Wierzyliśmy w zwycięstwo = poz. 87

- **Zabytki** Kościoła Płockiego 1939-2019 = poz. 289

V. ETNOGRAFIA

Sztuka ludowa

- MAŁECKA, Agnieszka.: Prosimy do malambo = poz. 242

Obyczaje

119. **ASZTEMBORSKI, Jarosław.**: „Rekordowe żniwa w skansenie”: Muzeum Wsi Mazowieckiej / Jarosław Asztemborski. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 31, s. 10, il.

- **Muzeum** Wsi Mazowieckiej w Sierpcu = poz. 251

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

120. **FILARECKA, Anna.**: Wyплаты z FGŚP / Anna Filarecka, Joanna Piłka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2019, nr 4, s. 9-10, tab. Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych

- LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Polski Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 112

- **Raport** z badań ruchu turystycznego w województwie mazowieckim w latach 2015-2017 = poz. 100

- **Wykorzystanie** obiektów turystycznych wspieranych i promowanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego a turystyka weekendowa na Mazowszu = poz. 101

Statystyka

- **Ludność**, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2018 r. = poz. 23

Inwestycje. Budownictwo

- AS.: Miasto zaciągnie kredyt na stadion = poz. 198

- (gSz): Ponad 2 miliony dla powiatu płockiego = poz. 199

121. **Inwestycje.** // Wieści Gminne (Bielsk). – 2019, nr 52(4), s. 7-8, il.

Podsumowanie inwestycje w gminie Bielsk.

- **Inwestycje** w naszej gminie = poz. 200

- **Inżynier** Mazowsza = poz. 18

122. **Konferencja** – Gąbińska Strefa Rozwoju Gospodarczego przy obwodnicy szansą dla regionu / oprac. W. Olszewski. // Echo Gabina. – 2019, nr 3, s. 10-13, il.

Gąbińska Strefa Rozwoju Gospodarczego.

— PERZYŃSKI, Jarosław.: Mocne rozpoczęcie inwestycji... = poz. 204

— TEREBUS, Jacek.: Inwestycje są kluczem do rozwoju miasta = poz. 205

123. Zagospodarowanie płockiego nabrzeża wiślanego. // Tumskanova. – 2019, nr lipiec, s. 6, il.

Technika. Elektronika

— GASIK, Małgorzata.: Młody homo ludens potrzebuje cyberprzewodnika = poz. 225

— KRUSIEWICZ, Anna.: Uczniowie listy piszą = poz. 229

— KUĆ, Mariam.: Edukacja na YouTube – to lubię! = poz. 227

— POCAŁUŃ, Joanna.: Pokolenie pochylonych głów, czyli jaki wpływ na zdrowie fizyczne mają telefony komórkowe? = poz. 221

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

124. BEREZOWSKI, Andrzej.: CSR nie tylko na papierze / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2019, nr 27, s. 22-23, il.

CSR (Corporate Social Responsibility) – Społeczna odpowiedzialność biznesu. Planowanie wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w PKN ORLEN SA.

125. BEREZOWSKI, Andrzej.: ORLEN lokalnie odpowiedzialny / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2019, nr 32, s. 30-31, il.

Nabór wniosków do drugiej edycji programu dla społeczności lokalnych „Moje Miejsce na Ziemi”.

126. Bezpieczeństwo energetyczne jest zapewnione: XXIX Forum Ekonomiczne w Krynicy: energetyka - infrastruktura krytyczna. // Gazeta Polska. – 2019, nr 38, s. 76-77, il.

Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej i gazu dla polskich rafinerii i ciepłownictwa, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb przemysłu naftowego.

127. Czy powstanie silna polska firma paliwowa? / PAP, PKN ORLEN. // Solidarność Polskiej Chemii. – 2019, nr 8, s. 9, 10, il.

Proces przejmowania kontroli kapitałowej przez PKN ORLEN SA nad Grupą Lotos.

128. DOMAGALSKA, Sandra.: Rada KSPCH w Płocku / Sandra Domagalska, Małgorzata Szuszczyk. // Solidarność Polskiej Chemii. – 2019, nr 9, s. 6-7, il.

Posiedzenie Rady Krajowego Sekretariatu Przemysłu Chemicznego NSZZ Solidarność na terenie PKN ORLEN SA.

129. FALKOWSKI, Piotr.: Poprzez biznesowe działania PKN ORLEN wzmacnia i jednoczy polską przedsiębiorczość / Piotr Falkowski. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 203, s. 10-11, il.

Firma „Bracia Sadownicy” partnerem programu „Pij polskie soki” na stacjach Orlenu.

— GUTOWSKI, Cezary.: Kubica żegna Williama = poz. 258

130. JUŻ.: Fuzja Orlenu z Lotosem zwiększy bezpieczeństwo Polski / JUŻ. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 173, s. A26, il.

Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej i gazu dla polskich rafinerii, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb przemysłu naftowego.

131. KINALSKA, Eliza.: Spółka rozwija skrzydła: z wizytą w czeskim Unipetrolu / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 28, s. 9, il.

Charakterystyka czeskiego Unipetrolu wizytowanego przez płockich dziennikarzy.

132. Kurort ponownie świadkiem debat o polityce i gospodarce: XXIX Forum Ekonomiczne w Krynicy: podsumowanie. // Gazeta Polska. – 2019, nr 38, s. 54-55, il.

Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej i gazu dla polskich rafinerii, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb przemysłu naftowego.

133. (MS).: Orlen i Lotos: przejęcie, na którym skorzystają wszyscy / (MS). // Sieci. – 2019, nr 28, s. 74-75, il.

134. NAIMSKI, Piotr.: Jesteśmy dziś bezpieczniejsi niż cztery lata temu: strategia dla polskich rafinerii, bezpieczeństwo i biznes / Piotr Naimski. // Gazeta Polska - 2019, nr 38, s. 66-67, il.

Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej i gazu dla polskich rafinerii, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb przemysłu naftowego.

135. OBAJTEK, Daniel.: Być w gronie najbardziej liczących się koncernów w Europie / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Marek Tejchman, Julita Żylińska, współpraca Grzegorz Kowalczyk. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 170, s. A1, A8-A9, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA, Danielem Obajtkiem, nt. fuzji koncernu z Grupą Lotos SA.

136. OBAJTEK, Daniel.: Nadrobić zaległości / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 201, s. 1, 6-7, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o odszkodowaniu za dostawę zanieczyszczonej ropy naftowej rurociągiem Przyjaźń z Rosji, o fuzji z Lotosem, wynikach finansowych i planach gospodarczych koncernu.

137. ORLEN gotowy na wyzwania przyszłości. // GO!. – 2019, nr 7-8, s. 12-14, il.

Udział PKN ORLEN w Forum Wizja Rozwoju w Gdyni.

138. ORLEN w elicie razem z Kubicą: inwestycja na torze F1. // Gazeta Polska. – 2019, nr 28, s. 92-94, il.

139. PAWLAK, Mateusz.: Ropa i gaz z wielu źródeł to większe bezpieczeństwo i energetyka / Mateusz Pawlak. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 210, s. A20, il.

140. PEGAZ, Marcin.: Polskie rafinerie zdały egzamin: krajowy sektor wyszedł obronną ręką z kryzysu paliwowego / Marcin Pegaz, przy współpracy z Grupą Lotos. // Gazeta Polska - 2019, nr 38, s. 64-65, il.

Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej i gazu dla polskich rafinerii, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb przemysłu naftowego.

— **Profilaktyka** dla Płocka = poz. 214

141. RUSZKOWSKI, Jarosław.: Co wydobywa się z komina IOS? : czy nocą wypuszczanych jest więcej substancji? / Jarosław Ruszkowski, Jerzy Majchrzak; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 16, s. 4, il. – (ORLEN bez tajemnic)

Działanie Instalacji Odsiarczania Spalin – m.in. charakterystyka komina „Gruba Berta”.

142. SKWIROWSKI, Piotr.: Wyścig po pieniądzu z PPK. Orlen zagra z PZU / Piotr Skwirowski. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 163, s. A17, il.

Podpisanie umowy z PZU na zarządzanie środkami pracowników w tworzonych emerytalnych Pracowniczych Planach Kapitałowych.

143. STACHURSKA, Agnieszka.: Czym zajmuje się Unipetrol? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 14, s. 4, il. – (ORLEN bez tajemnic)

Prezentacja historii czeskiego Unipetrolu oraz marki stacji benzynowych Benzina podczas wizyty studyjnej płockich dziennikarzy. — STACHURSKA, Agnieszka.: Specjaliści przyjadą do Płocka = poz. 218

— SZUMOWSKI, Łukasz.: Minister zdrowia: to specjaliści będą przyjeżdżać do Płocka = poz. 219

— SZUMOWSKI, Łukasz.: Priorytetem jest leczenie pacjentów = poz. 220

144. Światowy, nowoczesny i narodowy: powstanie i rozwój PKN ORLEN / materiały prasowe PKN ORLEN. // Gazeta Polska. – 2019, nr 35, s. 72-75, il.

145. WIŚNIEWSKI, Remigiusz.: Działalność formacji obrony cywilnej na przykładzie PKN ORLEN / Remigiusz Wiśniewski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.10 (2018), s. 101-123

Streszcz. w jęz. ang.

146. Zaangażowanie społeczne ORLEN / partner dodatku ORLEN. // Gazeta Polska. – 2019, nr 39, s. 88-91, il.

CSR (Corporate Social Responsibility) – Społeczna odpowiedzialność biznesu, finansowanie m.in. kampanii „Dobry kierowca” i program „ORLEN dla Strażaków”.

Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” SA

— **Bezpieczeństwo** energetyczne jest zapewnione = poz. 126

— JUŻ.: Fuzja Orlenu z Lotosem zwiększy bezpieczeństwo Polski = poz. 130

— NAIMSKI, Piotr.: Jesteśmy dziś bezpieczniejsi niż cztery lata temu = poz. 134

— PEGAZ, Marcin.: Polskie rafinerie zdały egzamin = poz. 140

Rzemiosło

147. LEWANDOWSKA, Anna.: Powrót chleba z legendy: płockie smaki / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 196, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.

Wypiek chleba wg receptury sióstr mariawitek w piekarni Norberta Kierzkowskiego

Rolnictwo

Zagadnienia ogólne

— **Chleba** naszego poprzedniego = poz. 190

— DĄBROWSKI, Jacek.: Dożynki Powiatu Płockiego 2019 w Brudzeniu Dużym = poz. 173

— **Dożynki** = poz. 192

148. MAŁECKA, Agnieszka.: Trudne żniwa : susza na Mazowszu / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 31, dod. Gość Płocki, nr 31/545, s. III, il.

— PYTELEWSKA, Maria.: Obchody święta plonów w Gozdowie = poz. 194

— **W hołdzie** dla rolników = poz. 197

Leśnictwo. Łowiectwo

— SUTY, Ryszard.: Nie muszę zabijać = poz. 282

149. ŻENCZYKOWSKI, Józef.: Projekt obchodu dwudziestopięciolecia Płockiego Towarzystwa Racyjnego Polowania i projekt Wystawy Przemysłowo-Łowieckiej w Płocku / Józef Żenczykowski. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2019. – 24 [6] stron: ilustracje; 30 cm.

Reprint maszynopisu z 1923 roku.

ISBN 978-83-64825-66-8

Książka wydana z okazji XIII Zjazdu Delegatów Klubu Kolekcjonera i Kultury Łowieckiej Polskiego Związku Łowieckiego w Soczewce k. Płocka, 14-16 czerwca 2019 roku.

Gospodarka wodna

— MICHALIK, Piotr.: Historia pewnej rzeki = poz. 114

Bulwary wiślane cieszą mieszkańców i turystów. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 173, dod. Tygodnik Płock, s. 6, il.

151. STACHURSKA, Agnieszka.: Płock straci swoją żeglugę przez... nowe bulwary? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 14, s. 1, 5, il.

Trudności w funkcjonowaniu Żeglugi Płockiej.

Handel. Usługi

— (eg).: Zabawa z historią w tle = poz. 239

— LEWANDOWSKA, Anna.: Powrót chleba z legendy = poz. 147

— ORŁOWSKA, Milena.: Pani Cecylia: dama z Tumskiej 16 = poz. 89

152. SZEWCZYK-JAROCKA, Mariola.: Ocena jakości usług księgowo-podatkowych oferowanych przez biuro rachunkowe w opinii klientów / Mariola Szewczyk-Jarocka, Beata Lazarowska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.10 (2018), s. 381-398, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

153. Z miłości do zdrowych i pięknych stóp!: Podkosmed Izabeli Sobocińskiej w Płocku. // Beauty Forum. – 2019, nr 9, s. 130-132, il.

Komunikacja. Transport. Łączność

— GASIK, Małgorzata.: Młody homo ludens potrzebuje cyberprzewodnika = poz. 225

— **Inwestycje.** = poz. 121

— **Konferencja** – Gąbińska Strefa Rozwoju Gospodarczego przy obwodnicy szansą dla regionu = poz. 122

— MARCINIAK, Jola.: Do Warszawy pociągami 250 km/godz = poz. 202

— POCAŁUŃ, Joanna.: Pokolenie pochylonych głów, czyli jaki wpływ na zdrowie fizyczne mają telefony komórkowe? = poz. 221

154. TYBURA, Joanna.: Wiadukt nad dzwonem mile widziany: komunikacja / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 161, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.

Koncepcja wiaduktu nad Rondem Wojska Polskiego w Płocku.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

155. KINALSKA, Eliza.: Awantura o śmieci: mieszkańcy żądają wyjaśnień / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 27, s. 15, il.

Dot. cen za odbiór i zagospodarowanie odpadów na terenie Związku Gmin Regionu Płockiego oraz długów organizacji.

156. KINALSKA, Eliza.: Trwa „kryzys śmieciowy”: kto odbierze odpady? / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 31, s. 17, il.

Brak odbioru odpadów w podpłockich gminach obsługiwanych przez ZGRP.

157. KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Cekanowo – cmentarz, którego nie ma: prawie zapomniana historia / Michał Korwin-Szymanowski. // Głos Słupna. – 2019, nr 3(67), s. 13, il.

Cmentarz wojenny 1914-1918 r.

158. LEWANDOWSKA, Anna.: Rozdzielaj śmieci : nowe przepisy / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 193, s. 8

Obowiązek segregacji śmieci, znaczne podwyżki cen za wywóz śmieci niesegregowanych.

159. LEWANDOWSKA, Anna.: Śmieciowe zamieszanie: odpady zasypią gminy? / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 153, s. 12, il.

Znaczne podwyżki cen za wywóz śmieci w gminach, w których umowy z firmami odbierającymi odpady zawarł Związek Gmin Regionu Płockiego.

— MARCINIAK, Jola.: Wywalczył czwarte zwycięstwo = poz. 270

160. PAKIEŁA, Paweł.: Drakońskie opłaty za odpady: rozmowa z dyrektorem zarządu Empegek Sp. z o. o. / Paweł Pakieła; rozm. prepr. Sylwia K. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 28, s. 6, il.

Zmiany cen za wywóz śmieci w Sierpcu.

161. STACHURSKA, Agnieszka.: Awaria w oczyszczalni „Czajka”: jaki wpływ będzie miała na Wisłę? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 17, s. 1, 12, il.

Zanieczyszczenie wody w Wiśle po awarii warszawskiej oczyszczalni ścieków.

162. STACHURSKA, Agnieszka.: Gminy protestują przeciw

wysokim stawkom za wywóz śmieci: ZGRP: „Prosimy o zabezpieczenie odpadów na własnych posesjach” / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 13, s. 1, 10, il.

Dot. podwyżki opłat oraz kryzysu w strukturach ZGRP.

163. STACHURSKA, Agnieszka.: Odpadowe zamieszanie: jak wygląda aktualna sytuacja w gminach? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 16, s. 1, 12, il.

Uchwała Związku Gmin Regionu Płockiego oraz rozwiązania dot. odpadów komunalnych w 11 gminach.

164. STACHURSKA, Agnieszka.: Strażacy całą noc walczyli z pożarem w DPS: ogromne straty, poszkodowany został strażak / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 15, s. 1, 5, il. Pożar Domu Pomocy Społecznej „Nad Jarem” i zbiórka charytatywna na jego rzecz.

— **Zaangażowanie** społeczne ORLEN = poz. 146

Gospodarka mieszkaniowa

165. CHODKOWSKI, Lech.: Od 40 lat zmieniamy nasze miasto Płock: jubileusz Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej / Lech Chodkowski; rozm. przepr. Jan Bolesław Nycek. // Nasz Płock. – 2019, nr 3(129), s. 8, il.

Rozmowa z Lechem Chodkowskim, prezesem MSM.

166. PTAK, Teresa.: Podajemy ludziom kulturę na tacy / Teresa Ptak. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 1-2(6-7), s. 14-15, il.

Sezon kulturalny 2018/2019 w Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

167. Rosną nowe „Mieszkania na start”. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 202, dod. Tygodnik Płock, s. 20, il.

Budowa mieszkań na wynajem dla młodych ludzi ramach płockiego programu „Mieszkania na start”.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

— CELMER, Mariusz.: Działania władz komunistycznych wobec kościoła katolickiego w powiecie płockim w latach 1945-1956 (wybrane aspekty) = poz. 300

— **Czy** powstanie silna polska firma paliwowa? = poz. 127

— GORAŁSKI, Roman.: Nasz premier znad Wisły = poz. 82

— LEWANDOWSKA, Anna.: Płocki szlak śladami premiera = poz. 84

— LEWANDOWSKA, Anna.: Tadeusz Mazowiecki – żywa lekcja historii = poz. 86

— OBAJTEK, Daniel.: Być w gronie najbardziej liczących się koncernów w Europie = poz. 135

Fundusze unijne

— **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 10

Partie polityczne

— BACZEWSKI, Marcin.: Wywiad z Marcinem Baczewskim = poz. 207

— BIENIEK, Mariusz.: Teraz może być tylko lepiej = poz. 71

168. BIENIEK, Mariusz.: Teraz może być tylko lepiej. (2) / Mariusz Bieniek; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski, Krzysztof Urbaczewski. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 3-4(8-9), s. 7-10, il.

Rozmowa ze Starostą Płockim, Mariuszem Bienkiem.

169. Już 13 października: wybory do Sejmu i Senatu 2019 / Opr. (jac). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 39, s. 6, il.

Zasady głosowania oraz kandydaci do Sejmu w okręgu wyborczym nr 16 (płocko-ciechanowski) oraz do Senatu w okręgu nr 38.

170. OLEJNICZAK, Waldemar.: Rozmowa z posłem Waldemarem Olejniczakiem / Waldemar Olejniczak; rozm. przepr.

MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 34, s. 6, il.

Waldemar Olejniczak – kandydat Prawa i Sprawiedliwości do parlamentu z Sierpca.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Kto idzie do Sejmu „ratować Polskę”, a kto chce rozwoju Płocka? = poz. 208

171. STRUZIŁ, Adam.: Dla Mazowsza i dla Polski / Adam Struzik; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 3-4(8-9), s. 5-6, il.

Rozmowa z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego, Adamem Struzikiem.

172. ZGORZELSKI, Piotr.: Daliśmy Polakom możliwość realnego wyboru / Piotr Zgorzelski; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 3-4(8-9), s. 4, il.

Rozmowa z Posłem PSL, Piotrem Zgorzelskim.

Organizacje społeczne

173. DĄBROWSKI, Jacek.: Dożynki Powiatu Płockiego 2019 w Brudzeniu Dużym / Jacek Dąbrowski, Popis Renata. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 3-4(8-9), s. 10-11, il.

— **IX Dni** Bulkowa XVII Festyn Rodzinny Stowarzyszenia „Nasza Przyszłość” = poz. 240

174. KINAŁSKA, Eliza.: Serce wsi znowu bije: Koło Gospodyń Wiejskich w Murzynowie / Eliza Kinałska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 37, s. 18, il.

175. Lokalni grantobiorcy. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2019, nr 29, s. 6, il.

Projekty dofinansowane z programu grantowego „Działaj lokalnie” w gminie Radzanowo.

176. MAŁECKA, Agnieszka.: Chciałoby się, żeby nas było więcej / Agnieszka Małeczka, Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 39, dod. Gość Płocki, nr 39/553, s. VI-VII, il.

30. lat Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej.

177. MARCZAK, Iwona.: Jubileusz 15-lecia działalności Fundacji „Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej – Młodzi Razem” oraz 15-lecia „Działaj Lokalnie” na Ziemi Płockiej – programu wspierającego aktywność obywatelską / Iwona Marczak. // Wieści znad Wisły. – 2019, nr 106, s. 29-30, il.

178. PYTELEWSKA, Maria.: KGW Rycharcice z wizytą u marszałka województwa mazowieckiego / Maria Pytełewska. // Słowo Gozdowa. – 2019, nr 3(78), s. 5, il.

Koło Gospodyń Wiejskich Rycharcice w gminie Gozdowo.

179. ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku im. Janiny Czaplickiej / Zalewska-Mikulska Maria. // Praca i Rozwój. – 2019, nr 3(11), s. 26-28, il.

Harcerstwo

— KACPRZAK, Michał.: Przez moje życie przeszedł Tajfun = poz. 93

— ORŁOWSKA, Milena.: W poszukiwaniu grobu Leonida = poz. 81

— SUPEŁ, Cezary.: Druh Władek: pierwszy drużynowy = poz. 91

Zagadnienia socjalne. Praca. Polityka społeczna

— **Zaangażowanie** społeczne ORLEN = poz. 146

180. ANTOSZAK, Paweł.: Zróżnicowanie wynagrodzeń w województwie mazowieckim / Paweł Antoszak. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.29 (2019), s. 75-86, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— BEREZOWSKI, Andrzej.: CSR nie tylko na papierze = poz. 124

181. ĆWIEK, Monika.: Korzystne trendy na rynku pracy / Monika Ćwiek. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2019, nr 4, s. 12-13, il.

— FILARECKA, Anna.: Wypłaty z FGŚP = poz. 120

— ŁOPATKIEWICZ, Aleksandra.: Zespół wypalenia zawodowego i satysfakcja z pracy wśród pielęgniarek psychiatrycznych = poz. 215

— MUĆKA, Magdalena.: Aktywni niepełnosprawni = poz. 185
182. TYBURA, Joanna.: Złotnik?: chętnych brak: poszukiwane zawody / Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 185, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.
Młodzi nie chcą być kucharzami

Opieka społeczna. Ubezpieczenia

183. BOGDAŃSKA, Edyta.: Aspekty pieczy zastępczej na przykładzie PCPR w Płocku / Edyta Bogdańska. // *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*. – T.10 (2018), s. 55-82

Streszcz. w jęz. ang.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Płocku

184. Diecezjalny Punkt Apteczny Diecezji Płockiej w latach 1981-1986 / słowo wprowadzające, [opracowanie] ks. Michał Marian Grzybowski. – [miejsce nieznanne]: [wydawca nieznanne], [2019]. – 38 stron: ilustracje; 21 cm.

ISBN 978-83-62081-84-4

— GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Ludwika Dąbrowska - płocka potentatka i dobrodziejka = poz. 75

185. MUĆKA, Magdalena.: Aktywni niepełnosprawni / Magdalena Mućka. // *Mazowiecki Rynek Pracy*. – 2019, nr 4, s. 20-21, il.

13. Dzień Integracji i Aktywności Osób z Niepełnosprawnościami w Płocku.

186. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Artyści z Zakrzewa: utalentowani mieszkańcy DPS-u / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 29, s. 14, il.

Twórczość mieszkańców Domu Pomocy Społecznej w Zakrzewie Kościelnym.

— SKWIROWSKI, Piotr.: Wyciąg po pieniądze z PPK. Orlen zagra z PZU = poz. 142

— STACHURSKA, Agnieszka.: Strażacy całą noc walczyli z pożarem w DPS = poz. 164

Zagadnienia socjologiczne

186. CIEŚLEŃSKA, Beata.: Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w Płocku w dokształcanie i doskonalenie nauczycieli w latach 1945-1989 = poz. 224

— DOMAGALSKA, Sandra.: Rada KSPCH w Płocku = poz. 128

187. LEWANDOWSKA, Anna.: Płock napędza równość / Anna Lewandowska, Milena Orłowska, Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 187, s. 3, il.

Marsz Równości środowisk LGBT i ludzi ich wspierających.

— ORŁOWSKA, Milena.: Cel ambitny. Ale osiągalny = poz. 98

188. ORŁOWSKA, Milena.: Pierwszy taki marsz: Płock napędził równość / Milena Orłowska, Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 187, s. 12, il.

Marsz Równości środowisk LGBT i ludzi ich wspierających.

— **Policjant.:** Mają się nie bić i tyle = poz. 212

189. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: W Płocku napędzono... podział: co pokazał Polsce i światu Płocki Marsz Równości? / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 33, s. 6, il.

Płocki Marsz Równości oraz Oficjalna Manifestacja w obronie tradycyjnych wartości.

Patologia społeczna

— LEWANDOWSKA, Anna.: Płock napędza równość = poz. 187

— ORŁOWSKA, Milena.: Pierwszy taki marsz = poz. 188

— **Policjant.:** Mają się nie bić i tyle = poz. 212

Uroczystości i obchody

190. Chleba naszego powszedniego. // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 52, s. 8-9, il.

IX dożynki powiatu sierpeckiego w Rościszewie.

191. DANIELUK, Jacek.: Zobaczyliśmy grozę wojny: ataki

piechoty, ostrzał artylerii, lotniczy nalot / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 38, s. 7, il.

Rekonstrukcja walk obronnych w 1939 roku w okolicy Radziwina.

192. Dożynki / Oprac. UG Biels. // *Więści Gminne (Bielsk)*. – 2019, nr 52(4), s. 3-6, il.

Dożynki gminne w Bielsku.

— KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Cekanowo – cmentarz, którego nie ma = poz. 157

— MANKOWSKA, Anna.: „Przerwany marsz...” 80. rocznica agresji radzieckiej na Polskę = poz. 230

193. Obchody 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej w Gąbiniu / opracowanie W. Olszewski. // *Echo Gąbina*. – 2019, nr 35, s. 15, il.

194. PYTELEWSKA, Maria.: Obchody święta plonów w Gozdowie / Maria Pytelewska. // *Słowo Gozdowa*. – 2019, nr 3(78), s. 7-9, il.

195. ROBAK, Waldemar.: Wielkie widowisko na lewym brzegu Wisły: był ogień, dym i atak z powietrza / Waldemar Robak. // *PetroNews*. – 2019, nr 18, s. 1, 9, il.

Fragment walk obronnych 1939 roku zrekonstruowany w płockiej dzielnicy Radziwie.

196. Uroczyste odświeżenie miejsca pamięci / opracowanie W. Olszewski. // *Echo Gąbina*. – 2019, nr 3, s. 32-33, il.

Odświeżenie tablicy pamiątkowej poświęconej Henrykowi Józwiakowi ps. „Groźny”- partyzantowi antykomunistycznego podziemia.

197. W hołdzie dla rolników : Dożynki Powiatu Płockiego-Brudzeń Duży 2019 / Opr. (ek). // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 35, s. 17, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja

— BIENIEK, Mariusz.: Teraz może być tylko lepiej = poz. 71

— BIENIEK, Mariusz.: Teraz może być tylko lepiej = poz. 168

— STRUZIK, Adam.: Dla Mazowsza i dla Polski = poz. 171

Samorząd terytorialny

198. AS.: Miasto zaciągnie kredyt na stadion: pod jednym warunkiem... / AS. // *PetroNews*. – 2019, nr 16, s. 15, il.

Spotkanie Rady Miasta dot. funkcjonowania płockich spółek sportowych oraz budowy stadionu.

— **Bulwary** wiślane cieszą mieszkańców i turystów = poz. 150

199. (GSZ.: Ponad 2 miliony dla powiatu płockiego : dofinansowanie z budżetu samorządu Mazowsza / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 30, s. 15, il.

Planowane inwestycje ze wsparciem finansowym samorządu województwa mazowieckiego.

200. Inwestycje w naszej gminie. // *Głos Słupna*. – 2019, nr 3(67), s. 10, il.

Dot. gminy Słupno.

— (jac). : Kościoły, kamienice, biblioteka = poz. 288

— **Konferencja** – Gąbińska Strefa Rozwoju Gospodarczego przy obwodnicy szansą dla regionu = poz. 122

201. MAK.: Absolutorium bez wotum zaufania: X sesja Rady Powiatu / MaK. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 26, s. 1, 7, il.

Rada Powiatu sierpeckiego.

202. MARCINIAK, Jola.: Do Warszawy pociągami 250 km/godz: najpierw analizy, konsultacje, opracowania, ale być może potem... / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 36, s. 19, il.

Sesja Rady Miasta dotycząca perspektyw budowy linii kolejowej łączącej Płock z Warszawą.

203. (MK.: Obszerny raport zapewnił udzielenie wotum zaufania / (MK). // *Głos Słupna*. – 2019, nr 3(67), s. 3-4, il.

Raport o stanie gminy Słupno za rok 2018.

204. PERZYŃSKI, Jarosław.: Mocne rozpoczęcie inwestycji...: wywiad z burmistrzem Jarosławem Perzyńskim / Jarosław Perzyński; rozm. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 27, s. 6
Wywiad z burmistrzem Sierpca Jarosławem Perzyńskim.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Płock straci swoją żeglugę przez... nowe bulwary? = poz. 151

205. TEREBUS, Jacek.: Inwestycje są kluczem do rozwoju miasta / Jacek Terebus; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2019, nr 3(129), s. 3, il.

Rozmowa z zastępcą prezydenta Płocka ds. rozwoju i inwestycji.

206. TOMASZEWSKI, Zbigniew.: Nie ma złotego środka: rozmowa z wójtem Zbigniewem Tomaszewskim / Zbigniew Tomaszewski; rozm. przepr. MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 30, s. 7, il.

Rozmowa z wójtem gminy Mochowo.

Wybory

207. BACZEWSKI, Marcin.: Wywiad z Marcinem Baczewskim / Marcin Baczewski; rozm. przepr. Red. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 33, s. 7, il.

Kandydat Koalicji Obywatelskiej do parlamentu z Sierpca.

— **Już 13 października** = poz. 169

— **OLEJNICZAK, Waldemar.:** Rozmowa z posłem Waldemarem Olejniczakiem = poz. 170

208. STACHURSKA, Agnieszka.: Kto idzie do Sejmu „ratować Polskę”, a kto chce rozwoju Płocka? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 18, s. 6, il. – (Przekrój Tygodnia)

Zawiera frag. wypowiedzi Wioletty Kulpy, Tomasza Kominka i Mariusza Pogonowskiego.

— **STRUZIK, Adam.:** Dla Mazowsza i dla Polski = poz. 171

— **ZGORZELSKI, Piotr.:** Daliśmy Polakom możliwość realnego wyboru = poz. 172

Sądownictwo

209. KOWALSKA, Dorota.: Ich walka o prawdę wciąż się nie kończy / Dorota Kowalska. // Polska Times PL. – 2019, nr 73, s. 10-11, il.

Odszkodowanie za śmierć Krzysztofa Olewnika zasądzone przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Krytyka metod pracy i zaniebań w procesie śledztwa i dochodzenia.

Bezpieczeństwo publiczne

— **KOWALSKA, Dorota.:** Ich walka o prawdę wciąż się nie kończy = poz. 209

210. LEWANDOWSKA, Anna.: Płock w policyjnym mundurze: ciekawa książka / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 179, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: Płocka policja okresu międzywojennego / Adam Łaszczewski. – Płock, 2019.

211. ORŁOWSKA, Milena.: Laureat z Tysiąclecia: dla chcącego nic trudnego: „policjant, który mi pomógł” / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 161, dod. Tygodnik Płock, s. 7, il. Starszy asp. Andrzej Matczak laureatem 12. edycji konkursu „Policjant, który mi pomógł”.

212. POLICJANT.: Mają się nie bić i tyle: płocki Marsz Równości / Policjant; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 190, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Marsz Równości środowisk LGBT i ludzi ich wspierających.

— **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.:** W Płocku napędzono... podział = poz. 189

— **WIŚNIEWSKI, Remigiusz.:** Działalność formacji obrony cywilnej na przykładzie PKN ORLEN = poz. 145

IX. WOJSKO

— **DANIELUK, Jacek.:** Zobaczyliśmy grozę wojny = poz. 191

— **KUTRZEBA, Tadeusz.:** Bitwa nad Bzurą (9-22 września 1939 r.) = poz. 118

— **Nasz** rodak walczył i poległ w bitwie pod Falaise we Francji = poz. 80

— **ROBAK, Waldemar.:** Wielkie widowisko na lewym brzegu Wisły = poz. 195

— **SMOLINSKI, Leszek.:** [Związki gen. Józefa Hallera i Hallerczyków z Płockiem w latach 1917–1924-recenzja] = poz. 116

213. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Wszyscy chcieliśmy znaleźć tego chłopca: pierwszy chrzest bojowy płockich terytorialsów / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 30, s. 8, il.

Płocky żołnierz WOT – Mariusz Milewski i Sławomir Miszczak – zaangażowani w akcję poszukiwania zaginionego chłopca.

X. OCHRONA ZDROWIA

— **O Ignacym** Rojewskim – lekarzu, wojskowym, poecie, sportowcu, a przede wszystkim gąbinianinie = poz. 88

214. Profilaktyka dla Płocka. // GO!. – 2019, nr 7-8, s. 40-41, il.

Podpisanie przez PKN ORLEN i Centrum Onkologii w Warszawie listu intencyjnego dot. profilaktyki i leczenia chorób nowotworowych.

Służba zdrowia

— **Diecezjalny** Punkt Apteczny Diecezji Płockiej w latach 1981-1986 = poz. 184

215. ŁOPATKIEWICZ, Aleksandra.: Zespół wypalenia zawodowego i satysfakcja z pracy wśród pielęgniarek psychiatrycznych / Aleksandra Łopatkiewicz, Barbara Sypniewska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.29 (2019), s. 165-178, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— **MaK.:** Absolutorium bez wotum zaufania = poz. 201

— **ORŁOWSKA, Milena.:** Pani Cecylia: dama z Tumskiej 16 = poz. 89

216. ORŁOWSKA, Milena.: Z serii ginące zawody – ratownik medyczny / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 196, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

217. PODAWCA, Konrad.: Analiza dostępności społeczno-przestrzennej usług opieki zdrowotnej w gminach powiatu płockiego / Konrad Podawca. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.10 (2018), s. 187-214, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

218. STACHURSKA, Agnieszka.: Specjaliści przyjadą do Płocka: rusza program zdrowotny ORLENU za 10 mln zł / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 18, s. 3, il.

Podpisanie umowy rozpoczynającej program zdrowotny dla Płocka i regionu.

219. SZUMOWSKI, Łukasz.: Minister zdrowia: to specjaliści będą przyjeżdżać do Płocka / Łukasz Szumowski; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 17, s. 4, il.

Rozmowa z ministrem zdrowia prof. Łukaszem Szumowskim.

220. SZUMOWSKI, Łukasz.: Priorytetem jest leczenie pacjentów / Łukasz Szumowski; rozm. przepr. red. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 39, s. 5, il.

Rozmowa z ministrem zdrowia prof. Łukaszem Szumowskim.

— **Z miłości** do zdrowych i pięknych stóp! = poz. 153

Higiena

221. POCAŁUŃ, Joanna.: Pokolenie pochylonych głów, czyli jaki wpływ na zdrowie fizyczne mają telefony komórkowe? / Joanna Pocałuń. // Meritum. – 2019, nr 3, s. 63-66, il.

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Szkolnictwo wyższe

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

222. RAD.: Licencjat, magister, inżynier: trwa rekrutacja w płockich uczelniach / rad. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 27, s. 10, il.
Oferta kształcenia płockich uczelni wyższych.

Politechnika Warszawska

— rad.: Licencjat, magister, inżynier = poz. 222

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

— rad.: Licencjat, magister, inżynier = poz. 222

Wyższe Seminarium Duchowne

— MAŁECKA, Agnieszka.: Czas odkurzyć książki = poz. 314

Towarzystwo Naukowe Płockie

223. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937-): Duchowni katolicy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego: 1820-2020/ Michał Marian Grzybowski. – Płock: P.P.-H. „Drukarnia”, 2019. – 104 strony: fotografie; 21 cm.
ISBN 978-83-951180-9-8

Oświata. Zagadnienia ogólne

224. CIEŚLEŃSKA, Beata.: Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w Płocku w dokształcanie i doskonalenie nauczycieli w latach 1945-1989 / Beata Cieśleńska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.10 (2018), s. 55-82

Streszcz. w jęz. ang.

225. GASIK, Małgorzata.: Młody homo ludens potrzebuje cyberprzewodnika / Małgorzata Gasik. // Meritum. – 2019, nr 3, s. 75-78, il.

Realizacja projektu Mazowieckiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Wydział w Płocku – „Brak sieci – piąty jeździec Apokalipsy?”

226. GASIK, Małgorzata.: „Ogniste ręce proroka” zapowiadają świetlaną przyszłość najzdolniejszych płockich uczniów / Małgorzata Gasik, Marzenna Kuć. // Edukacja Otwarta. – 2018, nr 1, s. 37-44, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Działalność płockiego „Deltaklubu”.

227. KUĆ, Marian.: Edukacja na YouTube – to lubię! / Marian Kuć. // Meritum. – 2019, nr 3, s. 88-92, il.

— MaK.: Absolutorium bez wotum zaufania = poz. 201

228. MAK.: Od września podwyżki dla nauczycieli: oświata / MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 30, s. 8, il.

Finansowanie szkolnictwa w powiecie sierpeckim.

Szkolnictwo podstawowe

— Inwestycje. = poz. 121

229. KRUSIEWICZ, Anna.: Uczniowie listy pisa...: kim jest tajemniczy „I”? / Anna Krusiewicz. // Meritum. – 2019, nr 3, s. 80-83, il.

Krytyka internetu w formie listów przez uczniów Szkoły Podstawowej w Czermnie.

230. MAŃKOWSKA, Anna.: „Przerwany marsz...” 80. rocznica agresji radzieckiej na Polskę / Anna Mańkowska. // Słowo Gozdowa. – 2019, nr 3(78), s. 11-13, il.

Spotkanie dzieci ze Szkoły Podstawowej w Lelicach z przedstawicielami pokolenia Dzieci Wojny w ramach akcji „Przerwany marsz”.

231. TARKA, Renata.: Wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych na lekcjach przyrody/biologii

i matematyki w szkole podstawowej / Renata Tarka, Radostaw Tarka. // Edukacja Otwarta. – 2018, nr 2, s. 149-157, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Szkolnictwo średnie

232. GAŁKOWSKI, Andrzej.: Uczeń wybitnie zdolny w systemie edukacji Niemiec i Polski / Andrzej Gałkowski, Edyta Józwik. // Edukacja Otwarta. – 2018, nr 1, s. 21-36, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły w Płocku i Zreformowane Gimnazjum II stopnia im. Bertolda Brechta w Darmstadt

— GURDA-JAROSZEWSKA, Milena.: Lekcja Haliny Bratkowskiej = poz. 73

233. MAK.: Rekrutacja z łyzką dziegciu: jak to jest / MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 30, s. 6, il.

Sytuacja w szkołach średnich w Sierpcu w związku z kumulacją rocznika.

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Za super drogowy projekt = poz. 94

234. TYBURA, Joanna.: Tu gnomon podpowie, która jest godzina: Małachowianka znów ma swój zegar / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 220, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zegar słoneczny ufundowany przez absolwenta liceum – Marka Chojnackiego, wykonany przez Marcina Bogusławskiego i Marka Szymochę.

Szkolnictwo zawodowe

— MaK.: Rekrutacja z łyzką dziegciu = poz. 233

— TYBURA, Joanna.: Złotnik?: chętnych brak = poz. 182

Oświata dorosłych

— BEDYK, Artur.: Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach zaprasza! = poz. 315

235. SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Rok 2018 w Stowarzyszeniu Ziarno: kilka migawek zamiast raportu! / Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści z nad Wisły. – 2019, nr 105, s. 25-28, il.

Ekologiczny Uniwersytet Ludowy w Grzybowie

— ULIŃSKI, Paweł.: Ważne inspiracje dla Grzybowskiego Ekosystemu = poz. 99

— ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku im. Janiny Czaplickiej = poz. 179

Przedszkola

— Płock dla dzieci = poz. 243

Kultura

— MiastO!Żyje = poz. 29

— MiastO!Żyje = poz. 30

236. SZATKOWSKA, Lena.: Płoccy artyści od „M” do „R”: nowy album Mirosława Łakomskiego / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 29, s. 18, il.

Zawiera rec. książki: Artystyczny Płock / Mirosław Łakomski. – Płock, 2019.

— WOŹNIAK, Beata.: Życie towarzyskie na prowincji Królestwa Polskiego w świetle „Korespondenta Płockiego” = poz. 317

Domy kultury

237. Rok w Sannickiej kulturze / MGOK Sanniki. // Wiadomości Sannickie. – 2019, nr 1(14), s. 50-56, il.

Imprezy organizowane przez MGOK w Sannikach.

238. RYMARKIEWICZ, Klaudia.: Wakacje z Chopinem w Sannikach / Klaudia Rymarkiewicz. // Moda na Mazowsze: Kids and Fun. – 2019, [lato], s. 16-17, il.

Imprezy kulturalne

- 239. (EG).**: Zabawa z historią w tle: na V Jarmarku św. Jakuba / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 29, s. 12, il.
Biografia Jakuba z Gostynina oraz podsumowanie Jarmarku Gostynińskiego.
- 240. IX Dni** Bulkowa XVII Festyn Rodzinny Stowarzyszenia „Nasza Przyszłość”. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2019, nr 3(28), s. 8-10, il.
- 241. (KSZ).**: Europejskie dziedzictwo Gostynina / (ksz). // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2019, nr 528, s. 17, il.
Europejskie Dni Dziedzictwa w Gostyninie.
- 242. MAŁECKA, Agnieszka.**: Prosimy do malambo: Vistula Folk Festival po raz ósmy / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 35, dod. Gość Płocki, nr 35/549, s. V, il.
— MUĆKA, Magdalena.: Aktywni niepełnosprawni = poz. 185
- 243. Płock** dla dzieci / tekst Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna. // Moda na Mazowsze : Kids and Fun. – 2019, [lato], s. 30-31, il.
— PTAK, Teresa.: Podajemy ludziom kulturę na tacy = poz. 166
— RYMARKIEWICZ, Klaudia.: Wakacje z Chopinem w Sannikach = poz. 238
- 244. XX Dni** Bielska / oprac. UG Bielsk. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2019, nr 51(3), s. 1, 3-6, il.

Muzea i wystawy

Muzeum Diecezjalne

- 245. MAŁECKA, Agnieszka.**: Wojenne straty kościoła płockiego: sesja historyczna w opactwie pobenedyktynskim / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 37, dod. Gość Płocki, nr 37/551, s. VI, il.

Muzeum Mazowieckie

- (lesz).: Generał Bontemps bohaterem srebrnego ekranu = poz. 72
- 246. (LESZ).**: Płockie Dni Żydowskie z Mają Komorowską i Anną Riveiro: szalom przy Kwiatka, szalom w Wyszogrodzie / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 37, s. 10, il.
M.in. spotkanie z cyklu „Choćby jedno życie, choćby kromka chleba”.
- 247. Secesja:** widokówki muzealne: wklej i wyślij / Opracowanie pocztówek Agnieszka Kaniewska-Płocieniak. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2019. – [22] strony: ilustracje kolorowe; 15 cm.
Komplet widokówek z wystawy stałej Muzeum Mazowieckiego w Płocku.
- 248. TYRKA, Grażyna.**: Ze zbiorów płockich kolekcjonerów. część 1 / Grażyna Tyrka. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 51, s. 6-7, il.
Dot. wystaw kolekcjonerskich prezentowanych w Muzeum Mazowieckim w Płocku.
- 249. X wieków** Płocka: widokówki muzealne: wklej i wyślij / Opracowanie pocztówek Agnieszka Kaniewska-Płocieniak. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2019. – [16] stron: ilustracje kolorowe; 15 cm.
Komplet widokówek z wystawy stałej Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- 250. ASZTEMBORSKI, Jarosław.**: O pszczołach i miodzie: w skansenie / Jarosław Asztemborski. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 27, s. 9, il.
— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: „Rekordowe żniwa w skansenie” = poz. 119
- 251. Muzeum** Wsi Mazowieckiej w Sierpcu / tekst MWM. // Moda na Mazowsze: Kids and Fun. – 2019, [lato], s. 18-19, il.

Muzeum Żydów Mazowieckich

- 252. KOWALSKI, Rafał.**: Chasydzi, Wasowski, Ku Klux Klan / Rafał Kowalski. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 51, s. 8, il.
Podsumowanie działalności muzeum w pierwszym półroczu 2019 r.
— (lesz).: Płockie Dni Żydowskie z Mają Komorowską i Anną Riveiro = poz. 246
— ORŁOWSKA, Milena.: Album Grzegorza Chabowskiego = poz. 115

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego

- 253. LICA-KACZAN, Magdalena.**: Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączminie Polskim / Magdalena Lica-Kaczan. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 51, s. 10-11, il.
Podsumowanie działalności skansenu w pierwszym półroczu 2019 r.

Radio i telewizja

- 254. Dotknąć** przeszłości [Dokument dźwiękowy]: słuchowisko / reżyseria Renata Kraszewska; scenariusz Oliwia Olejnik. – Płock: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Oddział w Płocku: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2019. – 1 płyta (CD)(18 minut): digital; 12 cm.
Wystąpili uczniowie z Akademickiego Liceum Ogólnokształcącego przy PWSZ w Płocku. – Słuchowisko powstało z okazji 80-lecia wybuchu II wojny światowej.

Kultura fizyczna. Sport

- AS.: Miasto zaciągnie kredyt na stadion = poz. 198
— BACCEROWSKI, Marcin.: Rozmowa z Marcinem Balcerowskim, miłośnikiem latania motoparalotnią = poz. 69
— BANDOSZ, Robert.: Obiecanki cacanki... = poz. 70
- 255. BRZEMIŃSKI, Jarosław.**: Rozmowa z Jarosławem Brzezińskim nowym trenerem i jednocześnie zawodnikiem Skrzy Łukomie / Jarosław Brzeziński; rozm. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 29, s. 16, il.
- 256. BUGAJSKI, Antoni.**: Sen nie tylko o Warszawie: Jerzy Kraska / Antoni Bugajski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 195, dod. Niepodległa Historia, nr 38, s. XI, il.
Jerzy Kraska piłkarz z Płocka.
- 257. BUGAJSKI, Antoni.**: Usta milczą, dusza śpiewa: ekstraklasa / Antoni Bugajski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 183, s. 12-13, il.
Radosław Sobolewski nowym trenerem Wisły Płock.
— **Bulwary** wiślane cieszą mieszkańców i turystów = poz. 150
- 258. GUTOWSKI, Cezary.**: Kubica żegna Williamsa: Formuła 1 / Cezary Gutowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 220, s. 6-7, il.
— **Inwestycje.** = poz. 121
- 259. JANICKI, Marek.**: Wiśła, Vive... Mistrzem Polski będzie...: startuje 63. sezon piłkarzy ręcznych / Marek Janicki; rozm. przezr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 202, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
Rozmowa z prezesem PGNiG Superligi mężczyzn – M. Janickim.
- 260. JOL.**: Na galowo i sportowo: jubileusz 70-lecia istnienia KS Stocznowiec Płock / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 27, s. 29, il.
- 261. JÓŹWIĄK, Marek.**: Drużynę budowaliśmy wspólnie / Marek Józwiak; rozm. przezr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 30, s. 29, il.
Rozmowa z dyrektorem sportowym Wisły Płock – Markiem Józwiakiem.
- 262. KRUSZEWSKI, Jacek.**: W sprawach Wisły jestem niepoprawnym optymistą / Jacek Kruszewski; rozm. przezr. Jacek Dąbrowski, Janusz Cieślak. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 3-4(8-9), s. 16-15, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock - J. Kruszewskim.

263. LISTKOWSKI, Marek.: Najważniejsze, by nie mieć do siebie pretensji: rozmowa z Markiem Listkowskim / Marek Listkowski; rozm. przepr. MaK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 31, s. 16, il. Mazur (Sierpc)

264. ŁĘCKI, Kamil.: Nie jesteśmy znudzeni tą ligą...: rozmowa z Kamilem Łęckim, trenerem Pogoni Słupia / Kamil Łęcki; rozm. przepr. Tyrion. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 12, s. 15, il.

265. MAŁACHOWSKI, Adam.: Nikt na nas nie stawiał: 25. rocznica awansu do piłkarskiej elity / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 173, dod. Tygodnik Płock, s. 15, il.

Awans do ekstraklasy piłki nożnej drużyny „Petrochemia Płock”.

266. MAŁACHOWSKI, Adam.: Ufamy, że trzynastka będzie szczęśliwa: 13. sezon Wisły w Ekstraklasie / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 167, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8-9, il.

267. MAŁACHOWSKI, Adam.: W czerwoniakach jest łok, kibice na Radziwie jadą: sportowe jubileusze: Stoczniovec ma już 70 lat / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 155, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

268. MARCINIAK, Jola.: Blisko 100 godzin na trasie: pierwszy polski sportowiec, który pokonał 5-krotnego Iron Mana / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 32, s. 17, il.

Sukcesy sportowe Damiana Lewandowskiego, m.in. w Ultra Triathlon Rogner Bad Blumau w Austrii.

269. MARCINIAK, Jola.: Jedzie po czwarte zwycięstwo: Przemysław Głoskowski najlepszym katorżnikiem w Polsce / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 32, s. 19, il.

Przygotowania płockiego strażaka, Przemysława Głoskowskiego, do biegu ekstremalnego w Lublińcu.

270. MARCINIAK, Jola.: Wywalczył czwarte zwycięstwo: Przemysław Głoskowski najlepszym katorżnikiem w Polsce / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 34, s. 19, il.

Czwarte zwycięstwo płockiego strażaka, Przemysława Głoskowskiego, w ekstremalnym Biegu Katorżnika.

271. MARZEC, Tomasz.: Kibic musi się utożsamiać z drużyną, klubem: piłka nożna / Tomasz Marzec; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 161, dod. Tygodnik Płock, s. 9, il.

Rozmowa z wiceprezesem Wisły Płock.

— **ORLEN** w elicie razem z Kubicą = poz. 138

272. SOBOLEWSKI, Radosław.: Jestem stworzony do zarządzania kryzysem: ekstraklasa: Wiśła P. / Radosław Sobolewski; rozm. przepr. Jarosław Koliński, Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 206, s. 6-7, il.

Rozmowa z Radosławem Sobolewskim, nowym trenerem Wisły Płock.

273. Szczutowski Bieg Dwóch Jezior. // Ekstra Sierpc. – 2019, nr 53, s. 22-23, il.

274. SZCZYPECKI, Sebastian.: Rozmowa z Sebastianem Szczypeckim – prezesem, trenerem klubu Sparta Mochowo, który awansował po roku nieobecności do A Klasy / Sebastian Szczypecki; rozm. przepr. Tyrion. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 27, s. 16, il.

275. WĄSOWSKI, Maciej.: Nadchodzi czas Sobola / Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 182, s. 7, il.

Radosław Sobolewski trenerem Wisły Płock.

276. WĄSOWSKI, Maciej.: Prezent dla Kuświka: ekstraklasa: Wiśła P. – Legia / Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 219, s. 6-7, il.

Mecz piłki nożnej w Płocku – 8. kolejka PKO BP Ekstraklasy.

— **WICHARY, Marcin.**: Moja druga rodzina była w sztani = poz. 95

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Życie literackie

— **KRÓL, Małgorzata.**: „This intellectual world has to itself, that sometimes it becomes for the soul, what air, food and drinks are for the body” – bibliophile in exile = poz. 97

277. LEWANDOWSKA, Anna.: Kapelusz mecenas Zuzy: pisarz z Płocka nagrodzony / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 226, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.

Laureatką konkursu „Czarny Kapelusz” na najciekawszą postać polskiej powieści kryminalnej lub sensacyjnej – bohaterka książek Jacka Ostrowskiego – Zuza Lewandowska.

Poezja

278. LUSZYŃSKA, Justyna.: Nie będziesz pamiętać chyba że zrozumiesz / Justyna Luszyńska. – Płock: Miesięcznik Społeczno-Kulturalny Kreatywni, 2019. – 133 strony; 20 cm.

ISBN 978-83-950721-3

— **O Ignacym Rojewskim** – lekarzu, wojskowym, poecie, sportowcu, a przede wszystkim gąbinianinie = poz. 88

Proza

279. BIAŁASZEK, Maja.: Piszę się na to: zbiór opowiadań / Maja Białaszek i 9 innych autorów; wstęp Joanna Banasiak. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2019. – 120 stron; 23 x 16 cm.

Opowiadania powstały podczas warsztatów literackich „Piszę się na to” prowadzonych przez Radosława Lewandowskiego w Książnicy Płockiej.

ISBN 978-83-66228-02-3

280. KORTEZ, Monika.: Odwet / Monika Korteż. – Wydanie pierwsze. – Gdynia: Novae Res – Wydawnictwo Innowacyjne, 2019. – 289, [3] strony; 21 cm.

ISBN 978-83-8147-235-7

281. KUCHARZ, Marta.: Sekret pustej książki / Marta Kucharz; ilustrowała Elżbieta Moyski. – Kraków: Wydawnictwo Skrzat, © copyright 2019. – 94, [8] stron: ilustracje kolorowe; 21 cm.

ISBN 978-83-7915-750-1 :

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Kapelusz mecenas Zuzy = poz. 277

282. SUTY, Ryszard (1943-).: Nie muszę zabijać: opowieści myśliwskie znad Sierpienicy / Ryszard Józef Suty. – Sierpc: copyright Ryszard Józef Suty: Studio Reklamy Bartłomiej Przybyłowski; 2019. – 140 stron: fotografie; 22 cm.

Książkę wydano przy współpracy z wydawnictwem „Sierpeckich Rozmaitości”.

283. ZASIMOWICZ, Leszek Marcin.: Chciwość / Leszek Marcin Zasimowicz. – [Kraków]: Ridero, 2019. – 154 stron; 21 cm.

ISBN 978-83-8155-557-9

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka. Pomniki

— **GÓRALSKI, Roman.**: Nasz premier znad Wisły = poz. 82

— **GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.**: Ludwika Dąbrowska - płocka potentatka i dobrodziejka = poz. 75

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Liczą się ludzie, nie liczby = poz. 113

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Może właśnie wstał z ławeczki = poz. 83

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Porządny człowiek = poz. 85

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Tadeusz Mazowiecki – żywa lekcja historii = poz. 86

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

284. (KSZ).: Freski rozpoczynają podróż / (ksz). // Lokalna

- Gazeta Kutna i Regionu. – 2019, nr 528, s. 17, il.
 Konserwacja fresków z dawnej cerkwi w Gostyninie.
285. Linie życia Franciszki Themerson. // Artysta i Sztuka. – 2019, nr 30: lipiec, sierpień, wrzesień, s. 14-17, il.
 Wystawa prac Franciszki Themerson z lat 50. i 60. XX w. w gdańskim Centrum Sztuki Współczesnej „Łaźnia”.
286. ORŁOWSKA, Milena.: „Dykta” Ryszarda Koska: już dziś – wernisaż fascynującej wystawy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 214, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
 Jak tekstura i denaturat: już dziś wernisaż
 Wystawa malarstwa art brut Ryszarda Koska w Domu Darmstadt.
287. ROBAK, Waldemar.: Dorota Goleniewska-Szelągowska – malarka światła i powietrza w Płockiej Galerii Sztuki / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2019, nr 13, s. 14, il.
 Wystawa prac Doroty Goleniewskiej-Szelągowskiej pt. „Serenité”.

Zabytki. Ochrona zabytków

- GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego Krasińskiego = poz. 79
288. (JAC).: Kościoły, kamienice, biblioteka: samorządowe dofinansowanie na remonty zabytków / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 36, s. 8, il.
 Remonty mazowieckich zabytków – w tym 14 z regionu płockiego – dzięki dofinansowaniu samorządu mazowieckiego.
 — KOWALSKI, Tomasz.: Posługa duszpasterska płockich dominikanów w parafii św. Bartłomieja w Jeżewie na przełomie XVIII i XIX wieku = poz. 305
 — (ksz).: Freski rozpoczynają podróż = poz. 284
289. Zabytki Kościoła Płockiego 1939-2019 / redakcja Barbara Piotrowska. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 26, [1] strona; 21 cm.
 Publikacja towarzyszy wydarzeniu Losy Skarbcza Płockiego w czasie II Wojny Światowej.
 ISBN 978-83-66171-32-9

Teatr

- 290. MOKROWIECKI, Marek.:** Nie kokietuję publiczności tancerką / Marek Mokrowiecki; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski, Krzysztof Urbaczewski. // Forum Mazowsza Płockiego. – 2019, nr 1-2(6-7), s. 11, il.
 Rozmowa z Markiem Mokrowieckim, dyrektorem Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku.

Muzyka

- 291. BEES.:** Trzy dni, które zmieniły miasto: 14. Audioriver przeszedł do historii / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 31, s. 7, il.
 Podsumowanie festiwalu Audioriver.
292. GŁOWACKA, Aleksandra.: Koło TiFC relacjonuje / Aleksandra Głowacka. // Wiadomości Sannickie. – 2019, nr 1(14), s., s. 25-29, il.
 38. rok działalności sannickiego Koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina i 38. sezon koncertów z cyklu Chopin-Muzyka-Poezja
293. MIECZYKOWSKI, Adam.: Cisza pasuje do bhp muzyka / Adam Mieczkowski; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 27, s. 23, il.
 Rozmowa z dyrektorem Płockiej Orkiestry Symfonicznej.
294. ORŁOWSKA, Milena.: Girlandy, ledy i tancerki: Audioriver 2019 / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 173, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4, il.
 Scenografia i imprezy towarzyszące festiwalowi.
295. ORŁOWSKA, Milena.: Najmocniejszy line-up tego lata: musisz ich usłyszeć / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 173, dod. Tygodnik Płock, s. 5, il.
 Wybitni artyści występujący na płockim festiwalu muzyki elektroacoustic w 2019 r.

- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Nauczycielka, księgowa... piosenkarka = poz. 74
296. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Orkiestrowe uderzenie w Sierpcu: walka na klarnety, trąbki i buławy w całym mieście / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 34, s. 13, il.
 I Sierpecki Regionalny Przegląd Orkiestr Dętych oraz jego uczestnicy.
297. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Wielkie granie w Goleśzynie: VI Powiatowy Przegląd Orkiestr Dętych / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 39, s. 13, il.
298. SADOWSKI, Marcin.: Płockie organy katedralne / Marcin Sadowski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 223, [1] strona; 23 cm.
 ISBN 978-83-66171-20-6

Film

- (lesz).: Generał Bontemps bohaterem srebrnego ekranu = poz. 72

Fotografia

- MAŁECKA, Agnieszka.: Zaczęto się od rajy = poz. 77
 — ORŁOWSKA, Milena.: Album Grzegorza Chabowskiego = poz. 115

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 299. BIAŁA, Joanna.:** Setki pielgrzymów w Płocku: mariawicka świątynia jak co roku tętniła zyciem / Joanna Biała. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 34, s. 18, il.
 Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz 105. rocznica poświęcenia katedry mariawickiej; historia i zasady mariawizmu.
300. CELMER, Mariusz.: Działania władz komunistycznych wobec kościoła katolickiego w powiecie płockim w latach 1945-1956 (wybrane aspekty). Część 1 / Mariusz Celmer. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 36-47, il.
 Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.
 M. in. aparat bezpieczeństwa wobec Kurii Diecezjalnej oraz Wyższego Seminarium Duchownego.
 — CYBULSKI, Tomasz.: Otton i Bogusław Wittenbergowie – pastory ewangelicy z Mazowsza = poz. 96
 — **Diecezjalny** Punkt Apteczny Diecezji Płockiej w latach 1981-1986 = poz. 184
 — GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego Krasińskiego = poz. 79
301. GRZYBOWSKI, Michał Marian.: 250-lecie konsekracji kościoła w Żurominku Kapitulnym 1769-2019 / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2019, nr 9, s. 781-783
 Historia parafii i kościoła w Żurominku Kapitulnym.
 — GRZYBOWSKI, Michał Marian: Duchowni katolicy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego = poz. 223
302. KAWECKI, Przemysław.: Po pierwsze: bądź i słuchaj / Przemysław Kawecki; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 39, dod. Gość Płocki, nr 39/553, s. V, il.
 Rozmowa z duszpasterzem akademickim w Płocku, Przemysławem Kaweckim.
303. Kostka znaczy więcej: Rok Jubileuszowy 450. rocznicy śmierci św. Stanisława Kostki (1568-2018) w Diecezji Płockiej / redakcja Elżbieta Grzybowska, Jarosław Kamiński, Dariusz Malczyk. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 264 strony, [32] karty tablic: ilustracje; 25 cm.
 ISBN 978-83-66171-15-2
304. KOWALEWSKI, Marcin.: „Komandos” na Górkach / Marcin

Kowalewski, Piotr Bęza; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Płocki. – 2019, nr 28, dod. Gość Niedzielny, nr 28/542, s. IV, il.

Rozmowa z księżmi Klaretynami z kościoła św. Dominika.

305. KOWALSKI, Tomasz.: Posługa duszpasterska płockich dominikanów w parafii św. Bartłomieja w Jeżewie na przełomie XVIII i XIX wieku / Tomasz Kowalski. // Notatki Płockie. – 2019, nr 3/260, s. 3-12, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— (ksz).: Freski rozpoczynają podróż = poz. 284

306. KUŹNIEWSKA, Zofia H.: Norbertanki płockie / Zofia H. Kuźniewska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 10 (2018), s. 31-54

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Historia płockiego zakonu norbertanek oraz zarządzania podległego im majątku.

307. LEWANDOWSKA, Anna.: Ojciec Marcin zaprasza całą Płock na odpust / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 185, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.

Nowy proboszcz zaprasza

Ojciec Marcin Kowalewski ze Zgromadzenia Misjonarzy Klaretynów proboszczem parafii na płockich Górkach.

— MAŁECKA, Agnieszka.: Chciałoby się, żeby nas było więcej = poz. 176

308. MAŁECKA, Agnieszka.: Dlaczego nie ma pana młodego? / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 33, dod. Gość Płocki, nr 33/547, s. VI-VII, il.

Dziewice konsekrowane w diecezji płockiej.

— MAŁECKA, Agnieszka.: Wojenne straty kościoła płockiego = poz. 245

— „My z niego wszyscy” = poz. 92

309. PIĘTKA, Włodzimierz.: Gdzie duch się odrodzi?: jubileusz w Szczawinie Kościelnym / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 39, dod. Gość Płocki, nr 39/553, s. VIII, il.

100-lecie Parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Szczawinie Kościelnym.

310. PIĘTKA, Włodzimierz.: Nasz duchowy krewny / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 38, dod. Gość Płocki, nr 38/552, s. VI-VII, il.

Dot. wizyt Stefana Wyszyńskiego w Płocku i w diecezji płockiej.

311. Reformacja, kontrreformacja, reforma katolicka na Mazowszu: studia / redakcja naukowa Radosław Lolo. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, 2019. – 176, [1] strona; 24 cm.

Bibliografia, netografia na stronach 147-167. Indeks. – Wstęp i spis treści również w języku angielskim.

ISBN 978-83-8209-005-5

— SEWERYNIAK, Henryk: Nikt nie ma większej miłości... = poz. 111

312. Tajemniczy świat ikon przy Kwiatka. // Tumskanova. – 2019,

nr lipiec, s. 7-8, il.

Pracownia Ikonograficzna Katarzyny Kobuszewskiej.

313. Z Tobą, Jezu Cierpiący: kazania pasyjne, drogi krzyżowe, godziny święte na Wielki Post / praca zbiorowa pod redakcją Michaliny Anny Chołaj; autorzy tekstów Piotr Szczepan Marzec, Daria Agnieszka Krześniak, Regina Renata Wiedro, Emmanuela Maria Kalinowska, Agata Maria Łakoma, Alma Urszula Wiklak, Hanna Maria Gajewska, Justyna Agnieszka Rościńska, Halina Maria Goczkievicz, Józefa Ewa Szymańska, Monika Mirosława Banaszczak; słowo bp Piotra Libery. – [Warszawa]: Zgromadzenie Sióstr Męki Pana naszego Jezusa Chrystusa, [2019]. – 210, [1] strona; 18 cm.

ISBN 978-83-952303-1-8

— **Zabytki** Kościoła Płockiego 1939-2019 = poz. 289

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

313. MAŁECKA, Agnieszka.: Czas odkurzyć książki / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 36, dod. Gość Płocki, nr 36/550, s. VI-VII, il.

Archiwum Diecezjalne i Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku.

314. MAŁECKA, Agnieszka.: Wojenne straty kościoła płockiego = poz. 245

— **Zabytki** Kościoła Płockiego 1939-2019 = poz. 289

Biblioteki publiczne

315. BEDYK, Artur.: Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach zaprasza! / Artur Bedyk. // Wieści znad Wisły. – 2019, nr 105, s. 14-17, il.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

— PTAK, Teresa.: Podajemy ludziom kulturę na tacy = poz. 166

Biblioteki pedagogiczne

316. OLCZYK-TWARDY, Agnieszka.: W niebiańskiej bibliotece / Agnieszka Olczyk-Twardy; rozm. przepr. Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 37, s. 19, il.

Rozmowa z Agnieszką Olczyk-Twardy – dyrektorem Biblioteki Pedagogicznej w Płocku.

Czasopiśmiennictwo

317. WOŹNIAK, Beata.: Życie towarzyskie na prowincji Królestwa Polskiego w świetle „Korespondenta Płockiego” / Beata Woźniak. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 10 (2018), s. 125-157

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Dot. Płocka i okolic w latach 1876–1888.

INDEKS OSOBOWY

- Adamkowski, Arkadiusz 12
 Antoszak, Paweł 180
 AS. 198
 Asiński, Wojciech 60
 Asztemborski, Jarosław 119, 250
 Baczewski, Marcin 207
 Balcerowski, Marcin 69
 Banasiak, Joanna 279
 Banaszczak, Monika Mirosława 313
 Bandoz, Robert 70
 Bańka, Krystyna 103-4
 Bedyk, Artur 315
 BeeS. 291
 Berezowski, Andrzej 124-5
 Bęza, Piotr 304
 Biata, Joanna 299
 Biafaszek, Maja 279
 Bieniek, Mariusz 71, 168
 Bogdańska, Edyta 183
 Bondyra, Michał 19
 Brzeziński, Jarosław 255
 Bugajski, Antoni 256-7
 Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka
 Celmer, Mariusz 300
 Chmielewska, Maria 6
 Chodkowski, Lech 165
 Chołaj, Michalina Anna 313
 Cieciora, Iwona 23
 Cieślak, Marta 71
 Cieślak, Janusz 262
 Ciesieńska, Beata 224
 Cybulski, Tomasz 96
 Ćwiek, Monika 181
 Danieluk, Jacek 191
 Dąbrowski, Jacek 9, 71, 168, 171-3, 262, 290
 Dąbrowski, Paweł 11
 Deja, Monika 62
 Domagalska, Sandra 128
 Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta
 (eg) 239
 (ek) 197
 Falkowski, Piotr 129
 Fedorowicz, Andrzej 78
 Filarecka, Anna 120
 Gajewska, Hanna Maria 313
 Gałkowski, Andrzej 232
 Gasik, Małgorzata 225-6
 Gizińska, Ewa. zob. Horodyska-Gizińska, Ewa
 Głowacka, Aleksandra 292
 Głowacka, Mariola 43
 Głowacki, Andrzej W. 149
 Goczkiewicz, Halina Maria 313
 Gotębiewski, Grzegorz 40
 Gontarz, Jerzy 10
 Góralski, Roman 82
 Górczyk, Wojciech Jerzy 79
 Górską-Sieradzka, Jolanta 105
 Grochowska-Iwańska, Krystyna 75
 Grzybowska, Elżbieta 303
 Grzybowski, Michał Marian 184, 223, 301
 Grzywacz, Jacek 65
 (gsz). 199
 Gurda-Jaroszewska, Milena 73
 Gutowski, Cezary 258
 Horodyska-Gizińska, Ewa 90
 Istał, Izabela 1
 Iwańska, Krystyna. zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna
 Jabłczyn, Adam 18
 (jac) 288
 Janicki, Marek 259
 Jarocka, Mariola. zob. Szewczyk-Jarocka, Mariola
 Jaroszewska, Kaja 73
 Jaroszewska, Milena. zob. Gurda-Jaroszewska, Milena
 Jol. 260
 Józwiak, Marek 261
 Józwik, Edyta 232
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa
 JUŻ. 130
 Kacprzak, Michał 93
 Kaczan, Magdalena. zob. Lica-Kaczan, Magdalena
 Kalinowska, Emmanuela Maria 313
 Kamiński, Jarosław 303
 Kaniewska-Płocieniak, Agnieszka 247, 249
 Kawecki, Przemysław 302
 Kinałska, Eliza 68, 131, 155-6, 174
 Kłobukowski, Paweł 8
 Koliński, Jarosław 272
 Kopec, Wiesław 64
 Kortez, Monika 280
 Korwin-Szymanowski, Michał 157
 Kowalczyk, Grzegorz 135
 Kowalewski, Marcin 304
 Kowalska, Dorota 209
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona
 Kowalski, Artur 136
 Kowalski, Rafał 252
 Kowalski, Tomasz 305
 Kozłowska, Ewa 1
 Kraszewska, Renata 254
 Król, Małgorzata 97
 Krupińska, Sylwia 21
 Krusiewicz, Anna 229
 Kruszewski, Jacek 262
 Krześniak, Daria Agnieszka 313
 (ksz). 241, 284
 Kucharz, Marta. 281
 Kuć, Marian 227
 Kuć, Marzenna 226
 Kućko, Wojciech 92
 Kutrzeba, Tadeusz 118
 Kuźniewska, Zofia H. 306
 Kwiatkowski, J. 32
 Lazarowska, Beata 152
 (lesz) 72, 246
 Leszczyńska, Cecylia 112
 Leśniewska, Jolanta 106
 Lewandowska, Agnieszka 58-9
 Lewandowska, Anna. 83-6, 113, 147, 158-9, 187-8, 210, 212, 277,
 307
 Libera, Piotr 313
 Lica-Kaczan, Magdalena 253
 Lipińska, Wiesława 25
 Listkowski, Marek 263
 Lolo, Radosław 311
 Luszyńska, Justyna 278
 Łakoma, Agata Maria 313
 Łęcki, Kamil 264
 Łopatkiewicz, Aleksandra 215
 Majchrzak, Jerzy 141
 Majewska, Iwona 32
 MaK 70, 201, 206, 170, 228, 233, 263
 Malczyk, Dariusz 31, 303
 Małachowski, Adam 259, 265-7, 271
 Matecka, Agnieszka 77, 148, 176, 242, 245, 308, 314
 Mańkowska, Anna 230
 Marciniak, Jola 95, 202, 268-70
 Marczak, Iwona 177
 Markiewicz, Ewa 105

- Marzec, Piotr 313
 Marzec, Tomasz 271
 Matuszewska, Anna 7
 Mazurska, Wiesława 7
 Michalik, Piotr 114
 Michnik, Adam 12
 Mieczkowski, Adam 293
 Mikulska, Maria. zob. Zalewska-Mikulska, Maria (MK) 203
 Mokrowiecki, Marek 290
 Moysi, Elżbieta 281
 (ms). 102
 (MS). 133
 Mućka, Magdalena 185
 Murawska, Hanna 23
 MWM 251
 Naimski, Piotr 134
 Nakielski, Witold 107
 Nycek, Jan Bolesław 34, 165, 205
 Obajtek, Daniel 135-6
 Odolczyk, Marcin 17
 Olczyk-Twardy, Agnieszka 316
 Olejniczak, Waldemar 170
 Olejnik, Oliwia 254
 Olszewska, Oliwia 41
 Olszewski, W. 88, 193, 196, 122
 Opolski, Krzysztof 27
 Orłowska, Milena 81, 89, 98, 115, 187-8, 211, 216, 286, 294-5
 Pakieła, Paweł 160
 Pawlak, Mateusz 139
 Pawlaszczyk, Adam 15
 Pegaz, Marcin 140
 Perzyński, Jarosław 204
 Piekarski, Jacek 49
 Piekarski, Tomasz 45, 108
 Piętka, Włodzimierz 176, 302, 304, 309-10
 Piłka, Joanna 120
 Piotrowska, Barbara 289
 Płoceniak, Agnieszka. zob. Kaniewska-Płoceniak, Agnieszka
 Pocałun, Joanna 221
 Podawca, Konrad 217
 Policjant 212
 Popis, Renata 173
 Przygocka, Janina 55
 Ptak, Teresa. 166
 Pytelewska, Maria 178, 194
 rad. 109, 222
 Radwańska-Justyńska, Teresa 74, 94, 186, 296-7, 316
 Red 207
 Robak, Waldemar 195, 287
 Rokita, Agata 10
 Rosińska, Justyna Agnieszka 313
 Ruszkowski, Jarosław 141
 Rutska, Halina 149
 Rymarkiewicz, Klaudia 238
 Sadowski, Marcin 298
 Sekelecka, Sylwia 17
 Seweryniak, Henryk 111
 Sieradzka, Jolanta. zob. Górska-Sieradzka, Jolanta SK 69
 Skwirowski, Piotr 142
 Słodki, Maciej 47
 Smoliński, Leszek 116
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 62, 99, 235
 Sobieraj, Leonard 3
 Sobolewski, Radosław 272
 Sokolnicki, Michał 117
 Sokołowska, Joanna 2
 Stachurska, Agnieszka 42, 141, 143, 151, 161-4, 208, 218-9
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka. 189, 213
 Stogowska, Anna 108
 Strtenwerth, Ewa zob. Smuk-Strtenwerth, Ewa
 Struzik, Adam 171
 Supeł, Cezary 91
 Suty, Ryszard 282
 Syperek, Anna 17
 Sypniewska, Barbara 215
 Szatkowska, Lena 87, 236, 293
 Szatkowski, Tomasz 54
 Szczypecki, Sebastian 274
 Szewczyk-Jarocka, Mariola 152
 Szumowski, Łukasz 219-20
 Szuszczyk, Małgorzata 128
 Szymanowski, Michał. zob. Korwin-Szymanowski, Michał
 Szymańska, Józefa Ewa 313
 Ślęzak, Patryk 22
 Tarka, Radosław 231
 Tarka, Renata 231
 Tejchman, Marek 135
 Terebus, Jacek 205
 Tobota, Piotr 254
 Tomaszewski, Zbigniew 206
 Twardy, Agnieszka. zob. Olczyk-Twardy, Agnieszka
 Tybura, Joanna 154, 182, 187, 234
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Tyrion 264, 274
 Tyrka, Grażyna 248
 Uliński, Paweł 99
 Urbaczewski, Krzysztof 168, 290
 Walczak-Duraj, Danuta 16
 Walusiak, M. 32
 Wąsowski, Maciej 272, 275-6
 Wichary, Marcin 95
 Wiedro, Regina Renata 313
 Wielechowska, Małgorzata 26
 Wiklak, Alma Urszula 313
 Wilczkiewicz, Tomasz 76
 Wiśniewski, Janusz 63
 Wiśniewski, Remigiusz 145
 Wojciechowska, Agnieszka 110
 Woźniak, Beata 317
 Zalewska-Mikulska, Maria 179
 Zasimowicz, Leszek Marcin 283
 Zegar, Tomasz 23
 Zgorzelski, Piotr 172
 Zieliński, Łukasz 111
 Zięba, Krzysztof 18
 Ziętek, Janina 28
 Żenczykowski, Józef 149
 Żylińska, Julita 135

**Powyższy wybór jest częścią
 Bibliografii Mazowska Płockiego
 w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl.**

Opracowanie:
 Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
 Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego
 09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

AGNIESZKA CIECHOMSKA	—	magister historii, kierownik Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI	—	doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
PIOTR GRYSZPANOWICZ	—	doktor nauk humanistycznych, inżynier budownictwa, adiunkt na Politechnice Warszawskiej, prezes Towarzystwa Technicznego w Płocku, członek TNP
MICHAŁ SOKOLNICKI	—	magister historii, absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, funkcjonariusz policji
Autorki Bibliografii	—	Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

**„Konservacja lica ceglanego
XV-wiecznej gotyckiej kanonii”
w roku 2020
sfinansowana z dotacji udzielonej przez
Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

**Wymiana stolarki okiennej
w elewacji frontowej
siedziby Biblioteki im. Zielińskich TNP
w roku 2020
współfinansowana ze środków otrzymanych
z budżetu Miasta Płocka**